

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI LİSANS PROGRAMLARINDAKİ
TÜRK DİLİ ALAN DERSLERİNE İLİŞKİN BİR PROFİL ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şenol SANCAK

Mayıs-2012

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI LİSANS PROGRAMLARINDAKİ
TÜRK DİLİ ALAN DERSLERİNE İLİŞKİN BİR PROFİL ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şenol SANCAK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR

Mayıs–2012

TRABZON

ONAY

Şenol SANCAK tarafından hazırlanan **Türk Dili ve Edebiyatı Lisans Programlarındaki Türk Dili Alan Derslerine İlişkin Bir Profil Çalışması** adlı bu çalışma 22.06.2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Osman Kemal KAYRA

Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR

Doç. Dr. Bilal KIRIMLI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. ... / ... /

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

İmza

Şenol SANCAK

.../.../...

ÖN SÖZ

Fen-Edebiyat Fakülteleri ile Fen ve Edebiyat Fakülteleri bünyelerinde yer alan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri, bir yandan Türk dilinin yapısının ve gelişiminin, Türk edebiyatının dönemleri, şahsiyetleri, eserleri ve özelliklerinin kavranmasını sağlamayı, diğer yandan da kendi edebiyat ve kültürünü bilen ve ana dilini hatasız yazan ve konuşan insanlar yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Öğrencilerin gerek yatay geçiş, gerek Farabi Değişim Programı yoluyla yapmış olduğu üniversite değişikliği, ders intibakının gerçekleştirilmesi sırasında birtakım sorunlara yol açabilmektedir. Öğrencinin geldiği üniversite ile devam etmek istediği üniversite arasında gerek ders kredileri, gerek ders tanımları, gerekse ders içerikleri açısından yaşanan farklılıklar bu sorunların temelini teşkil etmektedir.

Bu çalışmamızda ülkemizde eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmekte olan Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin öğretim programları ve bu programlarda yer alan Türk dili dersleri çeşitli yönlerden karşılaştırılmaya çalışılmış böylece programlardaki ve Türk dili derslerindeki benzerlik ve farklılıklar gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın ana eksenini ülkemizden seçilen 15 üniversitenin Türk Dili ve Edebiyatı programlarında yer alan Türk dili dersleri oluşturmaktadır. Üniversitelerimizin Bologna süreci kapsamında ders tanımları ve içeriklerinde güncelleme yapıyor olmaları, yer yer zorlanmamıza neden olmuştur.

Çalışmanın, amaçladığımız şekilde, Türk kültür ve edebiyat araştırmacılarına kaynak teşkil etmesini dilerken, her an bilgi ve fikirlerini sunmaktan usanmayan Hocam Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR'a; gerek lisans gerek yüksek lisans dönemlerinde hiçbir yardımı esirgemeyerek, bizlere ışık olan tüm hocalarıma, çalışma arkadaşlarımdan Doç Dr. Mustafa CİN, Yrd. Doç Dr. Nazım KURUCA ve Arş. Gör. Mehmet ALVER'e, ayrıca en büyük desteğim olan eşime müteşekkirim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ	1-5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TEMEL KAVRAMLAR, KAPSAM VE TARİHÇE	6-14
1.1. TEMEL KAVRAM VE TERİMLER.....	6
1.2. TARİHSEL GELİŞİM İÇERİSİNDE ÜNİVERSİTELER.....	8
1.3. TÜRKİYE’DEKİ YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ TARİHÇESİ	9
1.4. YÜKSEKÖĞRETİMDE YENİDEN YAPILANMA VE BOLOGNA SÜRECİ.....	11
1.5. TÜRKİYE’DE TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMLERİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMLERİNDEKİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ NİCEL DEĞERLENDİRMESİ	15-28
2.1. ÖĞRETİM YILINA GÖRE DERSLERİN SAYILARI, SAATLERİ VE KREDİLERİ	15
2.2. ÜNİVERSİTELERE GÖRE TÜRK DİLİ ANABİLİM DALI ZORUNLU DERSLERİNİN DAĞILIMI....	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA YER ALAN ZORUNLU TÜRK DİLİ ALAN DERSLERİNİN NİCEL VE NİTEL DEĞERLENDİRMESİ.....	29-120
3.1. TÜRK DİLİ TARİHİ	29

3.1.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	29
3.1.2. Dersin Niteliği	30
3.2. ESKİ TÜRKÇE: KÖKTÜRK (ORHUN) TÜRKÇESİ, UYGUR (ESKİ UYGUR) TÜRKÇESİ	34
3.2.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	34
3.2.2. Dersin Niteliği	36
3.3. ORTA TÜRKÇE.....	42
3.3.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	42
3.3.2. Dersin Niteliği	44
3.4. KARAHANLI TÜRKÇESİ	47
3.4.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	47
3.4.2. Dersin Niteliği	47
3.5. HAREZM TÜRKÇESİ, KIPÇAK TÜRKÇESİ	51
3.5.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	51
3.5.2. Dersin Niteliği	52
3.6. ÇAĞATAY TÜRKÇESİ.....	57
3.6.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	57
3.6.2. Dersin Niteliği	58
3.7. ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ	63
3.7.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	63
3.7.2. Dersin Niteliği	64
3.8. OSMANLI TÜRKÇESİ.....	69
3.8.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	69
3.8.2. Dersin Niteliği	70
3.9. TÜRKİYE TÜRKÇESİ / SES BİLGİSİ	76
3.9.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	76
3.9.2. Dersin Niteliği	78
3.10. TÜRKİYE TÜRKÇESİ / ŞEKİL BİLGİSİ	82
3.10.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	82
3.10.2. Dersin Niteliği	83
3.11. TÜRKİYE TÜRKÇESİ / KELİME TÜRLERİ	88
3.11.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	88
3.11.2. Dersin Niteliği	89
3.12. TÜRKİYE TÜRKÇESİ / CÜMLE BİLGİSİ	92
3.12.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	92
3.12.2. Dersin Niteliği	94
3.13. ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ.....	99

3.13.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	99
3.13.2. Dersin Niteliği	101
3.14. ANADOLU VE RUMELİ AĞIZLARI	108
3.14.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	108
3.14.2. Dersin Niteliği	109
3.15. TÜRK DİLİ	110
3.15.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyla Göre Derslerin Adı, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	110
3.15.2. Dersin Niteliği	110
3.16. DİKSİYON	112
3.16.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyla Göre Dersin Adı, Ders Saati ve Kredisi	112
3.16.2. Dersin Niteliği	112
3.17. TÜRKOLJİYE GİRİŞ	113
3.17.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyla Göre Dersin Adı, Ders Saati ve Kredisi	113
3.17.2. Dersin Niteliği	113
3.18. TÜRKLÜK BİLİMİ TARİHİ.....	114
3.18.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyla Göre Dersin Adı, Ders Saati ve Kredisi	114
3.18.2. Dersin Niteliği	114
3.19. DİLBİLİM	115
3.19.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları.....	115
3.19.2. Dersin Niteliği	116
3.20. ANLAM BİLGİSİ	119
3.20.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyla Göre Dersin Adı, Ders Saati ve Kredisi	119
3.20.2. Dersin Niteliği	119
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	121-128
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	129-133
EKLER.....	134-169
ÖZGEÇMİŞ.....	170

ÖZET

Fen-Edebiyat Fakülteleri ile Fen ve Edebiyat Fakülteleri, ülkemizde temel bilimler alanında kaliteli eğitim-öğretim yaparak yaratıcı beyin gücü yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu fakültelerde ulusal ve uluslararası düzeydeki bilimsel araştırma ve etkinliklerde yer alacak bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bir yandan Türk dilinin yapısının ve gelişiminin, Türk edebiyatının dönemleri, şahsiyetleri, eserleri ve özelliklerinin kavranmasını sağlamayı, diğer yandan da kendi edebiyat ve kültürünü bilen ve ana dilini hatasız yazan ve konuşan insanlar yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Bu çalışmamızda ülkemizde eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmekte olan Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin öğretim programları ve bu programlarda yer alan Türk dili dersleri çeşitli yönlerden karşılaştırılmaya çalışılmış böylece programlardaki ve Türk dili derslerindeki benzerlik ve farklılıklar gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamıza Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin tespitiyle başlanmış, ardından tespit edilen bölümlere ait bilgiler derlenmiştir. Verilerin toplanmasının ardından değerlendirme süreci başlamıştır.

Birinci bölümde literatür incelemesi yapılarak içerikte yer alan terim ve kavramlarla birlikte üniversitelerin tarihi süreçteki gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde çalışma grubunu oluşturan üniversitelerin öğretim programlarındaki derslerinin sayıları, kredileri, uygulama ve teorik ders saatleri karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve bu hususların Türk dili derslerine yansıma biçimi gösterilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise üniversitelerin öğretim programlarında yer alan zorunlu Türk dili alan dersleri “Dersin Konumu” (yarıyıllara göre derslerin adı, kredileri, teorik ve uygulama ders saatleri) ve “Dersin Niteliği” (şekil ve ele alınan konular açısından ders içerikleri) başlıkları altında ele alınmıştır. Bu bölümde derslerin içerikleri tablolar hâlinde verilerek üniversiteler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra çalışmadan elde edilen sonuçlar derlenmiş ve çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Türk Dili ve Edebiyatı, Lisans Programı, Ders İçerikleri.

ABSTRACT

The purpose of the Faculties of Science and/or Literature is to educate creative brains in our country with the provision of qualified education and instruction in the field of basic sciences. In other words, the Faculties of Science and/or Literature aim to educate individuals who are to get involved in scientific research and activities at national and international level.

The Department of Turkish Language and Literature aims to help the formation and development of Turkish Language and the periods, figures and characteristics of Turkish Literature be coprehended on the one hand and to educate the individuals who are able to write and speak their native language with no error and who are well informed of their own literature and culture on the other.

This study focuses, from a different instructional point of view, not only on the instructional programs of the Departments of Turkish Language and Literature but also on Turkish language Course involved in the programs displaying the differences and similarities found in the programs and Turkish Language Course.

First, the study started to determine the departments of Turkish Language and Literature. Second, knowledge of the departments determined was compiled. Last, the process of assesment began after the collection of the data.

In the first section, both the terms and consepts included in the content and the development of the universities in historical process were studied after the review of literature. In the second secction, the number, course credits and practical and therotical class-hours in the instructional curricula of the universities which make up the study-group were comparatively studied. It was also studied how these issues influenced Turkish Language Courses. In the third section, compulsory Turkish-Language Field-Courses included in the curricula of the universities were studied under the the titles of ‘Course Location’ (course names, credits and practical and therotical class-hours according to the terms) and ‘Course-Quality’ (course-contents in terms of the shape and the topics covered). In this section were displayed the differences and similarities between the universities showing the course-contents in tables. The results obtained from the study were, afterwards, compiled and a number of suggestions were also made.

Key Words: Turkish Language and Literature, Undergraduate Program, Course Contents.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Çalışma Grubunu Oluşturan Üniversiteler ve Öğretim Üyesi Sayıları.....	5
2	Üniversitelerde Sınıflara Göre Zorunlu ve Seçmeli Derslerin Sayıları, Teorik Ders Saatleri, Uygulama Ders Saatleri ve Kredileri.....	16
3	Üniversitelerde 4 Yıllık Toplam Ders Dağılımlarının Analizi	21
4	Üniversitelerde Sınıflara Göre Zorunlu ve Seçmeli Türk Dili Alan Derslerinin Sayıları, Teorik Ders Saatleri, Uygulama Ders Saatleri ve Kredileri.....	24
5	Zorunlu Türk Dili Alan Derslerinin Toplam Sayısı ile Kredilerinin Üniversitelerin Toplam Zorunlu Ders Sayıları ve Kredilerine Göre Yüzdelik Dağılımı	27
6	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Türk Dili Tarihi Derslerin Verildikleri Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri.....	32
7	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Eski Türkçe Derslerinin Verildiği Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri	38
8	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Orta Türkçe Derslerinin Verildiği Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri	45
9	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Karahanlı Türkçesi Derslerinin Verildiği Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri.....	49
10	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Harezmi, Kıpçak Türkçesi Derslerinin Verildiği Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri	54
11	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Çağatay Türkçesi Derslerinin Verildiği Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri.....	60
12	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Eski Anadolu Türkçesi Derslerinin Verildiği Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri	66
13	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Osmanlı Türkçesi Derslerinin Verildiği Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri.....	72
14	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Türkiye Türkçesi Ses Bilgisi Konularını Ele	

	Alan Derslerin Verildikleri Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri	80
15	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Türkiye Türkçesi Şekil Bilgisi Konularını Ele Alan Derslerin Verildikleri Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri	86
16	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Türkiye Türkçesi / Kelime Türleri Konularını Ele Alan Derslerin Verildikleri Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri	91
17	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Cümle Bilgisi Konularını Ele Alan Derslerin Verildikleri Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri	96
18	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Çağdaş Türk Lehçeleri Derslerinin Verildiği Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri	103
19	Zorunlu Dersler Kapsamındaki Dilbilim Derslerin Verildikleri Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri	117

KISALTMALAR LİSTESİ

AKTS	: Avrupa Kredi Transfer Sistemi
DK	: Dersin Kredisi
DS	: Ders Sayısı
K	: Kredi
KPSS	: Kamu Personel Seçme Sınavı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.S.	: Milattan Sonra
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖSYS	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi
S	: Seçmeli Ders
T	: Teorik
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDS	: Teorik Ders Saati
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
t.y.	: Tarih Yok
U	: Uygulama
UDS	: Uygulama Ders Saati
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
vb.	: ve benzeri
VÜ	: Vakıf Üniversitesi
YAYKUR	: Yaygın Yükseköğretim Kurumu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
YY	: Yarıyıl
Z	: Zorunlu Ders
ZDK	: Zorunlu Derslerin Toplam Kredisi
ZDS	: Zorunlu Ders Sayısı
ZTDADK	: Zorunlu Türk Dili Alan Derslerinin Kredisi
ZTDADS	: Zorunlu Türk Dili Alan Derslerinin Sayısı

GİRİŞ

Günümüzde ülkelerin gelişmişlik seviyesi sadece iktisadî kaynaklarının bolluğu ya da teknolojik gelişmişlik seviyesiyle ifade edilmemektedir. Yeni ölçütlere göre, ülkelerin gelişmişlik ve kalkınmışlık seviyeleri; düşünen, anlayan, araştıran, sorgulayan, var olan sorunları çözebilecek kadroların zenginliği ve bu kadroların problem çözme kabiliyetleriyle ifadesini bulmaktadır.

Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri düşünen, anlayan, araştıran, sorgulayan, sorun çözen bireyler yetiştirilmesiyle doğrudan ilgilidir. Eski usûl ve kalıplaşmış anlayışlar, günümüzde üreten eğitim yaklaşımlarının bilim ve teknolojideki gelişmeler karşısında yetersiz kalması, birçok ülkede eğitim sistemlerinin sorgulanmasına zemin hazırlamıştır (Güneş, 2007: 297). Üniversiteler, toplumun bu beklentileri karşısında mevcut öğrenme ve öğretme yöntemlerini yeni baştan gözden geçirmek ve içinde yaşadığı toplumun ihtiyaçlarına göre tanzim ve tertip etmek durumundadırlar. Üniversitelerin tarihî gelişimleri incelendiğinde toplumun istek ve ihtiyaçlarına yönelik bir bilgi merkezlerine dönüştüklerini de söylemek mümkündür.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişmiş ülkelerde bilgi toplumuna (*knowledge society*) geçiş süreci başlamış ve bilgi ekonomisi (*knowledge economy*) adı verilen yeni bir küresel ekonomik yapı ihdas edilmiştir. Oluşturulan yeni yapıda bireylerin ekonomik gücü, bilgi ve öğrenim düzeyleriyle; ülkelerin rekabet gücü ise beşeri ve sosyal sermayeleri ile ölçülür hâle gelmiştir. Bu, gelişmeler ışığında bilginin üretilmesi ve paylaşılmasından birinci derecede sorumlu olan üniversitelerden beklentileri artırmış ve özellikle gelişmiş ülkelerde yükseköğretim toplumların ilgi odağı hâline gelmiştir. Ülkeler bu rekabet içinde yer alabilmek için üniversitelerine yeni bir bakış açısı kazandırma yoluna gitmişlerdir (Yüksek Öğretim Kurulu [YÖK], 2007: 13).

Tarihsel gelişimi içerisinde incelendiğinde üniversitelerin esas amacının kültürü geliştirmek ve yaymak olduğu görülür. Fakat zamanla buna çeşitli meslekler için gerekli olan teknik bilgileri sağlamak amacı da eklenmiştir (Versan, 1988: 3).

Üniversitelerin amaçları arasında bilginin üretilmesi, korunması, aktarımı ve bölüşümü vardır. Üniversitelerde eğitim ve öğretimin amacı; evrensel değerlere sahip, sorgulayan, akılcı ve bilimsel düşünen, üreten, sorumlu, etik değerleri geliştiren ve koruyan bilgi çağı insanı yetiştirmektir (Gültekin ve diğerleri, 2008: 264). “Toplumun geleceği, kültürel, bilimsel ve teknik gelişmeye bağlıdır ve bu gelişme ancak kültürün, bilginin ve araştırmanın merkezi olan gerçek üniversitelerde başlayabilir.” (Gazi Üniversitesi, 2003: 66).

Gerek kavram, gerek fonksiyon ve görevler açısından tarihi süreç içinde üniversiteler toplumun beklentilerine uygun olarak değişme, gelişme göstermiş; toplumun ihtiyacından doğan bu kurumlar, toplumu değiştiren bir niteliğe de sahip olmuşlardır (Güler, 1994: 7).

Üniversitelerin yükseköğretim hizmeti sunan bir eğitim kurumu olarak, ulusal ve uluslararası eğitsel, sosyal, ekonomik, siyasal ve teknolojik değişmelere ayak uydurması artık bir zorunluluk sayılmaktadır. Üniversitelerin iktisadî sosyal hadiselerde değişimi yönetmesi ve beklenen değişimi öncelikle kendisinden başlatabilmesi için bugünden geleceği görüp buna göre kararlar alınması, planlama yapılması ve planların uygulanması istenmektedir (Erdem, 2006: 299).

Bilimsel gelişmelerin teknolojik gelişmeye paralel olarak yenilenmesi hususu “Bilim, teknoloji, sosyal ve ekonomik alanlarda meydana gelen değişikliklerin eğitim programlarının yenilenmesini ve güncellenmesini gerektirdiği ifade edilmektedir. Bu gereklilik de, öğretim programlarının geliştirilmek amacıyla değerlendirilmesini gündeme getirmektedir.” şeklinde ifade edilmektedir (Cin ve diğerleri, 2011: 56). Bir başka deyişle günümüz ve gelecek arasında bir köprü görevi yapan üniversiteler de sürekli değişime ve yenilenmeye gereksinim duymak ve bu gereksinimi sürdürmek durumundadırlar (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 1998: 374). “Çağın gereklerine ve teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilecek bireyleri yetiştirebilmek, etkili eğitim programları hazırlayarak uygulamaya geçirmek ve bu programların verimliliklerini izlemek ve kontrol etmekle mümkündür.” (Erginer, 2000: 367).

Yükseköğretim, bilim ve teknoloji özellikle ileri ülkelerin tartışma konularından biridir. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde bu alanlarda oldukça çok çalışma yapılarak bunları eleştirel olarak değerlendirmekte ve yapılar değişen koşullara uygun hâle getirilmeye çalışılmaktadır (Gürüz ve diğerleri, 1994: 248).

Bu bağlamda ileri ülkeler seviyesine erişmeye çalışan Türkiye’de de yükseköğretim programları, hem AB’ye uyum ve yeniden yapılanma hem de “Bologna Süreci” çalışmaları çerçevesinde, yoğun bir gelişim ve değişim yaşamaktadır. Bu değişim, derslerin kredi değerlerinin düzenlenmesi ya da diploma denkliklerinin sağlanması gibi konularda gözle görülür biçimde gerçekleşirken ders içerikleri ve onların uygulamadaki görünümü gibi konularda ise daha ayrıntılı çalışmaları gerektirmektedir.

Hem Farabi Değişim Programı yoluyla öğrencilerin yapmış olduğu üniversite değişikliklerinde ders intibakı gerçekleştirilirken birtakım sorunların yaşanması hem de Bologna sürecinde üniversitelerin programlarının yeniden gözden geçirilmesi ders içerikleri konusuna eğilinmesinde etkili olmuştur. Öğrencilerin ders intibaklarındaki sorunlar ve Bologna süreci doğrultusunda yapılan çalışmalar üniversitelerin bütün bölümlerine çeşitli şekillerde yansımaktadır. Bu sorunları yaşayan ve bu süreçten etkilenen bölümlerden biri de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleridir.

Bu araştırmanın amacı da üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin öğretim programlarındaki Türk Dili derslerini şekil ve içerik açısından inceleyerek ortak ve ayrılan yönlerini göstermek, ideal bir öğretim programı geliştirme yolunda bu sürece katkıda bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırma için aşağıdaki alt amaçlar tespit edilmiştir:

1. Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin öğretim programlarında yer alan derslerin yarıyılları, sayıları, kredileri, uygulama ve teorik saatlerini tespit etmek,
2. Öğretim programlarında yer alan zorunlu Türk Dili derslerini adları, yarıyılları, sayıları, kredileri, uygulama ve teorik saatleri açısından incelemek,
3. Öğretim programlarında yer alan zorunlu Türk Dili derslerinin içerikleri açısından uyumlu olup olmadıklarını belirlemektir.

Araştırma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma gözlem, “görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasını sağlamak için nitel bir sürecin izlendiği bir yöntemdir.” (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 18).

Yukarıda belirlenen amaçlara ulaşmak için öncelikli olarak devlet ve vakıf üniversitesi ayrımı yapılmadan Türk Dili ve Edebiyatı programı bulunan üniversiteler kuruluş yılları göz önünde bulundurularak üç gruba ayrılmıştır. I. gruptaki üniversiteler Cumhuriyetin kuruluşundan Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) kuruluş dönemine kadar açılan 17 üniversiteyi, II. gruptaki üniversiteler ise YÖK’ün kurulmasından 2000 yılına kadar açılan 35 üniversiteyi, III. gruptaki üniversiteler ise 2000 yılından sonra son 10 yılda kurulan 26 üniversiteyi kapsamaktadır. Kuruluş yıllarına göre tasnif edilen üniversiteler Ek 1’de gösterilmiştir.

Üniversiteler gruplara ayrıldıktan sonra her gruptan öğretim üyesi sayısı en fazla olan 5 ayrı üniversitenin öğretim programı amaçsal örnekleme tekniği ile incelemeye alınmıştır. Bir yükseköğretim sisteminin niceliksel ya da nesnel performansı var olan kapasitelerini yeterince kullanması, değişik dallara göre yetiştirdiği öğrenci ve öğretim üyesi sayısı kullanılarak değerlendirilebilir. Öğrenci, öğretim üyesi oranları da öğretimin kalitesi hakkında yaklaşık bir ölçüt sayılır (YÖK, 2007: 85). Bilindiği gibi üniversitelerin bütün bölümlerindeki öğretim üyesi sayıları çeşitli sebeplerle her an artabileceği gibi azalma da gösterebilir. Amaçsal örnekleme tekniğinde araştırmacı çalışmanın amacına bağlı olarak araştırmaya kimlerin katılacağı konusunda kendi yargısını kullanarak amaca en uygun olanı örnekleme alır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2009: 88).

Bu kapsamda araştırmaya dâhil edilen bölüm öğretim programlarının ait olduğu üniversitelere ilişkin bilgiler aşağıda sıralanmıştır:

Tablo 1: Çalışma Grubunu Oluşturan Üniversiteler ve Öğretim Üyesi Sayıları

Grup	Üniversitenin Adı	Öğretim Üyesi Sayısı
I. grup	İstanbul Üniversitesi	23
	Hacettepe Üniversitesi	19
	Atatürk Üniversitesi	16
	Çukurova Üniversitesi	13
	Fırat Üniversitesi	13
II. grup	Gazi Üniversitesi	20
	Marmara Üniversitesi	20
	Trakya Üniversitesi	17
	Sakarya Üniversitesi	15
	Celal Bayar Üniversitesi	14
III. grup	Nevşehir Üniversitesi	11
	Adıyaman Üniversitesi	9
	Ahi Evran Üniversitesi	8
	Çankırı Karatekin Üniversitesi	8
	Erzincan Üniversitesi	7

Araştırma kapsamında üniversitelerin öğretim programları ve ders içeriklerine ilişkin veriler toplanmıştır. Bu verilerin bir kısmı üniversitelerin kendi internet adreslerinden bir kısmı da üniversitelerin ilgili birimlerinden talep edilerek temin edilmiştir. Veriler 25.02.2011 ile 20.03.2011 tarihleri arasında derlenmiş, toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi tekniği, “belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik yenilenebilir bir tekniktir.” (Büyüköztürk ve diğerleri, 2009: 263).

Çalışmanın birinci bölümünde literatür incelemesi yapılarak içerikte yer alan terim ve kavramlarla birlikte üniversitelerin gelişim süreçleri açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde çalışma grubunu oluşturan üniversitelerin öğretim programlarındaki derslerin sayıları, kredileri, uygulama ve teorik ders saatleri karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve bu hususların Türk dili derslerine yansıma biçimi gösterilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise 15 üniversitenin öğretim programlarında yer alan 301 zorunlu Türk dili alan dersi 20 ders altında toplanarak “Dersin Konumu” (yarıyıllara göre derslerin adı, kredileri, teorik ve uygulama ders saatleri) ve “Dersin Niteliği” (şekil ve ele alınan konular açısından ders içerikleri) başlıklarıyla ele alınmıştır. Bu bölümde ele alınan derslerin içerikleri tablolar hâlinde verilerek üniversiteler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra çalışmadan elde edilen sonuçlar derlenmiş ve çeşitli öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TEMEL KAVRAMLAR, KAPSAM VE TARİHÇE

1.1. Temel Kavram ve Terimler

Program: Genel anlamda, “yapılması gereken bir işin bölümlerini, bölümlerin sırasını ve zamanını gösteren tasarı; okullarda haftanın belli günlerinde, belli saatlerde verilecek dersleri gösteren çizelge, izlence” olarak tanımlanmaktadır” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005: 1627). Temizkan ve Balcı (2006: 2)’ya göre program, “konu hakkında belirlediği başlıklar ve zaman sınırlaması ile eğitimin sistemli bir süreç hâlinde gelişimini sağlamaktadır.” Aynı zamanda program, “çeşitli düzeylerde söz konusu olabilir. Eğitime ilişkin program denince, eğitim programı, öğretim programı, ders programı düşünülür. Bu programlar uygulamada genelden özele doğru sıralanır, iç içedirler.” (Külahoğlu, 2004: 93–94).

Bazen birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülse de öğretim programları, eğitim programlarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Yani öğretim programları eğitim programlarının kapsamı altındadır.

Eğitim Programı: “Eğitim programı, öğrenene, okulda ve okul dışında plânlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneğidir.” (Demirel, 2005: 11). Ertürk (1979: 13) ise eğitim programı yerine “yetişek” sözcüğünü kullanarak bu kavramı açıklamıştır:

Yetişek: Öğrencide geliştirilecek davranışların önceden kararlaştırılıp bir sıraya konması; bu davranışları geliştirici öğrenme yaşantılarını gerçekleştirecek eğitim durumlarının düzenlenmesi; eğitim durumlarını (ve öğrenme yaşantılarının) istendik ve beklendik davranışları geliştirmedeki etkililik derecelerinin araştırılması yani değerlendirilmedi.

Öğretim Programı: Varış (1978: 17)’a göre “genellikle, belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin

eğitimin amaçları doğrultusunda ve plânlı bir biçimde kazanılmasına dönük bir programdır.” Bir eğitim programının birçok öğretim programından oluştuğu düşünülebilir. Külahçı (1995: 9’dan aktaran Dönmez, 1995: 13)’ya göre ise “eğitim programlarının amaçları doğrultusunda öğrenciye kazandırılması istenen bilgi, beceri, tutum ve tavırların ders grupları olarak plânlı bir biçimde düzenlenmesidir.” “Bu durumda bir eğitim programının birçok öğretim programından oluştuğunu düşünülebilir. Örneğin ilköğretim programı; matematik öğretim programı, sosyal bilgiler öğretim programı gibi birçok öğretim programını kapsar. Öğretim programları, ders programlarının bir araya gelmesiyle oluşur.” (Eğitim Bilimleri Öğretmen Adayları için KPSS Program Geliştirme, 2011: 50).

Program geliştirme: “Programın kapsadığı amaçların sağlıklı ve etkin bir şekilde saptanması ve gerçekleşmesi için faydalanılan esasları, prensipleri (teori) ve faaliyetleri (uygulama) operasyonel anlamda ele alan bir çalışma” olarak tanımlanmakta (Varış, 1978: 19) ve “ortaya çıkan yeni bir gereksinmeyi karşılamak ya da mevcut uygulamaların yetersiz görülmesi ile yeni bir seçenek sunulması amacıyla yürütülmektedir.” (Çeliköz, 2004: 100). “Program geliştirme faaliyetleri daha çok öğretim programlarının geliştirilmesine odaklanır ve eğitim programı içinde en ağırlıklı bölüm olması sebebi ile öğretim programı yerine bazen eğitim programı kavramının kullanıldığı görülür.” (Bahar, 2005: 75). Çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda programların yenilenmesi program geliştirmeyi zorunlu kılar. Sönmez (2003: 408)’e göre “her program her defasında yeniden değerlendirilir, gözden geçirilip düzenlenir. Bu nedenlerle olup bitmiş bir program söz konusu değildir.”

Külahoğlu (2004: 106–108) iyi bir programın özelliklerini çeşitli başlıklar altında toplamış ve bu özellikleri şu şekilde açıklamıştır:

1-İşlevsellik: Programın ihtiyaçları karşılayabilmesi, verime ve gelişmeye yönelik olması beklenir. Öte yandan görevsel bir programın, amaçlar yönünden nelere dikkat edilmesi gerektiğini, içeriğin etkili bir şekilde gerçekleşebilmesi için hangi metot, teknik, araç-gereç ve kaynaklardan yararlanabileceğini, bunların nerede ve nasıl uygulanabileceğini ve değerlendirmenin nasıl yapılabileceğini göstermesi gerekir.

2-Esneklik: Programa, zamanla ve çevre koşullarına göre değişebilen öğrenci gereksinimlerine cevap verebilmelidir.

3-Uygunluk (geçerlilik): Etkinliğin, kazanılan davranışın kullanılmasını sağlama gücü ve onu kullandırma sıklığıdır. Etkinliklere ihtiyaç duyulması, özendirici ve kolaylaştırıcı olmasıdır. Bunun için hedefe götürücü ve öğrencinin ihtiyacına karşılık verir nitelikte olması gerekir.

4-Etkililik (güvenirlilik): İstenilen sonucu verme olasılığı ve kalıcılığı demektir.

5-Ekonomiklik ve Kullanışlılık Ekonomik: Amaçlanan davranışların kısa sürede, daha az emekle, daha az masrafla kazanılmasının sağlanmasıdır. Kullanışlılık ise, hazırlanması ve uygulanmasının kolay, değişik konularda yararlanılabilen nitelikte olmasıdır.

Programın içerik ve sürecinin de aşağıdaki içsel özelliklere sahip olması öngörülmektedir:

a-Süreklilik (gelişimsel): Bir konuda gelişimi kazandırmak için yapılacak olan çalışma, bu gelişimin bir araç olarak kullanılmasına ihtiyaç duyulacak etkinliklerden önce, onların başına konur. Böylece bir çalışmanın hedefi olan, yani o çalışma içinde öğrencilere kazandırılacak yeterlilik, ondan sonraki çalışmalar içinde kullanılarak yetkinleştirilir. Kararlılık ve kalıcılık kazanır.

b-Aşamalılık (uzunluğuna): Birbiri üstüne kurulma yapısıdır. Özelliklerden bazılarının kazanılmış olması hâlinde, diğerlerinin öğrenilmesinin olanaklı hâle gelmesi, kolaylaşması anlamındadır. İki çalışma ürününün aşamalılık göstermesi: bunlardan birinin daha kolay kazanılır olması ve bunun öğrenilmesinden sonra, diğerinin kazanılabilir hâle gelmesi demektir.

c-Dayanışlılık (birikimsel): Aynı zaman dilimi içinde yer alan çalışmaların, her birinin, öğrencilerin kazanmaları amaçlanan yeterliliğin oluşmasını destekleyici olması demektir. Programın işlevsel olmasında uygulayıcı da önemlidir. Bir program ne kadar görevsel nitelikte hazırlanırsa hazırlansın, kötü uygulama nedeniyle işlevsel olma niteliğini kaybedebilir.

1.2. Tarihsel Gelişim İçerisinde Üniversiteler

Güler (1994: 9)'e göre “üniversite kavramı Latince “Üniversitas” kelimesinden türemiştir. Orta Çağ'da kullanılmaya başlanan bu kelime o zaman herhangi bir “birlik” anlamına geliyordu.”. Ancak, Orta Çağda “Universitas” yani üniversite kelimesi bugünkü anlamında değil “**corporation**”; dernek, kurum anlamında kullanılmaktaydı. Orta Çağ Avrupasında, modern anlamdaki üniversiteye “Studium Generale” kavramı denk düşmektedir.” (Rukancı ve Anameriç, 2004: 26). Üniversitenin tanımlanmasında çeşitli yorum farklılıkları olması üniversitelerin tarihi ile ilgili farklı değerlendirmelere de yol açmıştır. “Üniversiteyi sadece belirli alanlarda sistematik eğitimin verildiği bir eğitim kurumu olarak nitelendiren bakış açıları, üniversite tarihini insanlık tarihine kadar götürebilir.” (Antalyalı, 2007: 26–27).

Üniversite kurumunun 900 yıllık gelişimi tarihsel olarak üç farklı üniversite yapısının ortaya çıkışı ve birbirine dönüşümü üzerinde durularak tanımlanmaktadır. Bu üç aşama: 1.Ortaçağın Kilise Merkezli Üniversitesi, 2.Ulus Devletler Dünyasının Üniversitesi (Humbolt Üniversitesi) ve 3.Bilgi toplumu Üniversitesi (Multiversite, Girişimci Üniversite) biçiminde sınıflandırılmaktadır (Tekeli, 2003: 128 ve Türel, 2004: 153-154'ten aktaran Kavili Arap, 2010: 4).

“Ortaçağın sonunda Avrupa'da 80'in üzerinde üniversite bulunmakla birlikte bugünün üniversiteleri, Ortaçağ üniversitelerinin doğrudan mirasçılarıdır.” (Ülgen, 2010: 370). “Orta Çağ Avrupasında kurulan ilk üniversiteler Bologna, Paris ve Oxford

üniversiteleridir.”¹ “Bologna Üniversitesinden sonra 1150’de Fransa’da Paris Üniversitesi kısa bir süre sonra ise 1167’de İngiltere’deki Oxford Üniversitesi kurulmuştur.” (Rukancı ve Anameriç, 2004: 27). “Bu üç üniversite, yaklaşık olarak aynı dönemlerde şekillenen Montpellier, Padua, Orleans ve Cambridge Üniversiteleri ile birlikte, halen faaliyetini sürdüren en eski yedi üniversitedir.” (Sargın, 2007: 134–135).

1.3. Türkiye’deki Yükseköğretim Kurumlarının Tarihçesi

Yükseköğretim ve üniversite kavramlarının Türkiye’deki bugünkü manaları en açık biçimde 2547 Yükseköğretim Kanunu’ndaki 3. maddenin a ve d bentlerinde belirtilmiştir. Bu tanımlara göre **yükseköğretim**, “Milli eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümü” olarak tanımlanırken; **üniversite**, “Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzelkişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumu” olarak tanımlanmaktadır (Yükseköğretim Kanunu, 1981, <http://www.yok.gov.tr>).

Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarının tarihçesine bakıldığında Başaran (1996: 94) kimi kaynakların, bazı ünlü medreselerin üst kademesini yükseköğretim olarak gösterdiklerini söylerken medresenin çağdaş anlamda bir yükseköğretim kurumu olamayacağını, bu nedenle de 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Osmanlı’da üniversite kavramında bir yükseköğretim uygulaması görülmediğini ifade eder.² “Çağdaş anlamda üniversite, Cumhuriyet döneminde kurulan müesseselerden biridir. Cumhuriyet dönemine

¹ Bu üniversitelerin ortaya çıkış tarihleri üzerinde net bilgiler olmamakla beraber, yaygın görüş Bologna Üniversitesinin ilk üniversite olduğudur. 1988’de 900. yılını kutlayan Bologna Üniversitesinin kuruluş tarihi 1088 olarak kabul edilmiştir. 1088 yılında eğitime başlayan Bologna Üniversitesini öğrenciler kurmuştur. Bu üniversitede öğretmenlerin maaşları öğrenciler tarafından ödenmekte ve öğretmenler, öğrenci denetimine tabi tutulmaktaydı. Rektör, bir öğrenciydi ve öğrenciler tarafından seçiliyordu (Doğramacı, 2007: 3).

² Tanzimat Döneminde açılan Mülkiye Okulu (Mekteb-i Mülkiye, 1859) ve Sivil Tıp Okulu (Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye, 1867) ilk yükseköğretim okulları sayılabilir. Bu sınıfa Rüştiye Öğretmen Okulunu (Darülmüallimin-i Rüşdi, 1848) da katmak olanaklıdır. 1869 Eğitim Genel Tüzüğü kurulacak olan Osmanlı Üniversitesi (Darülfünû-i Osmanî) için ayrıntılı ilke ve kurallar getirilmiş ve 1874’te kapatılarak 1874’te Galatasaray Lisesinin içinde yeniden açıldı, ama yaşamını 1882 yılına kadar sürdürebildi. I. Meşrutiyet Döneminde 1912’de Osmanlı Üniversitesi yeniden kuruldu. İkinci Meşrutiyet Döneminde Orman Yüksekokulu (Orman Mekteb-i Âlisi, 1909), Dışçı Okulu (1909), Kadastro Yüksekokulu (1911) üniversite dışında açılan yükseköğretim okullarıydı (Başaran, 1996: 94–95).

intikal eden üniversite niteliğindeki tek müessese ise İstanbul Darülfünundur.”³ (MEB, 2010: 205). “İstanbul Darülfünununun 1924 yılında bir yasa ile bilimsel özerkliği tanınmış, 1933 yılında da 2252 sayılı Kanunla yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur.” (MEB, 1998: 8–9).

Cumhuriyet dönemi ile Türk eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapılmış, 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkartılmıştır. “Sonraki yıllarda yükseköğretimde reform niteliğinde dört düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeler 1933, 1946, 1973 ve 1981 yıllarında gerçekleşmiştir.” (Gazi Üniversitesi, 2003: 15).

1981 yılında Türkiye’de, liseüstü eğitim-öğretim veren beş tür “yükseköğretim kurumu” olduğu görülür:

- Üniversiteler,
- Akademiler,
- Bakanlıklara bağlı 2 yıllık meslek yüksekokulları ve konservatuvarlar,
- Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 3 yıllık (1979’da, bazıları 4 yıla çıkarıldı) eğitim enstitüleri,
- YAYKUR (1974, Mektupla öğretim). (YÖK, 2007: 43).

Bugün Türkiye’de 103 devlet üniversitesi ve 62 vakıf üniversitesi ile toplam 165 üniversite bulunmaktadır. Bunun yanında bir üniversiteden bağımsız olarak kurulmuş 7 vakıf yüksekokulu da eğitim-öğretim yapmaktadır. Üniversitelerin kuruluş yılları dikkate alındığında en çok devlet üniversitesinin kurulduğu yıl 1992 (23) olarak görülmektedir. Son 10 yıl içerisinde kurulan devlet üniversitelerinin sayısı ise 50’dir⁴.

³ 1933 yılından 1978 yılına kadar çıkarılan çeşitli Kanunlarla ülkemizde, 19 üniversite açılmış, 18.6.1946 tarih ve 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu ile üniversite tüzel kişiliğe ve bilimsel özerkliğe sahip kılınmıştır. 12 Eylül 1980 sonrası kurulan Hükümet Programı İcra Planı’nda yükseköğretimin yeniden düzenlenmesi konusu yer almış ve 6 Kasım 1981 tarihinde tüm yükseköğretimi düzenleyen 2547 sayılı “Yükseköğretim Kanunu” çıkarılmıştır. Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 28. madde gereğince hazırlan 41 sayılı “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, 20 Temmuz 1982 gün ve 17760 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış, buna göre üniversite sayısı 27’ye yükselmiş, üniversite dışındaki tüm akademi ve Bakanlıklara bağlı yüksekokullar üniversitelere bağlanmıştır (MEB, 2010: 205).

⁴ Ülkedeki vakıf üniversitelerinin ilk örneği 1984 yılında kurulan Bilkent Üniversitesidir. Bu Kurumun üniversite niteliği ise 1992 yılında çıkarılan 3785 sayılı yasa ile belirginlik kazanmıştır. 1994 ile 2006 yılları arasında kurulan ve faaliyete geçen 22 yeni vakıf üniversitesi (15’i İstanbul, 4’ü Ankara, 2’si İzmir ve 1’i Mersin’de) ile o tarihte üniversite ve ileri teknoloji enstitülerinin toplam sayısı 78’e ulaşmıştır. 1 Mart 2006

Bugün devlet üniversitelerinin illere göre dağılımına bakıldığında İstanbul'da 9, Ankara'da 5, İzmir'de 4, Eskişehir, Kocaeli, Erzurum, Kayseri, Konya, Bursa ve Adana'da 2'şer üniversite bulunurken bu illerin dışında 71 ilde de 1'er üniversite bulunmaktadır. Vakıf üniversitelerinin illere göre dağılımına bakıldığında ise İstanbul'da 33, Ankara'da 11, İzmir'de 5, Mersin, Antalya, Kayseri, Konya ve Gaziantep'te 2'şer üniversite bulunurken Samsun, Trabzon ve Bursa'da 1'er üniversite bulunmaktadır.

“Dünya Bankası, UNESCO ve OECD gibi uluslararası kuruluşların raporlarına göre, dünyada yükseköğrenim gören öğrenci sayısı 1985 yılında yaklaşık 20 milyon iken 2001 yılında 85 milyonu aşmıştır. Bu sayının, günümüzde 100 milyonu aştığı tahmin edilmektedir.” (YÖK, 2007: 14). Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)'nin 2010–2011 akademik yılı verilerine göre, Türkiye'deki üniversitelerde (Açık Öğretim dâhil) toplam 3 milyon 780 bin 916 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu öğrencilerin 1 milyon 718 bin 598'i kız, 2 milyon 62 bin 318'i erkektir. Üniversitelerde lisans bölümlerinde (Açık öğretim dâhil) 2 milyon 226 bin 530, ön lisans bölümlerinde 883 bin 768, lisansüstü alanda 168 bin 628 öğrenci okumaktadır. Yine bu çalışmada üniversitelerde görev alan öğretim elemanları ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır: Türkiye'deki üniversitelerde 111 bin 495 öğretim elemanı hizmet veriyor. Öğretim elemanlarının 45 bin 599'u kadın, 65 bin 896'sı erkek (Öğrenci Sayıları Özet Tablosu (t.y.), <http://www.osym.gov.tr>).

Tüm bu bilgilere rağmen unutulmamalıdır ki önemli olan hem üniversitelerin hem de bu üniversitelerde bulunan öğrencilerin nicelik değil nitelik olarak gelişmeleridir. Bilgi çağında, üniversiteler, bireysel ve toplumsal beklentilere yanıt verebilmeli, sorunların çözümüne ve gereksinimlere katkıda bulunabilmelidir.

1.4. Yükseköğretimde Yeniden Yapılanma ve Bologna Süreci

“Bologna Süreci'nin temelleri 1998 yılında Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere Eğitim Bakanlarının Sorbonne'da gerçekleştirdikleri toplantı sonunda yayımlanan Sorbonne Bildirisi ile atılmış, süreç resmi olarak 1999 yılında başlamıştır. Bu süreç, 2010

tarif ve 5467 sayılı yasayla 15 yeni devlet üniversitesi kurulması ile toplam üniversite sayısı 98'e ulaşmış ve bu üniversiteler 57 ile yayılmış bulunmaktadır (YÖK, 2007: 44).

yılına kadar Avrupa Yükseköğretim Alanı yaratmayı hedefleyen bir reform sürecidir.”⁵ (Bologna Süreci Nedir?, (t.y.), <http://bologna.yok.gov.tr>).

Bologna Süreci eylem başlıkları 10 madde ile belirtilmiş ve bu başlıklardan özellikle “Kolay anlaşılır ve birbirleriyle karşılaştırılabilir yükseköğretim diploma ve/veya dereceleri oluşturmak (bu amaç doğrultusunda Diploma Eki uygulamasının geliştirilmesi) ve Avrupa Kredi Transfer Sistemini (European Credit Transfer System, ECTS) uygulamak” maddeleri bu çalışmayla yakından ilgilidir (Bologna Süreci’nin Eylem Başlıkları (t.y.), <http://bologna.yok.gov.tr/>).

“AKTS, öğrenci merkezli, öğrencinin iş yüküne dayalı bir kredi sistemidir. Öğrencinin bir dersi başarıyla tamamlayabilmesi için yapması gereken çalışmaların tümünü (teorik ders, uygulama, seminer, bireysel çalışma, sınavlar, ödevler vb.) ifade eden bir birimdir.”⁶ (Diploma ve Derecelerinin Tanınması (t.y.), <http://bologna.yok.gov.tr>).

Yükseköğretim kurumları olan üniversiteler, kendilerinden beklenen işlevleri bünyelerindeki fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuar vb. gibi birimleriyle bu birimlerin alt birimleri olan bölümler veya ana bilim dalları tarafından gerçekleştirir. Fakülteler, 2547 Yükseköğretim Kanunu’nun e bendinde, “Yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan; kendisine birimler bağlanabilen bir yükseköğretim kurumudur.” Bölümler ise aynı maddenin k bendinde, “Amaç, kapsam ve nitelik yönünden bir bütün teşkil eden, birbirini tamamlayan veya birbirine yakın ana bilim ve ana saat dallarından oluşan; fakültelerin ve yüksekokulların eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama birimidir. Ana bilim dalı ve ana sanat dalları bilim ve sanat dallarından oluşur.” şeklinde tanımlanmaktadır (Yükseköğretim Kanunu, 1981, <http://www.yok.gov.tr>).

⁵ Pek çok uluslararası kuruluşun işbirliği ile 47 üye ülke tarafından oluşturulan ve sürdürülen, alışılmışın dışında bir süreçtir. Karadağ’ın bağımsızlığını ilan etmesiyle üye ülke sayısı 45’ten 46’ya, son olarak Kazakistan’ın da sürece dâhil olmasıyla 47’ye yükselmiştir (<http://bologna.yok.gov.tr>).

⁶ Bir akademik yıl için AKTS kredisi 60 olarak belirlenmiştir. Bu krediye denk olarak 1500–1800 saat arasında öğrenciye iş yükü öngörülmüştür. 1 AKTS, 25–30 saat çalışma karşılığı olarak belirlenmektedir. Bir dönemde 30 krediden hesaplandığında 4 yılda lisans düzeyindeki öğrencinin alacağı kredi oranı 240’la sınırlandırılmıştır. Diploma Eki uygulamalarında da verilen dersler ve bu derslerin teorik, uygulama saatleriyle kredileri görüleceğinden üniversiteler arasındaki birtakım farklılıkların ortadan kaldırılması düşünülmüş olmalıdır. Diploma Eki’nin anlaşmayı imzalayan ülkelerin yükseköğretim kurumları tarafından kullanılması zorunluluğu bulunmaktadır. Diplomaya ek olarak verilen bu belge, uluslararası şeffaflığı pekiştirmek amacıyla, ülke dışından alınan diploma ve derecelerin tanınmasında ilgili kurum ve kuruluşlara yardımcı olmaktadır (YÖK, 2010: 43–44).

Bu çalışmanın temelini de Türkiye'deki üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerindeki öğretim programları oluşturacağından öncelikle üniversitelerdeki Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerine kısaca bakmak gerekmektedir.

1.5. Türkiye'de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerine Genel Bir Bakış

2010 yılı merkezi yerleştirme ile öğrenci alan yükseköğretim Türk Dili ve Edebiyatı lisans programlarına bakıldığında 103 devlet üniversitesinden 65 tanesinde çeşitli fakülteler altında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin olduğu görülmektedir. Gazi Üniversitesinde ise Polatlı Kampüsü'ndeki fakülte ile birlikte 2 tane Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bulunmaktadır. Anadolu Üniversitesinde de normal öğretimin yanında Açık Öğretim Fakültesinde de ayrıca Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mevcuttur. İstanbul Üniversitesinde ise bu bölümün uzaktan eğitim programı da bulunmaktadır. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bulunan bu 65 üniversitenin 50 tanesinde de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün II. öğretim programı mevcuttur. Vakıf üniversitelerinden 12 tanesi 2010 ÖSYS sonuçlarına göre öğrenci almıştır.⁷

Üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri bütün üniversitelerde aynı fakülteler altında yer almaz. Bu bölümler bazı üniversitelerde Fen-Edebiyat Fakültesine (Boğaziçi Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Gazi Üniversitesi vb.); bazı üniversitelerde de Edebiyat Fakültesine (İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Ege Üniversitesi vb.) bağlanmıştır. Bu bölüm, Ardahan Üniversitesinde, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesine; Fırat Üniversitesinde, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesine; Ankara Üniversitesinde ise Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine bağlıdır.

Vakıf üniversitelerinde de bu bölümler genellikle Fen-Edebiyat Fakültelerine bağlı iken İstanbul Şehir Üniversitesi ile Süleyman Şah Üniversitesinde İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesine bağlanmıştır.

⁷ Bunlar: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Fatih Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul Şehir Üniversitesi, Beykent Üniversitesi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Çağ Üniversitesidir.

Türkiye’deki üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerine öğrenci ve öğretim elemanı sayıları açısından bakıldığında 2009–2010 öğretim yılında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olan toplam öğrenci sayısının 3865 olduğu görülür. Mezun olan bu öğrencilerin 2318’i kız, 1547’si ise erkektir. 2010–2011 yılı yeni kayıtlarıyla birlikte bu bölümdeki toplam öğrenci sayısı 27.219 olarak tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin 16.286’sı kız, 10.933’ü erkektir (Öğretim Alanlarına Göre Lisans Düzeyindeki Öğrenci Sayıları, (t.y.), <http://osym.gov.tr>).

2010–2011 öğretim yılında çeşitli üniversitelerde görev alan Türk Dili ve Edebiyatı alanındaki toplam öğretim elemanı sayısı ise 1029’dur⁸. Bu öğretim elemanı kadrosu, ana bilim dallarındaki öğretim elemanı sayıları açısından detaylı bir biçimde incelendiğinde Türk Dili ve Edebiyatında 191, Türk Dilinde 277, Eski Türk Dilinde 79, Yeni Türk Dilinde 121, Türk Edebiyatında 43, Eski Türk Edebiyatında 131, Yeni Türk Edebiyatında 129, Türk Halk Edebiyatında 32, Türk Lehçeleri ve Edebiyatlarında 3, Türk Halk Biliminde 23 öğretim elemanı bulunduğu görülür (2010–2011 Öğretim Yılı Lisans Eğitimi Veren Yükseköğretim Programlarında Görevli Öğretim Elemanlarının Öğretim Alanlarına Göre Sayıları, (t.y.), <http://osym.gov.tr>).

⁸ Bunlardan 129’unun profesör, 81’inin doçent, 289’unun yardımcı doçent, 51’inin öğretim görevlisi, 259’unun okutman, 10’unun uzman, 210’unun araştırma görevlisi olduğu saptanmıştır. Bu öğretim elemanları cinsiyet açısından ele alındığında da 620’sinin erkek, 409’unun da bayan olduğu anlaşılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMLERİNDEKİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ NİCEL DEĞERLENDİRMESİ

2.1. Öğretim Yılına Göre Derslerin Sayıları, Saatleri ve Kredileri

Üniversitelerin ders sayıları, bunların kredileri ve programda yer alışlarına ilişkin bilgiler bir tablo halinde yansıtılmıştır. Söz konusu verilerin anlaşılması, bu tablo üzerinden doğru bir okumanın yapılmasına bağlıdır. Çalışmaya konu olan 15 üniversitede sınıflara göre ders dağılımlarının verildiği bu tabloda, her sınıfta okunacak ders sayısı (DS), teorik ders saati (TDS), uygulama ders saati (UDS) ve dersin kredisi (K) sütünları oluşturulmuş, bu sütünlar tekrar derslerin programda zorunlu (Z) ve seçmeli (S) olarak yer almasından hareketle ikiye ayrılmıştır. Bu bakış açısıyla tablodan hareketle bir üniversitede her bir sınıfta okutulmakta olan ders sayısı, ders çeşitliliğini vurgulayacak; dersin teorik veya uygulamalı olması, niteliğini gösterecek; sağlanan kredi miktarı toplam kredinin yıllara göre dağılımını verecek ve zorunlu veya seçmeli olması da programdaki yerini gösterecek biçimde takip edilebilecektir. Ayrıca Ek 2, seçilen bütün üniversitelere ilişkin öğretim programlarını göstermesi bakımından da yararlı olabilir.

Aşağıdaki tabloda üniversitelerde yıllara göre zorunlu ve seçmeli derslerin sayıları, teorik ders saatleri, uygulama ders saatleri ve kredileri gösterilmiştir.

Tabloya bakıldığında üniversiteler arasında yukarıda sayılan her bir birim/değerlendirme için farklılık ve benzerliklerin olduğu dikkat çekecektir. Burada kullanılan ölçütler en çok ve en az örnekleri üzerinden bir okuma denemesi ile daha izlenir kılınmaya çalışılacaktır:

Tablo 2: Üniversitelerde Sınıflara Göre Zorunlu ve Seçmeli Derslerin Sayıları, Teorik Ders Saatleri, Uygulama Ders Saatleri ve Kredileri

Üniversitenin Adı	1. SINIF								2. SINIF								3. SINIF								4. SINIF							
	DS		TDS		UDS		K		DS		TDS		UDS		K		DS		TDS		UDS		K		DS		TDS		UDS		K	
	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z	S
1. İstanbul Üniversitesi	22	0	46	0	0	0	46	0	12	2	28	4	0	0	28	4	11	4	24	8	0	0	24	8	11	4	24	8	0	0	24	8
2. Atatürk Üniversitesi	12	0	34	0	0	0	34	0	16	2	44	4	0	0	40	4	14	2	38	4	0	0	34	4	10	2	28	4	0	0	28	4
3. Hacettepe Üniversitesi	16	0	38	0	4	0	40	0	20	0	44	0	0	0	44	0	12	6	26	12	0	0	26	12	10	6	22	18	0	0	22	18
4. Çukurova Üniversitesi	18	0	44	0	0	0	44	0	16	0	40	0	4	0	42	0	11	0	32	0	0	0	32	0	4	13	4	26	4	0	6	26
5. Fırat Üniversitesi	17	1	36	2	6	0	39	2	18	4	36	8	0	0	36	8	13	6	26	12	0	0	26	12	14	4	26	8	4	0	28	8
6. Gazi Üniversitesi	20	0	44	0	10	0	39	0	16	0	40	0	0	0	40	0	14	6	34	12	0	0	34	12	12	6	18	12	16	0	26	12
7. Marmara Üniversitesi	19	0	46	0	0	0	46	0	16	0	34	0	0	0	34	0	19	0	38	0	0	0	38	0	0	17	0	34	0	0	0	34
8. Trakya Üniversitesi	20	0	52	0	0	0	52	0	16	0	44	0	0	0	44	0	18	2	42	4	0	0	42	4	16	2	28	4	4	0	32	4
9. Celal Bayar Üniversitesi	18	0	50	0	4	0	52	0	16	2	40	4	0	0	40	4	18	2	42	4	0	0	42	4	16	2	36	4	0	0	36	4
10. Sakarya Üniversitesi	20	0	48	0	2	0	50	0	18	0	40	0	0	0	40	0	15	4	30	8	0	0	30	8	14	4	26	8	2	0	28	8
11. Adıyaman Üniversitesi	20	0	51	0	6	0	54	0	16	0	42	0	4	0	44	0	16	0	42	0	0	0	42	0	16	0	36	0	4	0	38	0
12. Ahi Evran Üniversitesi	20	0	43	0	12	0	39	0	16	0	40	0	0	0	40	0	14	6	34	12	0	0	34	12	12	6	18	12	16	0	26	12
13. Erzincan Üniversitesi	14	0	36	0	0	0	28	0	12	6	28	12	0	0	28	12	10	6	24	12	0	0	24	12	10	4	18	8	0	0	16	8
14. Çankırı Karatekin Üniversitesi	20	0	44	0	0	0	44	0	12	4	28	8	0	0	28	8	14	4	28	8	0	0	28	8	10	8	20	16	0	0	20	16
15. Nevşehir Üniversitesi	18	0	42	0	0	0	34	0	17	0	36	0	4	0	38	0	16	4	32	8	0	0	32	8	11	4	22	8	4	0	24	8

Tablo 2’deki bilgilerden de anlaşılacağı gibi üniversitelerin sınıflar bazındaki ders saatleri ile kredileri birinci sınıftan 4. sınıfa kadar birtakım benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir.

1. sınıftaki toplam ders sayılarına bakıldığında en çok ders sayısına sahip olan üniversitenin İstanbul Üniversitesi olduğu anlaşılacaktır. Bu üniversitenin 1. sınıftaki ders sayısı 22’dir. En az ders sayısına sahip üniversite ise 12 çeşit dersle Atatürk Üniversitesidir.

Üniversitelerin 1. sınıflarındaki derslerine zorunlu ve seçmeli dersler açısından bakıldığında Fırat Üniversitesinin dışındaki üniversitelerde derslerin tamamının zorunlu derslerden oluştuğu anlaşılacaktır. Fırat Üniversitesinin öğretim programında 2 kredi olarak gösterilen seçmeli ders “Beden Eğitimi”, “Resim”, Müzik”, “Tiyatro”, “Fotoğrafçılık” dersleri arasından seçilecektir. Celal Bayar Üniversitesinde de 1. yarıyılı benzer dersler seçenekleri ile birlikte programa yerleştirilmiş ancak seçmeli olarak gösterilmemiştir.

İstanbul Üniversitesi 1. sınıflarda en çok ders sayısına sahip olan üniversite iken teorik ders saati en çok olan üniversite Trakya Üniversitesidir. İstanbul üniversitesinde 22 ders, 46 teorik ders saatinden oluşurken Trakya Üniversitesinde 20 ders, 52 teorik ders saatinden oluşmaktadır. Bu yıl için en teorik ders saatine sahip üniversite ise aynı zamanda en az ders sayısına sahip olan Atatürk Üniversitesidir. Atatürk Üniversitesinde toplam teorik ders saati 34’tür.

Üniversitelerin 1. sınıflarındaki derslerinde uygulamaya ayırdıkları saatlere bakıldığında en çok uygulama saatine sahip olan üniversitenin Ahi Evran Üniversitesi olduğu görülecektir. İstanbul, Atatürk, Çukurova, Marmara, Trakya, Erzincan, Çankırı Karatekin ve Nevşehir üniversitelerinde bütün dersler teorik ders olarak planlanmış uygulama için ders saati ayrılmamıştır. 1. sınıfta yalnızca Fırat Üniversitesinde bulunan seçmeli ders de teorik ders olarak planlanmıştır.

En çok krediye sahip olan üniversiteler Trakya ve Celal Bayar üniversiteleridir. Her iki üniversitenin toplam kredi sayısı 52 olduğu hâlde Celal Bayar Üniversitesinin ders saati

54'tür. Ancak bu üniversitenin toplam ders saatlerinin 4'ü uygulama ders saatinden oluşmaktadır. Ders sayısı ve ders saati en az olan üniversite Atatürk Üniversitesi olduğu hâlde 1. sınıf derslerine en az kredi tanıyan üniversite Erzincan Üniversitesidir. Atatürk Üniversitesinde 12 ders 34 kredi ile tanımlanırken Erzincan Üniversitesinde 14 ders 28 kredi ile tanımlanmıştır. Bunun temel nedeni ise Erzincan Üniversitesinin 1. ve 2. yarıyıllarındaki “Yabancı Dil” ve “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi” derslerine kredi tanınmamış olmasıdır. Aynı dersler Atatürk Üniversitesinde farklı yarıyıllarda yer almış ve bu üniversitede de derslerin kredisi 0 (sıfır) olarak gösterilmiştir. Gazi, Nevşehir ve Ahi Evran üniversitesinin öğretim programlarında da yukarıda adı geçen dersler 1. sınıflarda verilmekte ve bu derslerin kredileri sıfır olarak tanımlanmaktadır.

2. sınıfta toplam ders sayısı en çok olan üniversite Fırat; en az olan üniversite İstanbul Üniversitesidir. Fırat Üniversitesinde toplam ders sayısı 22 iken bu derslerden 4'ü seçmelidir. İstanbul Üniversitesinde ise 14 dersin 2'si seçmelidir. Ders sayılarına zorunlu ve seçmeli dersler açısından bakıldığında en çok zorunlu ders sayısına sahip üniversitenin Hacettepe (20); en az zorunlu ders sayısına sahip üniversitelerin de İstanbul, Erzincan ve Çankırı Karatekin üniversiteleri olduğu anlaşılacaktır. Bu üniversitelerde zorunlu ders sayısı 12'dir.

En çok seçmeli dersi bulunan üniversite Erzincan Üniversitesi (6) olurken; Hacettepe, Çukurova, Gazi, Marmara, Trakya, Sakarya, Adıyaman, Nevşehir ve Ahi Evran üniversitelerinde hiç seçmeli ders yoktur.

Toplamda en çok teorik ders saati olan üniversite Atatürk Üniversitesi (48) olurken; en az ders saatine sahip üniversite İstanbul Üniversitesidir (32). Zorunlu dersler bakımından en çok teorik ders saati Atatürk, Hacettepe ve Trakya üniversitelerinin programlarında bulunmaktadır. Bu üniversitelerde zorunlu derslere ait teorik ders saati 44'tür. Seçmeli dersler bakımından en çok ders saatine sahip üniversite, Erzincan Üniversitesidir (12). Yukarıda da belirtildiği gibi seçmeli dersi olmayan üniversitelerin bu anlamda ders saatinin olması da söz konusu değildir.

Üniversitelerin 2. sınıflarındaki derslerine uygulama saati açısından bakıldığında da Çukurova, Adıyaman ve Nevşehir üniversitelerinin dışındaki üniversitelerde uygulama için

ders saati oluşturulmadığı görülecektir. Bu üniversitelerde yalnızca zorunlu dersler için uygulama ders saatleri oluşturulmuş seçmeli derslere uygulama saati ayrılmamıştır. Üniversitelerin her birinde zorunlu dersler için uygulama ders saati 4'tür.

2. sınıf derslerine en fazla kredi tanıyan üniversiteler Hacettepe, Atatürk, Trakya ve Adıyaman üniversiteleridir. Bu üniversitelerde dersler 44 kredi ile tanımlanmıştır. En az krediye sahip üniversite ise aynı zamanda en az ders sayısına ve en az ders saatine sahip olan İstanbul Üniversitesi'dir. Bu üniversitede 2. sınıf derslerine tanınan kredi 32'dir. Derslere tanınan kredilere seçmeli ve zorunlu dersler açısından bakıldığında en çok zorunlu ders kredisinin Hacettepe, Trakya ve Adıyaman üniversitelerinde (44) olduğu görülecektir. Zorunlu derslerini en az kredi ile tanımlayan üniversiteler İstanbul, Erzincan ve Çankırı Karatekin üniversiteleridir (28). Seçmeli derslere en çok ders saati ayıran Erzincan Üniversitesi aynı zamanda seçmeli dersleri en çok kredi ile tanımlayan üniversitedir. 2. sınıf derslerinde kredisi sıfır olarak tanımlanan ders yalnızca Atatürk Üniversitesinde mevcuttur. Bu üniversitenin hem 3. hem de 4. yarıyılındaki "Yabancı Dil" dersinin kredisi sıfırdır.

3. sınıfta en çok ders Gazi, Trakya, Celal Bayar, Ahi Evran ve Nevşehir üniversitelerinde görülmektedir. Bu üniversitelerin 3. sınıflarındaki toplam ders sayıları 20'dir. 11 dersle en az ders sayısına sahip üniversite Çukurova Üniversitesi'dir. Zorunlu ve seçmeli dersler açısından bakıldığında 19 dersle Marmara Üniversitesi en çok; 10 dersle Erzincan Üniversitesi en az ders sayısına sahip üniversitelerdir. En çok seçmeli derse sahip olan üniversiteler Hacettepe, Fırat, Gazi, Erzincan ve Ahi Evran üniversiteleridir. Bu üniversitelerde 6'şar ders seçmeli olarak okutulurken 3. sınıflarında hiç seçmeli derisi bulunmayan üniversiteler Çukurova, Marmara ve Adıyaman üniversiteleridir.

Üniversitelerin 3. sınıflarındaki dersler, ders saati açısından incelendiğinde de en çok ders saatinin Gazi, Trakya, Celal Bayar, Ahi Evran üniversitelerinde (46); en az ders saatinin de İstanbul ve Çukurova üniversitesinde (32) olduğu görülecektir. Zorunlu derslerine en çok teorik ders saati ayıran üniversiteler Trakya, Celal Bayar ve Adıyaman Üniversiteleri (42) olurken; en az teorik ders saati ayıran üniversiteler Erzincan ve İstanbul üniversiteleridir (24). Hacettepe, Fırat, Gazi, Ahi Evran ve Erzincan üniversiteleri de seçmeli derslerine en çok ders saati (12) ayıran üniversitelerdir. Çalışma grubunu oluşturan

üniversitelerden hiçbirinin 3. sınıflarındaki dersleri için uygulama ders saati ayrılmamıştır.

3. sınıf derslerine derslerine en çok krediyi tanıyan üniversitelerin aynı zamanda en çok ders saatine sahip olan Gazi, Celal Bayar, Ahi Evran ve Erzincan üniversiteleri olduğu görülmektedir. Bu üniversitelerde derslere toplamda 46 kredi tanınırken uygulama ders saati olmadığından ders saatleriyle kredileri birbirine eşittir. Bu nedenle derslerine en az kredi tanıyan üniversiteler de en az ders saatine sahip olan İstanbul ve Çukurova üniversiteleridir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Atatürk Üniversitesinin 5. ve 6. yarıyıllarında zorunlu dersler kapsamında olan “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi” derslerinin kredisi sıfırdır.

4. sınıfta en çok ders sayısına sahip üniversiteler Fırat, Gazi, Trakya, Ahi Evran ve Çankırı Karatekin üniversiteleridir. Bu üniversitelerinin her birinde 3. sınıf ders sayısı 18’dir. En az ders sayısına sahip üniversite ise Atatürk Üniversitesidir (12). Ders sayılarına zorunlu ve seçmeli dersler açısından bakıldığında Trakya, Celal Bayar ve Adıyaman üniversitelerinin en çok zorunlu derse sahip olan üniversiteler oldukları anlaşılacaktır. Bu üniversitelerin zorunlu ders sayısı 16 iken Marmara Üniversitesinin 4. sınıfında bütün dersler seçmelidir. Bu nedenle 4. sınıfta seçmeli ders sayısı en çok olan üniversite de Marmara Üniversitesidir (17). Adıyaman Üniversitesinde ise diğer yarıyıllarda olduğu gibi hiç seçmeli ders yoktur.

Adıyaman Üniversitesinde bütün dersler zorunlu ders kapsamında olduğundan bu yıl için zorunlu derslere en çok teorik ders saati ayıran üniversite (36) durumundadır. Seçmeli derslere en çok teorik ders saati ayıran üniversite, bu yılda bütün derslerini seçmeli ders olarak veren Marmara Üniversitesidir (34).

Diğer sınıflar düzeyinde hiçbir üniversitede seçmeli derslere uygulama ders saati ayrılmadığı gibi 4. sınıfta da seçmeli dersler için uygulama ders saati yoktur. Uygulama derslerine zorunlu dersler açısından bakıldığında Gazi ve Ahi Evran üniversitelerinde 16 saat uygulama ders saati olduğu görülecektir. İstanbul, Atatürk, Hacettepe, Marmara, Celal Bayar, Erzincan ve Çankırı Karatekin üniversitelerinin ise 4. sınıflarında hiçbir ders için uygulama saati ayrılmamıştır.

Üniversitelerin 4. sınıf dersleri krediler açısından incelendiğinde toplamda derslere en çok krediyi tanıyan üniversite Hacettepe (40); en az krediyi tanıyan üniversite de Erzincan Üniversitesidir (24). Adıyaman Üniversitesi zorunlu derslere en çok (38); seçmeli derslere de en az (0) kredi tanıyan üniversitedir. Seçmeli dersler için en çok krediye sahip olan üniversite (34) Marmara Üniversitesidir.

Ek 2’de de görülebileceği gibi Erzincan Üniversitesinin öğretim programının 7. ve 8. yarıyıllarında verilen “Bilimsel Araştırma Yöntemleri (Bitirime Tezi)” derslerinin kredisi sıfırdır.

Aşağıda verilen Tablo 3’teki bilgiler, Tablo 2’de sergilenen yıllara göre dağılımın genel bir yorumunu yansıtmak üzere zorunlu ve seçmeli ders dağılımının toplamına işaret etmektedir. Tablo 2’nin değerlendirmesinde olduğu gibi Tablo 3’te de en çok ve en az örnekleri üzerinden bir okuma denemesi yapılacaktır.

Tablo 3: Üniversitelerde 4 Yıllık Toplam Ders Dağılımlarının Analizi

ÜNİVERSİTENİN ADI	ZORUNLU DERSLER				SEÇMELİ DERSLER				GENEL TOPLAM			
	DS	TDS	UDS	K	DS	TDS	UDS	K	DS	TDS	UDS	K
1. İstanbul Üniversitesi	56	122	0	122	10	20	0	20	66	142	0	142
2. Atatürk Üniversitesi	52	144	0	136	6	12	0	12	58	156	0	148
3. Hacettepe Üniversitesi	58	130	4	132	12	30	0	30	70	160	4	162
4. Çukurova Üniversitesi	49	120	8	124	13	26	0	26	62	146	8	150
5. Fırat Üniversitesi	62	124	10	129	15	30	0	30	77	154	10	159
6. Gazi Üniversitesi	62	136	26	139	12	24	0	24	74	160	26	163
7. Marmara Üniversitesi	54	118	0	118	17	34	0	34	71	152	0	152
8. Trakya Üniversitesi	70	166	4	170	4	8	0	8	74	174	4	178
9. Celal Bayar Üniversitesi	68	168	4	170	6	12	0	12	74	180	4	182
10. Sakarya Üniversitesi	67	144	4	148	8	16	0	16	75	160	4	164
11. Adıyaman Üniversitesi	68	171	14	178	0	0	0	0	68	171	14	178
12. Ahi Evran Üniversitesi	62	135	28	139	12	24	0	24	74	159	28	163
13. Erzincan Üniversitesi	46	106	0	96	16	32	0	32	62	138	0	128
14. Çankırı Karatekin Üniversitesi	56	120	0	120	16	32	0	32	72	152	0	152
15. Nevşehir Üniversitesi	62	132	8	128	8	16	0	16	70	148	8	144

Tablo 3’te de görüldüğü gibi üniversitelerin 4 yıllık öğretim programlarında yer alan zorunlu ve seçmeli derslerin sayıları, teorik ders saatleri, uygulama ders saatleri ve kredileri birtakım benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir.

Zorunlu dersler açısından üniversitelerde verilen ders sayılarına bakıldığında en çok zorunlu derse sahip olan üniversitenin Trakya Üniversitesi olduğu anlaşılacaktır. Bu üniversitede zorunlu ders sayısı 70 iken en az zorunlu derse sahip Erzincan Üniversitesinde bu sayı 46'dır.

Adıyaman Üniversitesinde 4 yıl boyunca verilen derslerin tamamı zorunlu derslerden oluştuğundan zorunlu derslere en çok ders saati ayıran üniversite de Adıyaman Üniversitesidir. Bu üniversitenin 4 yıldaki toplam zorunlu ders saati 185'tir. Ders saatlerinin 171'i teorik saatlerden oluşurken 14'ü uygulama saatlerine ayrılmıştır. En az zorunlu ders 120 ders saati ile Çankırı Karatekin Üniversitesinde vardır. Üniversitenin zorunlu derslerinin tamamı teoriktir.

Zorunlu dersler içinde en çok uygulama saati Ahi Evran Üniversitesinde vardır (28). İstanbul, Atatürk, Marmara, Erzincan ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde zorunlu dersler için uygulama saati ayrılmamıştır.

Üniversitelerin zorunlu dersleri krediler açısından incelendiğinde toplamda derslere en çok krediyi tanıyan üniversitenin Adıyaman Üniversitesi olduğu görülecektir. Bu üniversitede zorunlu derslere tanınan toplam kredi 178'dir. Zorunlu derslere en az kredi tanınmış olan Erzincan Üniversitesinde toplam kredi 96'dır.

Zorunlu dersler açısından tabloda en dikkat çeken husus üniversiteler arasında önemli kredi farklılıkları bulunmasıdır. Zorunlu derslerdeki en yüksek kredi değeri toplamı (Adıyaman Üniversitesi 178/seçmeli dersi yok) ile en düşük kredi değeri toplamı (Erzincan Üniversitesi 96) arasında 82 kredilik bir fark vardır.

En çok seçmeli derse sahip üniversite Marmara Üniversitesidir. Bu üniversitenin seçmeli derslerinin tamamı 4. sınıfta olup toplam sayısı 17'dir.

Seçmeli derslere en çok saat ayıran üniversite, en çok seçmeli ders sayısına sahip olan Marmara Üniversitesidir. Burada seçmeli toplam ders saati 34'tür. Öğretim programında seçmeli derslere yer veren üniversitelerden hiçbiri bu dersler için uygulama saati ayırmamıştır. Bu nedenle seçmeli derslere en çok krediyi tanıyan üniversite de

Marmara üniversitesidir. Ancak unutulmamalıdır ki seçmeli derslerin sayısının değişmesi öğrencilerin talepleri doğrultusunda artabilir. Burada ele alınan seçmeli ders sayıları ve kredileri mezuniyet kredisini doldurmak için gerekli olan asgari ders sayısı ve kredilerinden oluşmaktadır.

Üniversitelerin **seçmeli ve zorunlu dersleri** bir bütün olarak ele alındığında 4 yılda en çok ders sayısının Fırat Üniversitesinde olduğu görülecektir. Bu üniversitede toplam ders sayısı 77 iken en az ders sayısına sahip olan Atatürk Üniversitesinde bu sayı 58'dir.

En çok teorik ders Celal Bayar (180), en az Erzincan Üniversitesinde (138) vardır. Öğretim programında uygulama ders saatine en çok yer veren üniversite Ahi Evran Üniversitesidir. Bu üniversitede toplam uygulama saati 28 iken İstanbul, Atatürk, Marmara, Erzincan ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde 4 yıl boyunca hiçbir ders için uygulama saati ayrılmamıştır.

Üniversitelerin mezuniyet kredilerindeki genel toplama bakıldığında da 4 yıl sonunda en çok kredinin Celal Bayar Üniversitesinde (182), en az kredinin Erzincan Üniversitesinde (128) olduğu görülür. Kısaca söylemek gerekirse iki üniversite arasında 54 kredilik fark söz konusudur.

2.2. Üniversitelere Göre Türk Dili Anabilim Dalı Zorunlu Derslerinin Dağılımı

Üniversitelerde Türk dili alan derslerinin dağılımları, ders sayıları, kredileri, teorik ve uygulama ders saatleri ve programda yer alışlarına ilişkin bilgiler bir tablo hâlinde yansıtılmıştır. 15 üniversitede yıllara göre ders dağılımlarının verildiği bu tablonun okunuşunda Tablo 2 ve Tablo 3'teki okuma biçimi dikkate alınmalıdır. Üniversitelerin Türk dili alan dersleri Ek 3'te gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında üniversiteler arasında yukarıda sayılan her bir birim/değerlendirme için farklılık ve benzerliklerin olduğu dikkat çekecektir. Burada kullanılan ölçütler en çok ve en az örnekleri üzerinden bir okuma denemesi ile daha izlenir kılınmaya çalışılacaktır.

Tablo 4: Üniversitelerde Sınıflara Göre Zorunlu ve Seçmeli Türk Dili Alan Derslerinin Sayıları, Teorik Ders Saatleri, Uygulama Ders Saatleri ve Kredileri

Üniversitenin Adı	1. SINIF				2. SINIF				3. SINIF				4. SINIF				GENEL TOPLAM			
	DS	TDS	UDS	K	DS	TDS	UDS	K	DS	TDS	UDS	K	DS	TDS	UDS	K	DS	TDS	UDS	K
1. İstanbul Üniversitesi	6	16	0	16	6	16	0	16	4	10	0	10	2	4	0	4	18	46	0	46
2. Atatürk Üniversitesi	4	12	0	12	4	12	0	12	4	12	0	12	2	6	0	6	14	42	0	42
3. Hacettepe Üniversitesi	6	14	0	14	8	18	0	18	4	8	0	8	2	4	0	4	20	44	0	44
4. Çukurova Üniversitesi	8	24	0	24	8	20	0	20	3	8	0	8	0	0	0	0	19	52	0	52
5. Fırat Üniversitesi	4	10	4	12	8	16	0	16	4	8	0	8	3	6	0	6	19	40	4	42
6. Gazi Üniversitesi	6	12	4	14	8	18	0	18	4	8	0	8	2	4	0	4	20	42	4	44
7. Marmara Üniversitesi	4	16	0	16	6	14	0	14	7	14	0	14	0	0	0	0	17	44	0	44
8. Trakya Üniversitesi	6	16	0	16	10	26	0	26	10	20	0	20	6	12	0	12	32	74	0	74
9. Celal Bayar Üniversitesi	4	16	0	16	8	20	0	20	6	14	0	14	4	8	0	8	22	58	0	58
10. Sakarya Üniversitesi	5	16	0	16	8	18	0	18	6	12	0	12	6	12	0	12	25	58	0	58
11. Adıyaman Üniversitesi	5	13	4	15	6	14	4	16	4	12	0	12	4	10	0	10	19	49	8	53
12. Ahi Evran Üniversitesi	6	12	4	14	8	18	0	18	4	8	0	8	2	4	0	4	20	42	4	44
13. Erzincan Üniversitesi	6	16	0	16	6	14	0	14	4	8	0	8	2	4	0	4	18	42	0	42
14. Çankırı Karatekin Üniversitesi	7	18	0	18	6	16	0	16	4	8	0	8	1	2	0	2	18	44	0	44
15. Nevşehir Üniversitesi	6	18	0	18	7	16	0	16	4	8	0	8	3	6	0	6	20	48	0	48

Tablo 4'te de görüldüğü gibi üniversitelerin öğretim programlarında yer alan zorunlu Türk dili alan derslerinin sayıları, saatleri ve kredileri birtakım benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir.

1. sınıfta en çok ders bulunan Çukurova Üniversitesinde toplam 8 ders mevcuttur. En az derse bulunan Atatürk, Fırat, Marmara ve Celal Bayar üniversitelerindeki bu sayı 4'tür. Üniversitelerin ders saatlerine bakıldığında Fırat, Gazi, Adıyaman ve Ahi Evran üniversitelerinin dışındaki üniversitelerde hiçbir derse uygulama saatinin ayrılmadığı anlaşılabacaktır. Bu üniversitelerin her birinde 4'er saat uygulama söz konusudur. Bütün derslerini teorik olarak planlayan Çukurova üniversitesi toplamda en çok ders saatine ve krediye sahip üniversite durumunda iken en az ders saatine ve krediye sahip üniversite Atatürk Üniversitesidir. Atatürk Üniversitesinde 1. sınıf Türk dili alan derslerinin kredisi 12; Çukurova Üniversitesinde 24'tür. Her iki üniversitenin dersleri de yalnızca teorik ders saatlerinden oluştuğundan ders saatleriyle bu derslere tanınan krediler arasında herhangi bir farklılık yoktur.

2. sınıfta en çok dersi olan Trakya Üniversitesinde ders sayısı 10; en az dersi olan Atatürk Üniversitesinde 4'tür. Bu sınıf düzeyinde en çok ders saatine sahip olan Trakya Üniversitesinde (26) bütün dersler teorik olarak planlanmışken yalnızca Adıyaman Üniversitesinde 4 saatlik bir uygulama söz konusudur. Diğer üniversitelerde derslerin tamamı teorik olarak planlanmıştır. Bu nedenle üniversitelerin ders saatleriyle kredileri arasında bir farklılık yoktur. Bu sınıf düzeyinde en az derse sahip olan Atatürk üniversitesi aynı zamanda en az krediye (12) sahip üniversite durumundadır.

3. sınıfta en çok derse sahip olan üniversite yine Trakya Üniversitesidir. Bu üniversitenin toplam ders sayısı 10 iken en az derse sahip Çukurova Üniversitesinde ders sayısı 3'tür. Üniversitelerin 3. sınıflarındaki Türk dili alan derslerinin tamamı teorik ders saatlerinden oluştuğundan bu sınıflardaki bütün derslerin saatleriyle kredileri eşittir. En çok ders sayısına sahip Trakya Üniversitesi aynı zamanda en çok ders saatine sahip üniversite iken en az ders sayısına sahip üniversiteler Hacettepe, Çukurova, Fırat, Gazi, Çankırı Karatekin, Nevşehir, Ahi Evran ve Erzincan Üniversiteleridir. Bu üniversitelerdeki ders saati 8 iken Trakya Üniversitesindeki ders saati 20'dir.

4. sınıfta Çukurova ve Marmara Üniversitelerinde zorunlu Türk dili alan dersi yoktur. Ek 2’de de görülebileceği gibi Marmara Üniversitesinin 7. ve 8. yarıyıllarındaki derslerin tamamı seçmeli derslerden oluşturulmuştur. Çukurova Üniversitesinin 4. sınıfının her iki yarıyılında ise yalnızca “Yeni Türk Edebiyatı” ve “Bitirme Tezi” dersleri zorunlu dersler kapsamındadır. 4. sınıf Türk dili alan derslerinin tamamı teorik ders saatlerinden oluşturulduğundan bu yıl içerisinde en çok ders saatine sahip üniversiteler aynı zamanda en çok krediye sahip olan üniversitedir. En çok ders sayısına sahip olan Sakarya ve Trakya üniversitelerinde derslerin saatleri ve kredileri 12’dir.

Üniversitelerde zorunlu dersler kapsamında verilen Türk dili alan derslerine genel olarak bakıldığında 4 yılda en çok ders sayısına sahip üniversitenin Trakya Üniversitesi olduğu anlaşılacaktır. Bu üniversitede toplam 32 ders, 74 saat teorik olarak planlanmıştır. Toplamda en az ders sayısına sahip üniversite Atatürk Üniversitesidir. Üniversitenin toplam ders sayısı 14 iken bu dersler 42 saat teorik olarak planlanmıştır. Derslerine uygulama saati ayıran üniversiteler ise Fırat Gazi, Adıyaman ve Ahi Evran üniversiteleridir. Ders içerikleri bahsinde de ele alınacağı gibi pek çok dersin içeriğinde ders içi uygulama faaliyetlerinden bahsedilmiş, ancak üniversitelerin çoğunda bu dersler için uygulama saati oluşturulmamıştır. Üniversitelerde uygulama saati ayrılan Türk dili alan derslerine bakıldığında bu derslerin Fırat Üniversitesinin 1. ve 2. yarıyıllarındaki “Osmanlıca”; Gazi ve Ahi Evran üniversitelerinin 1. ve 2. yarıyıllarındaki “Türkiye Türkçesi”; Adıyaman Üniversitesinin 1, 2, 3 ve 4. yarıyıllarındaki “Osmanlıca” dersleri olduğu görülecektir.

Zorunlu Türk dili alan derslerine en çok krediyi tanıyan üniversite en çok ders sayısı ile Trakya Üniversitesidir. Bu üniversitede ilgili derslere tanınan toplam kredi 74 iken Atatürk, Fırat ve Erzincan üniversitelerinde derslerin kredisi 42’dir.

Üniversitelerin toplam zorunlu ders sayıları ve kredileri ile zorunlu Türk dili alan derslerinin sayıları ve kredileri karşılaştırmalı olarak aşağıdaki Tablo 5’te gösterilmiştir.

Söz konusu tabloda toplam zorunlu ders sayısı (ZDS), zorunlu Türk dili alan derslerinin sayısı (ZTDADS), zorunlu derslerin toplam kredisi (ZDK), Zorunlu Türk dili alan derslerinin kredisi (ZTDADK) sütunları oluşturulmuştur. Tabloya bakıldığında

üniversiteler arasında yukarıda sayılan her bir birim/değerlendirme için farklılık ve benzerliklerin olduğu dikkat çekecektir. Burada kullanılan ölçütler en çok ve en az örnekleri üzerinden bir okuma denemesi ile daha izlenir kılınmaya çalışılacaktır.

Tablo 5: Zorunlu Türk Dili Alan Derslerinin Toplam Sayısı ile Kredilerinin Üniversitelerin Toplam Zorunlu Ders Sayıları ve Kredilerine Göre Yüzdeler Dağılımı

Üniversitenin Adı	ZDS	ZTDADS	%	ZDK	ZTDADK	%
1. İstanbul Üniversitesi	56	18	32.1	122	46	37.7
2. Atatürk Üniversitesi	52	14	26.9	136	42	30.8
3. Hacettepe Üniversitesi	58	20	34.4	132	44	33.3
4. Çukurova Üniversitesi	49	19	38.7	124	52	41.9
5. Fırat Üniversitesi	62	19	30.6	129	42	32.5
6. Gazi Üniversitesi	62	20	32.2	139	44	31.6
7. Marmara Üniversitesi	54	17	31.4	118	44	37.2
8. Trakya Üniversitesi	70	32	45.7	170	74	43.5
9. Celal Bayar Üniversitesi	68	22	32.3	170	58	34.1
10. Sakarya Üniversitesi	67	25	37.3	148	58	39.1
11. Adıyaman Üniversitesi	68	19	27.9	178	53	29.7
12. Ahi Evran Üniversitesi	62	20	32.2	139	44	31.6
13. Erzincan Üniversitesi	46	18	39.1	96	42	43.7
14. Çankırı Karatekin Üniversitesi	56	18	32.1	120	44	36.6
15. Nevşehir Üniversitesi	62	20	32.2	128	48	37.5

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi zorunlu dersleri arasında en çok Türk dili alan derslerine yer veren üniversite Trakya Üniversitesidir. Toplamda 72 zorunlu derse sahip olan üniversitenin 32 dersi Türk dili alan derslerinden oluşturulmuştur. Zorunlu dersleri arasında en az Türk dili alan dersi yerleştiren üniversite ise Atatürk Üniversitesidir. Bu üniversitenin 52 zorunlu dersinden 14'ü Türk dili alan derslerine ayrılmıştır. Yüzdeler açısından bu iki üniversitenin Türk dili alan derslerine bakıldığında Trakya Üniversitesinde bu oranın % 45. 7; Atatürk Üniversitesinde % 26. 9 olduğu görülecektir.

Zorunlu Türk dili derslerine tanınmış olan toplam krediler ile üniversitelerdeki toplam zorunlu ders kredileri arasındaki yüzdeler dağılımına bakıldığında en az Türk dili alan dersi kredisine sahip üniversitenin Adıyaman Üniversitesi olduğu anlaşılacaktır. Toplamda 178 kredi zorunlu dersi bulunan Adıyaman Üniversitesinin Türk dili alan dersi sayısı 53'tür. Üniversitenin zorunlu Türk dili alan dersleri kredisi, toplam zorunlu ders kredilerinin % 29. 7'sini oluşturmaktadır.

Zorunlu dersleri arasında en çok Türk dili alan dersi kredisine sahip üniversiteler Erzincan ve Trakya Üniversiteleridir. Erzincan Üniversitesinde zorunlu derslerin toplam kredisi 96 iken bu kredilerin 42'si Türk dili alan derslerine aittir. Trakya Üniversitesinde 170 zorunlu ders kredisinin 70'i Türk dili alan derslerine ayrılmıştır. BU iki üniversitenin Türk dili alan dersleri kredilerine oranlandığında Erzincan Üniversitesinde % 43. 7; Trakya Üniversitesinde % 43. 5 olduğu anlaşılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA YER ALAN ZORUNLU TÜRK DİLİ ALAN DERSLERİNİN NİCEL VE NİTEL DEĞERLENDİRMESİ

3.1. Türk Dili Tarihi

3.1.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Çankırı Karatekin ve Marmara üniversitelerinin dışındaki üniversitelerde “Türk Dili Tarihi” dersi çeşitli adlarla zorunlu dersler kapsamında öğretim programlarında yer almıştır. Çankırı Karatekin Üniversitesinin zorunlu dersleri arasında yer almayan bu ders 3 ve 4. yarıyıllarda “Türk Dili Tarihi” I ve II adlarıyla seçmeli dersler arasında bulunmaktadır. Bu dersler 2’şer saat teorik olarak verildiğinden derslerin kredisi de 2’dir. Ayrıca aşağıda derslerin içeriklerinden bahsedilirken de belirtileceği gibi bu üniversitenin 1. yarıyılında verilen “Türk Dili I” dersinin konuları da kısmen bu dersle ilgilidir. Marmara Üniversitesinde ise “Türk Dili Tarihi” dersi zorunlu dersler arasında yer almadığı gibi seçmeli dersler arasında da yer almamıştır.

Dersi zorunlu ders kapsamında öğretim programına yerleştiren üniversitelerden Hacettepe, Nevşehir ve Trakya üniversitelerinde dersin adını “Türk Dili Tarihine Giriş” olarak verilirken diğer üniversitelerde “Türk Dili Tarihi” adı kullanılmıştır. Üniversitelerden Atatürk, İstanbul, Adıyaman ve Sakarya üniversitelerinde ders tek dönem olarak planlanırken diğer üniversitelerde ikişer dönem olarak planlanmıştır. Dersi 2 dönem olarak planlayan üniversitelerden Çukurova Üniversitesine her iki dönem için de “Türk Dili Tarihi” adı kullanılmış, diğer üniversitelerin tamamında dersin adının yanında “I” ve “II” şeklinde numaralandırma yapılmıştır.

Bu ders, bütün üniversitelerde teorik ders saatinden ibaret olduğundan üniversitelerin derse ayırdıkları ders saatleri ile kredileri de eşittir. Dersi tek dönem olarak planlayan Atatürk ve Adıyaman üniversitelerinde dersin kredisi 3; İstanbul ve Sakarya üniversitelerinde 2'dir. Dersi iki dönem olarak planlayan üniversitelerden Hacettepe Üniversitesinde derse tanınan kredi her dönem için 1 iken diğer üniversitelerin tamamında dersin kredisi her dönem için 2'dir.

Üniversitelerde dersin verildiği yarıyıllara bakıldığında ilgili dersler Atatürk Üniversitesinde 6.; İstanbul ve Adıyaman üniversitelerinde 2.; Sakarya Üniversitesinde 1.; Celal Bayar Üniversitesinde 3. ve 4.; Fırat Üniversitesinde 5. ve 6. diğer üniversitelerin tamamında ise 1. ve 2. yarıyıllarda yer aldıkları görülecektir.

3.1.2. Dersin Niteliği

Üniversitelerce bu ders için hazırlanmış ders içerikleri hem biçim hem de ele alınan konular açısından çeşitli benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Örneğin İstanbul, Adıyaman, Gazi, Sakarya ve Hacettepe üniversitelerinde bu dersin içerikleri bir dönemlik ders planı şeklinde hazırlanmış ve bu planda dersin amaçları, öğrenim kazanımları, değerlendirme ölçütleri ile derste kullanılacak kaynaklara da yer verilmiştir. Diğer üniversitelerde ise bu başlıklara yer verilmemiştir. Bu üniversitelerden Adıyaman, Gazi ve Hacettepe üniversiteleri ele alınacak konular haftalara göre detaylandırılarak hangi konuya ne kadar zaman ayrılacağına da açıklık getirmiştir. Diğer üniversitelerin ders içerikleri ise bazen bir cümle ile açıklanmaya çalışılmış bazen de birkaç maddeyle verilmiştir. İstanbul Üniversitesinde de bu ders için 2 maddeden oluşan bir içerik belirlemiş dersin amaçları, öğrenim kazanımları, değerlendirme ölçütleri ile derste kullanılacak kaynaklara da yer verilmiştir. Ancak bu üniversitenin ders içeriklerini oluşturan konu başlıkları hafta hafta detaylandırılmamıştır.

Atatürk, Çukurova, Celal Bayar, Fırat, Erzincan, Nevşehir ve Trakya üniversitelerine ait ders içerikleri diğer üniversitelere göre daha kısa ve genel bilgiler içermektedir. Bu üniversitelerden Erzincan ile Fırat üniversiteleri diğerlerine göre daha detaylı içerik hazırlayan üniversitelerdir. Çok kısa ve genel bilgilerle verilen içeriklerin hem yorumlanması hem de anlaşılması zor olduğundan aşağıdaki tabloda detaylı başlıklara

sahip olan içerikler en genel madde başı numarasıyla numaralandırılmış belirsizlikler için soru işaret (?) kullanılmıştır. Örneğin Trakya Üniversitesinde “Türk Dili Tarihi I” dersinin içeriği “*Türk dili tarihine genel bir bakış; Türk dilinin tarihi ve mensup olduğu dil*” şeklinde iken Atatürk Üniversitesinde “Türk Dili Tarihi” dersinin içeriği “*Türk dilinin tarihi gelişimi, devreleri ve özellikleri, örnek metinler*” şeklindedir.

Bölümlerin zorunlu dersler kapsamındaki “Türk Dili Tarihi” derslerinin içerikleri genel olarak aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

1. Tarih-dil ve Türk tarihi-Türk dili ilişkileri
2. Türk dili tarihinin kaynakları
3. Türk dilinin yayılma alanları; Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri
4. Akraba diller; dil ailesi teorileri
5. Dil, lehçe, şive kavramları; bu sınıflamalarda kullanılan ölçütler ve Türk lehçelerini sınıflandırma
6. Eski Türkçe kavramı, dönemin dil özellikleri ve metin incelemeleri
 - a) Köktürk yazılı metinlerin bulunuşu ve okunuşu, özellikleri, yazılı metinler üzerindeki çalışmalar
 - b) Uygur Dönemi eserleri ve Eski Uygur Türkçesinin özellikleri
7. Orta Türkçe kavramı, dönemin dil özellikleri ve bu döneme ait eserler
 - a) Karahanlı Türkçesi
 - b) Harezmi Türkçesi
 - c) Kıpçak Türkçesi
 - d) Çağatay Türkçesi
 - e) Eski Anadolu Türkçesi
8. Osmanlı Türkçesi
9. Bugünkü Türk halkları, dilleri ve edebiyatları
10. Türkçenin tarihi ve güncel sorunları
11. Türk dilinin tarihi sözlükleri

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 6: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Türk Dili Tarihi Derslerin Verildikleri Yarıyllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. Atatürk Üniversitesi	Türk Dili Tarihi	6	3	0	3
	6 (?), 7 (?), 8				
2. İstanbul Üniversitesi	Türk Dili Tarihi	2	2	0	2
	3, 4, 6 (?), 7 (?), 8				
3. Adıyaman Üniversitesi	Türk Dili Tarihi	2	3	0	3
	1, 3, 4, 6 (a, b), 7 (a, b, c, d, e), 8, 9				
4. Çukurova Üniversitesi	Türk Dili Tarihi	1	2	0	2
	2, 4, 5, 6 (?), 7 (?), 8	2	2	0	2
	Türk Dili Tarihi				
5, 10					
5. Ahi Evran Üniversitesi	Türk Dili Tarihi I	1	2	0	2
	? ⁹	2	2	0	2
	Türk Dili Tarihi II				
?					
6. Gazi Üniversitesi	Türk Dili Tarihi I	1	2	0	2
	3, 4, 6 (a, b)	2	2	0	2
	Türk Dili Tarihi II				
7 (a, b, c, d, e), 8					
7. Celal Bayar Üniversitesi	Türk Dili Tarihi I	3	2	0	2
	1, 2, 3	4	2	0	2
	Türk Dili Tarihi II				
11					
8. Erzincan Üniversitesi	Türk Dili Tarihi I	1	2	0	2
	2, 3, 4, 6 (a, b), 7 (a, b), 8	2	2	0	2
	Türk Dili Tarihi II				
2, 6 (a, b), 7 (a, b, c, d)					
9. Fırat Üniversitesi	Türk Dili Tarihi I	5	2	0	2
	4, 5, 6 (?), 7 (?), 8, 10	6	2	0	2
	Türk Dili Tarihi II				
2, 11					
10. Hacettepe Üniversitesi	Türk Dili Tarihine Giriş I	1	1	0	1
	2, 6 (a, b), 7 (a, b, c, e), 8	2	1	0	1
	Türk Dili Tarihine Giriş II				
2, 4, 5, 7 (d), 9, 10					
11. Nevşehir Üniversitesi	Türk Dili Tarihine Giriş I	1	2	0	2
	3, 4, 6 (a, b)	2	2	0	2
	Türk Dili Tarihine Giriş II				
7 (a, b, c, d, e), 8					
12. Sakarya Üniversitesi	Türk Dili Tarihi	1	2	0	2
	2, 3, 4, 6 (a, b), 7 (a, b, c, d, e), 8, 9				
13. Trakya Üniversitesi	Türk Dil Tarihine Giriş I	1	2	0	2
	4	2	2	0	2
	Türk Dil Tarihine Giriş II				
6 (a, b), 7 (?), 8, 9					

⁹ Ahi Evran Üniversitesindeki bölüm başkanlığından edinilen bilgilere göre bölümde ders içerikleri mevcut değildir. Gazi Üniversitesi ile aynı programları kullandıklarından ihtiyaç duyulduğunda ders içeriklerine bu üniversitenin sitesinden ulaştıklarını belirtmişlerdir.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi ders içeriklerindeki en önemli benzerlik Celal Bayar Üniversitesi dışındaki üniversitelerde Türk dilinin tarihi devirleri konusunun çeşitli şekillerde ders içeriklerine yansıtılmış olmasıdır. Celal Bayar Üniversitesinde her 2 dönem dersi için de çok kısa ve genel bir içerikten bahsetmiş bu başlığa doğrudan doğruya bir atıfta bulunulmamıştır.

Eski Türkçe kavramı, dönemin dil özellikleri ve metin incelemeleri konusu ile Orta Türkçe kavramı, dönemin dil özellikleri ve bu döneme ait eserler konusu çeşitli alt başlıklardan oluşsa da Atatürk, İstanbul, Çukurova ve Fırat üniversitelerinin ders içeriklerinde bu alt başlıklarından hiçbirine açıkça yer verilmemiştir. Bu nedenle ilgili derslerde bu alt başlıklardan hangilerinin ele alınıp alınmayacağı veya bunlara ne kadar zaman ayrılacağı tespit edilememiştir.

“Türk Dili Tarihi” dersini tek dönem olarak planlayan üniversitelerin ders içeriklerindeki en önemli benzerlik de 6, 7 ve 8. maddelerdir. Atatürk ve İstanbul üniversitelerinde konular çok genel ifadelerle belirtilmiş olmasına rağmen Adıyaman ve Sakarya üniversitelerinde daha fazla detaya yer vermiştir. Atatürk ve İstanbul üniversitelerine ait ders içeriklerinden Türk dilinin tarihi devirleri ile ilgili detaylı bir bilgi edinmek söz konusu değildir. Oysa Adıyaman ve Sakarya üniversitelerinde bu dönemlerin tamamı detaylarıyla ele alınmıştır. Bu iki üniversitede ele alınan dönemlerin sırası da yukarıdaki içerikler bölümündeki sıralamayla aynıdır. Türk dilinin tarihi devirleri ele alınırken bu iki üniversite arasındaki ortaya çıkan tek farklılık Karahanlı Türkçesine ayrılan zamandan ibarettir. Sakarya Üniversitesinde, Karahanlı Türkçesi konusuna 2 hafta zaman ayrılırken Adıyaman Üniversitesinde 1 hafta zaman ayrılmıştır.

Üniversitelerin ders içeriklerindeki en önemli farklılıklar ise tarih-dil ve Türk tarihi-Türk dili ilişkileri; dil, lehçe, şive kavramları, bu sınıflamalarda kullanılan ölçütler ve Türk lehçelerini sınıflandırma; bugünkü Türk halkları, dilleri ve edebiyatları; Türkçenin tarihi ve güncel sorunları; akraba diller, dil ailesi teorileri ve Türk dilinin tarihi sözlükleri” konu başlıklarından kaynaklanmaktadır

Tarih-dil ve Türk tarihi-Türk dili ilişkileri konusu sadece Adıyaman ve Celal Bayar üniversitelerinin konuları arasında yer alırken Adıyaman Üniversitesinde konuya bu dersin

ilk haftasında yer verilmiştir. Celal Bayar Üniversitesinde içerikler hafta hafta verilmediğinden konunun ele alınacağı zaman da belli belirsizdir.

Dil, lehçe, şive kavramları; bu sınıflamalarda kullanılan ölçütler ve Türk lehçelerini sınıflandırma başlığı da sadece Çukurova, Fırat ve Hacettepe üniversitelerinde ders içeriklerine alınmıştır. Çukurova ve Fırat üniversitelerinde konu 1. yarıyıldaki derste ele alınırken Hacettepe Üniversitesinde 2. yarıyıldaki derste ele alınmaktadır.

Diğer önemli farklılıklar ise bugünkü Türk halkları, dilleri ve edebiyatları konusunun yalnızca Adıyaman, Sakarya, Hacettepe ve Trakya üniversitelerinde; Türkçenin tarihi ve güncel sorunları konusunun da sadece Çukurova, Fırat ve Hacettepe üniversitelerinde ders içeriklerinde yer almış olmasıdır. Türk dilinin tarihi sözlükleri konu başlığı ise yalnızca Fırat ve Celal Bayar üniversitelerindeki “Türk Dili Tarihi II” derslerinin içeriklerinde mevcuttur.

Akraba diller; dil ailesi teorileri konusu Atatürk ve Celal Bayar üniversitelerinin dışındaki tüm üniversitelerin ders içeriklerinde yer alırken dersi 2 dönem olarak planlayan Hacettepe Üniversitesinde bu konuya “Türk Dili Tarihine Giriş II” dersinde yer verilmiştir. Diğer üniversitelerin tamamında ise konu ilgili derslerin ilk aşamasındaki içeriklere yerleştirilmiştir.

3.2. Eski Türkçe: Köktürk (Orhun) Türkçesi, Uygur (Eski Uygur) Türkçesi

3.2.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Gülensoy (2000: 96)’a göre Eski Türkçenin tarihi M.S. VI-XI. yüzyıllar arası olarak kabul edilmektedir. Yazıtlar ile Uygur metinlerini içine alan bu çağ a-**Kök-Türk**, b-**Uygur** devresi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yazılı dil olarak M.S. 552–745 arasında siyasi varlık göstermiş olan Köktürkler’in dili ile 745–850 ve 870–1270 tarihi arasında Köktürkler’in yerini alan Uygurlar’ın diline dayanır. Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi bu ders, çalışma grubunu oluşturan üniversitelerin tamamında ya “Eski Türkçe” ya da Köktürk (Orhun) Türkçesi ve Uygur (Eski Uygur) Türkçesi şeklinde geçmektedir. Ders

içerikleri kısmında da bahsedileceği gibi öğretim programlarında “Eski Türkçe” I ve II şeklinde yer almış olan derslerin birinci aşamasında çoğu kez Köktürk Türkçesi ikinci aşamasında da Uygur Türkçesi ele alınmıştır.

Dersin Köktürk (Orhun) Türkçesi ve Uygur (Eski Uygur) Türkçesi adlarıyla yer aldığı üniversitelerde de Gülensoy’un verdiği tarih sıralamasına uygun olarak önce “Köktürk Türkçesi” sonra da “Uygur Türkçesi” programlara yerleştirilmiştir.

“Eski Türkçe” ile ilgili zorunlu dersler Atatürk, Adıyaman, Erzincan, Fırat, Çukurova, Nevşehir, Trakya ve Çankırı üniversitelerinde “Eski Türkçe” adıyla verilirken Celal Bayar Üniversitesinde “Orhun (Göktürk) Türkçesi ve “Eski Uygur Türkçesi” adlarıyla verilmektedir. Sakarya, Marmara, Ahi Evran, Hacettepe ve Gazi üniversitelerinde ise ilgili derslerin adları “Orhun Türkçesi/Köktürkçe” ve “Uygur Türkçesi”dir. İstanbul Üniversitesinde 3. yarıyıldaki ders için “Eski Türkçe (Göktürkçe) adı kullanılmışsa da 4. yarıyıldaki dersin adı “Eski Uygur Türkçesi” olarak verilmiştir. Dersin “Eski Türkçe” olarak adlandırıldığı üniversitelerde dönemlere göre dersler I ve II olarak numaralandırıldığı hâlde Çukurova Üniversitesinde iki dönem dersi de numaralandırılmadan “Eski Türkçe” adıyla verilmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi “Köktürk Türkçesi” bazı üniversitelerde “Göktürk Türkçesi” bazılarında “Köktürk Türkçesi” bazılarında da “Orhun Türkçesi” veya “Orhon Türkçesi” şeklinde yazılmıştır. Yapılan bu çalışmada ifadelerde ortaklık olması açısından “Köktürk Türkçesi” yazımı kullanılmıştır.

Üniversitelerin öğretim programlarındaki seçmeli derslere bakıldığında, İstanbul Üniversitesinin 3. yarıyılında “Eski Türkçenin Bibliyografyası”, 7. yarıyılında da “Eski Türkçe Cümle Bilgisi” derslerinin seçmeli dersler arasında yer aldığı görülecektir. Trakya Üniversitesinin öğretim programında ise 7. ve 8. yarıyıllarında verilebilecek seçmeli dersler bir bütün olarak gösterilmiş ve bu dersler içerisine “Uygur Türkçesi” dersi yer almıştır. Ancak dersin içeriği “*Uygur Türkçesinin tarih içerisindeki yeri ve o dönemde yazılan eserlerin üzerinde durulacak, günümüze intikal eden kelimeleri ile mukayeseleri yapılacaktır.*” şeklinde olduğundan bu dersin “Eski Uygurca” dersi kapsamına alınıp alınamayacağı tespit edilememiştir. Seçmeli dersler açısından çalışma grubunu oluşturan

diğer üniversitelerin öğretim programlarına bakıldığında “Eski Türkçe” ile ilgili herhangi bir dersin seçmeli dersler arasında yer almadığı anlaşılabacaktır.

“Eski Türkçe” ile ilgili zorunlu dersler Sakarya, Ahi Evran, Gazi, İstanbul, Erzincan, Fırat, Hacettepe, Marmara, Çukurova, Nevşehir, Trakya ve Çankırı Karatekin üniversitelerinin programlarında 3. ve 4. yarıyıllara yerleştirilmişken Celal Bayar Üniversitesinde 5. ve 6. yarıyıllara; Adıyaman Üniversitesinde de 7. ve 8. yarıyıllara yerleştirilmiştir. Sadece Atatürk Üniversitesinde tek yarıyıl olarak okutturulan “Eski Türkçe” dersi ise öğretim programının 3. yarıyılında yer almıştır.

Atatürk Üniversitesinin dışındaki bütün üniversitelerde ikişer yarıyıl olarak programa yerleştirilen dersler genellikle her yarıyıl için iki kredi ile tanımlanmıştır. Dersi 2 yarıyıl olarak programa yerleştiren üniversitelerden Celal Bayar ve Sakarya üniversitelerinde her yarıyıl için 3 kredi ile tanımlanmış olan dersler diğer üniversitelerde ikişer kredi ile tanımlanmıştır. Dersi tek yarıyıl olarak öğretim programına yerleştiren Atatürk Üniversitesinde ise dersin kredisi 3’tür.

Üniversitelerde derslerin tamamı teorik ders saatlerinden oluştuğundan ilgili derslerin ders saatleri ile derslere tanınmış olan krediler arasında herhangi bir farklılık söz konusu değildir.

3.2.2. Dersin Niteliği

Üniversiteler tarafından hazırlanmış olan “Eski Türkçe”ye ait derslerin içerikleri format açısından benzerlikler gösterdiği gibi farklılıklar da göstermektedir. Ders içeriklerini bir dönem planı şeklinde ele alan Adıyaman, Gazi, Hacettepe, Marmara ve Sakarya üniversitelerinde konular haftalara göre ayrı ayrı detaylandırılarak verilirken diğer üniversitelerde sadece ele alınacak konu başlıkları ya birkaç cümle ile ya da birer paragraf şeklinde verilmiştir. İstanbul Üniversitesinde ders içeriklerini oluşturan konu başlıkları hafta hafta belirtilmemiş olsa da dersin amacı, derste kullanılacak kaynaklar ve dersin öğrenim çıktıları ile ilgili bilgiler ihmal edilmemiştir. Fırat Üniversitesinde ise ders içeriklerine ek olarak sadece derste yararlanılacak muhtemel kaynaklara yer verilmiştir.

Bölümlerin “Eski Türkçe” derslerinin içerikleri Köktürk ve Uygur Türkçesine ait konu başlıklarından oluşmakla birlikte bu konu başlıkları üniversitelerin tamamında bazen içeriğe hiç alınmamış bazen de içeriklere benzer veya farklı biçimlerde yansımıştır. Üniversitelerdeki ilgili derslerin içeriklerindeki konu başlıklarını genel olarak aşağıdaki şekilde toplamak mümkündür:

1. Eski Türkçenin teşekkülü, gelişimi ve tarihî Türk lehçeleri arasındaki yeri
2. Köktürk tarihi, kültürü, eserleri ve bu eserlerin bulunuşu; Köktürkler üzerine yapılan çalışmalar
3. Köktürk yazısının kaynağı ve teşekkülü, Runik alfabe, yazı ve imla sistemi; Köktürk harfli metin külliyatı çözümlemesinde uygulanan yöntemler: transliterasyon, transkripsiyon
4. Köktürk metinlerinde rastlanan Türük/Türk kelimesi, Türük/Türk kelimesinin oluşmasındaki dinamik değerler
5. Köktürk yazıtlarından seçilmiş orijinal metinler üzerinde okuma ve transkripsiyon çalışmaları
6. Seçilmiş orijinal metinler üzerinde
 - a) Köktürk Türkçesinin ses bilgisi
 - b) Köktürk Türkçesinin şekil bilgisi
 - c) Köktürk Türkçesinin kelime bilgisi
 - d) Köktürk Türkçesinin cümle bilgisi
7. Köktürk yazılı belgelerinin, Türk dilinin sonraki dönem diyalektlerine etkileri
8. Uygur tarihi, kültürü, eserleri ve bu eserlerin bulunuşu; Uygur Türkçesiyle yazılmış eserler üzerinde yapılan çalışmalar
9. Uygur yazısının kaynağı ve teşekkülü, alfabe, yazı ve imla sistemi
10. Uygurların kültür ve dilleri üzerindeki dini etkiler
11. Uygur metinlerinin tasnifi ve bu metinler hakkında bilgiler
12. Uygurca metinlerden seçilmiş orijinal metinler üzerinde okuma ve transkripsiyon çalışmaları
13. Seçilmiş orijinal metinler üzerinde
 - a) Uygur Türkçesinin ses bilgisi
 - b) Uygur Türkçesinin şekil bilgisi
 - c) Uygur Türkçesinin kelime bilgisi

d) Uygur Türkçesinin cümle bilgisi

14. Uygurcanın diğer Türk lehçeleriyle mukayesesi

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Eski Türkçe Derslerinin Verildiği Yarıyillara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. Atatürk Üniversitesi	Eski Türkçe	3	3	0	3
	5, 6 (a, b), 12, 13 (a, b)				
2. Celal Bayar Üniversitesi	Orhun (Göktürk) Türkçesi	5	2	0	2
	2, 5				
	Eski Uygur Türkçesi	6	2	0	2
3. Adıyaman Üniversitesi	8, 10, 12	7	3	0	3
	Eski Türkçe I				
	1, 2, 5, 6 (a, b, c, d), 7				
	Eski Türkçe II				
4. Sakarya Üniversitesi	8, 9, 10, 12, 13 (a, b, c)	3	3	0	3
	Köktürkçe				
	2, 3, 4, 5, 6 (a, b, c, d)				
	Uygur Türkçesi				
5. Ahi Evran Üniversitesi	8, 9, 11, 12, 13 (a, b)	3	2	0	2
	Orhun Türkçesi				
	?				
	Uygur Türkçesi				
6. Gazi Üniversitesi	?	3	2	0	2
	Orhun Türkçesi				
	2, 5, 6 (a, b)				
	Uygur Türkçesi				
7. İstanbul Üniversitesi	8, 11, 12, 13 (a, b)	3	2	0	2
	Eski Türkçe (Göktürkçe)				
	2, 5, 6 (?)				
	Eski Uygur Türkçesi				
8. Erzincan Üniversitesi	8, 12, 13 (?)	3	2	0	2
	Eski Türkçe I (Köktürkçe)				
	1, 2, 4, 5, 6 (a, b, c, d)				
	Eski Türkçe II (Uygur Türkçesi)				
9. Fırat Üniversitesi	8, 9, 10, 11, 12, 13 (a, b, d)	3	2	0	2
	Eski Türkçe I				
	2, 3, 5, 6 (?)				
	Eski Türkçe II				
10. Hacettepe Üniversitesi	8, 9, 10, 11, 12, 13 (?)	3	2	0	2
	Orhon Türkçesi				
	2, 3, 5, 6 (a, b, d)				
	Uygur Türkçesi				
	8, 9, 10, 11, 12, 13 (a, b, d) 14	4	2	0	2

Tablo 7'nin devamı

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
11. Marmara Üniversitesi	Köktürkçe	3	2	0	2
	1, 2, 3, 5, 6 (?)				
	Uygurca	4	2	0	2
	1, 8, 9, 12, 13 (?), 14				
12. Çukurova Üniversitesi	Eski Türkçe	3	2	0	2
	2, 6 (a, b)				
	Eski Türkçe	4	2	0	2
	8, 13 (a, b, d)				
13. Nevşehir Üniversitesi	Eski Türkçe I	3	2	0	2
	1, 2, 6 (a, b, d)				
	Eski Türkçe II	4	2	0	2
	8, 13 (a, b, d)				
14. Trakya Üniversitesi	Eski Türkçe I	3	2	0	2
	6 (?), 13 (?)				
	Eski Türkçe II	4	2	0	2
	1				
15. Çankırı Karatekin Üniversitesi	Eski Türkçe I	3	2	0	2
	2, 6 (a, b, c, d)				
	Eski Türkçe II	4	2	0	2
	8, 13, (a, b, c, d)				

Tablodaki bilgilerden de anlaşılacağı gibi söz konusu üniversitelerin hiçbirinde içerikleri oluşturan konu başlıklarının tamamı mevcut değildir. Hatta 14 madde altında toplanan konu başlıklarından herhangi biri de bütün üniversitelerin ders içeriklerindeki ortak bir konu başlığı olarak görünmemektedir. Üniversitelerin ders içeriklerini oluşturan konu başlıklarına çeşitlilik açısından bakıldığında da bu çeşitliliğin Hacettepe, Marmara, Adıyaman, Sakarya, Erzincan ve Fırat üniversitelerinde daha fazla olduğu anlaşılacaktır. “Eski Türkçe” ile ilgili bütün derslerde en fazla ortaklık gösteren konular 6. ve 13. maddeyle ifade olunan seçilmiş orijinal metinler üzerinde yapılan dil çalışmalarıdır. 6. madde Köktürk metinleri üzerinde yapılan dil çalışmalarını kapsarken 3. madde Uygur metinleri üzerindeki dil çalışmalarını kapsamaktadır. Bu üniversitelerden sadece Celal Bayar Üniversitesinin ders içeriklerinde hem Köktürk hem de Uygur metinleri üzerinde yapılan dil çalışmalarına açık bir şekilde yer verilmemiştir. Diğer üniversitelerde ise konunun alt başlıkları ve bu başlıkların ele alınış biçimi açısından birtakım benzerlikler ve farklılıklar söz konusudur.

Köktürk Türkçesi için ses, şekil, kelime ve cümle bilgisi konularının tamamına Adıyaman, Sakarya, Erzincan ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde yer verilmişken Uygur Türkçesi için bu alt başlıklara yer veren tek üniversite Çankırı Karatekin Üniversitesi olmuştur. İstanbul, Fırat, Marmara ve Trakya üniversitelerinde “metinler

üzerinden Köktürkçenin dil hususiyetleri” veya “metinlerden hareketle Köktürkçenin gramer yapısı” şeklinde bir ifade ile gönderme yapılan konu içerisinde ele alınacak muhtemel dil çalışmalarının ses, şekil, kelime ya da cümle bilgisinden hangisini kapsayacağı belirsiz olduğundan yukarıdaki tabloda bu alanlar soru işareti (?) ile gösterilmiştir. Köktürkçe için sadece Adıyaman, Sakarya, Erzincan ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde kelime bilgisine açıkça yer verilirken Uygurca için Çankırı Karatekin Üniversitesinin dışındaki hiçbir üniversitede kelime bilgisine yer verilmemiştir. Tablodaki bilgilerden de anlaşılabilceği gibi ses, şekil ve cümle bilgisi alt başlıkları da genel olarak bütün üniversitelerin ders içeriklerine yansırken özellikle ses ve şekil bilgisi hem Köktürkçe hem de Uygurca için daha fazla ortaklık gösteren konu başlıkları olmuştur.

Ders içeriklerinde en çok ortaklık gösteren diğer konu başlıkları ise 2. ve 8. maddelerdir. 2. maddede Köktürk, 8. maddede de Uygurların tarihi, kültürü, eserleri ve bu eserlerin bulunuşu ile bunların kullandıkları diller üzerine yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Üniversitelerden sadece Atatürk ve Trakya üniversitelerinin ders içeriklerinde yer almayan bu konu diğer üniversitelerin ders içeriklerine bazen olduğu gibi bazen de kısmen yansımıştır. Örneğin ders içeriklerinde bu konuyu ele alan üniversitelerin tamamında Köktürk ve Uygurların tarihleri, kültürel bilgileri ve bunlara ait eserlere yer verilirken bazı üniversitelerde kullandıkları diller üzerinde yapılan çalışmalara yer verilmemiştir. Gazi, Hacettepe, Çukurova, Erzincan, ve Nevşehir üniversitelerinin ders içeriklerinde hem Köktürkçe hem de Uygurca üzerine yapılan dil çalışmalarından bahsedilirken Adıyaman ve Celal Bayar üniversitelerinde yalnızca Köktürkçe için yapılan dil çalışmalarından bahsedilmiştir. Diğer üniversitelerin ders içeriklerinde ise bu ve benzeri bir ifadeye rastlanılmamıştır.

“Eski Türkçe” derslerinin içeriklerindeki en önemli farklılıklar ise 4, 7 ve 14. maddelerde yer alan konu başlıklarından kaynaklanmaktadır. 4. maddede yer alan Köktürk metinlerinde rastlanan Türuk/Türk kelimesi ve Türuk/Türk kelimesinin oluşmasındaki dinamik değerler konu başlığı yalnızca Sakarya ve Erzincan üniversitelerinin ders içeriklerinde görülürken 7. maddedeki Köktürk yazılı belgelerin Türk dilinin sonraki dönem diyalektlerine etkileri başlığı da yalnızca Adıyaman Üniversitesinin ders içeriklerinde görülmektedir. Bu başlıkların ders içeriklerine yansıma biçimi açısından üniversiteler arasında herhangi bir farklılık söz konusu değildir. 14. maddeyi oluşturan

Uygurcanın diğer Türk lehçeleriyle mukayesesi başlığı ise sadece Hacettepe ve Marmara üniversitelerinin ders içeriklerinde yer almasına rağmen bu konun her iki üniversitenin ders içeriklerine de aynı şekilde yansıdığı söylenemez. Marmara Üniversitesinin “Uygurca” dersindeki haftalık ders içeriklerinin 1 haftası Köktürkçe-Uygurca ve Karahanlıcanın mukayesesine ayrılırken 1 haftası da Köktürkçe ve Uygurcanın mukayesesine ayrılmıştır. Ayrıca *Sekiz Yükme* adlı eserin okunup bugünkü Türkçeye aktarılması ve kelime hazinesi ile dil özelliklerinin diğer Türk lehçeleriyle mukayese edilmesi konusuna da 5 haftalık bir zaman dilimi ayrılmıştır. Hacettepe Üniversitesinin “Uygur Türkçesi” dersinde ise 1 hafta ses bilgisi, 1 hafta da yapı bilgisi açısından Uygurca-Köktürkçe ve Uygurca-Türkiye Türkçesi mukayeselerine yer verilmiştir.

Üniversitelerin ders içeriklerini oluşturan diğer konu başlıkları ile ilgili de üniversiteler arasında birtakım benzerlikler ve farklılıklar söz konusudur. Örneğin Köktürk yazısının kaynağı ve teşekkülü, Runik alfabe, yazı ve imla sistemi konusu Sakarya, Fırat, Hacettepe ve Marmara üniversitelerinin ders içeriklerinde yer alırken aynı madde içerisinde yer alan Köktürk harfli metin külliyatı çözümlemesinde uygulanan yöntemler: transliterasyon, transkripsiyon konusu sadece Marmara Üniversitesinin ders içeriğine yansıtılmıştır. Aynı zamanda “Uygurca” dersinde alfabe konusuna en fazla zaman ayıran üniversite de Marmara Üniversitesidir. Bu üniversitede 18 hafta olarak planlanan dönemin 4 haftası Uygur alfabesinin öğretilmesi konusuna ayrılmıştır.

Orijinal metinler üzerinde yapılan okuma çalışmaları da pek çok üniversitenin ders içeriğinde yer almasına rağmen Çukurova, Nevşehir, Trakya ve Çankırı Karatekin üniversitelerinin ders içeriklerinde açıkça belirtilmemiş konu başlıklarındandır. Söz konusu durum bu üniversitelerde hem Köktürk hem de Uygur metinleri için aynıdır. Bazı üniversitelerin ders içeriklerinde metin okuma ve inceleme çalışmalarının hangi metinler üzerinde yapılacağı açıkça belirtilmişken bazı üniversitelerde sadece “*metin okuma ve inceleme çalışmaları*” ifadesi yer almıştır. İlgili derslerde ele alınacak metinlere açıkça yer veren üniversitelerden biri Hacettepe diğeri de Marmara Üniversitesidir. Hacettepe Üniversitesinde Köktürkçe için sırasıyla *Kültigin*, *Bilge Kağan*, *Tonyukuk* ve *Yenisey Yazıtları*; Uygurca için de *Aç Pars*, *Prens Kalyanamkara* ve *Papamkara*, *Çastani Beg* hikayeleri, *Anı Teg Orınlarta* ve *Sevgili* şiirleri ile *Irk Bitig* fal kitabı ders içeriklerinde adları verilen metinlerdir. Marmara Üniversitesinde çözümlenmesi yapılacak metinler

arasında Köktürkçe için sadece *Kültigin* ve *Tonyukuk* metinleri yer alırken Uygurca için 5 haftalık zaman dilimi *Sekiz Yükme* adlı eser üzerinde yapılan çalışmalara ayrılmıştır. Metinler üzerinde yapılan transkripsiyon çalışmaları ise sadece Gazi ve Hacettepe üniversitelerinin konu başlıkları arasında yer almış bu konuya Hacettepe Üniversitesi hem Köktürkçe hem de Uygurca için 3'er haftalık zaman ayırmıştır. Gazi Üniversitesinde ise Köktürkçe ve Uygurca metinlerin okunması ve tahlilleri için 7'şer haftalık zaman dilimi ayrılmış ve bu haftaların her birinde transkripsiyon çalışması yapılacağına vurgulanmıştır.

Üniversitelerin ders içeriklerindeki belirgin farklılıklardan biri de konu başlıkları arasında yer almayan Karahanlı Türkçesinin ses ve şekil özellikleri konusunun yalnızca Atatürk Üniversitesinin ders içeriğinde yer almasıdır. Bu manada Uygur yazı dili geleneği devam ettiği için Karahanlı Türkçesini Müşterek Orta Asya Türkçesi bağlamında Eski Türkçeye dâhil eden bir anlayışın sadece Atatürk Üniversitesinde olduğu görülmektedir.

Ayrıca Marmara Üniversitesinin “Köktürkçe” dersinde “*Türk dilinin ilk yazılı kaynakları üzerine anlam bilim incelemesi*”; Adıyaman Üniversitesinin “Eski Türkçe I” dersinde de “*Köktürk yazıtlarında mecazi ve soyut anlamlı kelimeler*” diğer üniversitelerin ders içeriklerine yansımayan konulardır.

3.3. Orta Türkçe

3.3.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Paçacıoğlu (1995: 7–8) “Orta Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi” adlı kitabında Orta Türkçe devrini XI ve XV. yüzyıllar arasında gösterirken Gülensoy (2000: 110)’a göre bu devir X-XV. yüzyıllar arasını kapsamaktadır. Paçacıoğlu’na ait adı geçen eserde Karahanlı, Harezmi, Kıpçak ve Eski Anadolu Türkçeleri ele alınmış, Çağatay Türkçesi ile ilgili özelliklere yer verilmemiştir. Eserde Çağatay Türkçesinin de Orta Türkçe dönemine ait olduğu belirtildiği hâlde bu yazı diline ait özelliklerin neden bu esere alınmadığı konusunda bir bilgiye değinilmemiştir. Gülensoy (2000: 110–146)’un “Türkçe El Kitabı” adlı eserinde de Karahanlı, Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçelerine “Orta Türkçe” başlığı altında yer verilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan bazı üniversitelerde bu yazı dilleri

“Orta Türkçe” dersleri altında ele alınırken bazılarında hem “Orta Türkçe” dersine yer verilmiş hem de yukarıda bahsi geçen yazı dillerinden bir kısmı kendi adlarıyla ayrı derslerde ele alınmıştır.

Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi dersi “Orta Türkçe” adıyla öğretim programında zorunlu dersler arasına alan üniversiteler Atatürk, Adıyaman, Fırat, Nevşehir ve Trakya üniversiteleridir. “Orta Türkçe” dersini zorunlu ders kapsamına almayan üniversitelerin pek çoğunda “Karahanlı Türkçesi”, “Harezmi Türkçesi”, “Kıpçak Türkçesi” veya “Çağatay Türkçesi” adlarıyla içeriği tamamlayan zorunlu dersler mevcuttur. Örneğin Karahanlı Türkçesi ve Harezmi Türkçesi dersleri çalışma grubunu oluşturan üniversitelerden Atatürk, Fırat, Adıyaman ve Nevşehir üniversitelerinin dışındaki diğer bütün üniversitelerin öğretim programlarında çeşitli şekillerde ayrı birer ders olarak görülmektedir. Bunun yanında bazı üniversitelerce “Harezmi Türkçesi” ayrı bir ders olarak programa yerleştirilirken bazı üniversitelerce de “Harezmi – Kıpçak Türkçesi” adıyla programa dâhil edilmiştir. Çukurova, İstanbul ve Sakarya üniversitelerinde “Harezmi Türkçesi” ve “Kıpçak Türkçesi” adlarıyla ayrı ayrı birer ders olarak programda yer alan diller; Ahi Evran, Gazi, Celal Bayar, Çankırı Karatekin ve Hacettepe üniversitelerinde “Harezmi – Kıpçak Türkçesi” adıyla yer almıştır. Erzincan Üniversitesinde ise Kıpçak Türkçesi ayrı bir ders olarak zorunlu dersler kapsamında bulunmamaktadır. “Çağatay Türkçesi” dersleri ise Atatürk, Adıyaman, Çukurova, Erzincan ve Trakya üniversitelerinin dışındaki diğer üniversitelerin öğretim programlarında çeşitli biçimlerde zorunlu dersler arasında yer almıştır. Sadece Trakya Üniversitesinde “Orta Türkçe” dersi dört dönem olarak programa yerleştirildiğinden bu derslerden hiçbiri ayrıca zorunlu dersler kapsamına alınmamıştır.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi üniversitelerin Orta Türkçeye ait bütün dersleri tek bir başlık altında ele almak, ders içinde ele alınan konuları net olarak ortaya koymaya engel olabilir. Bu nedenle de çalışmada önce “Orta Türkçe” adıyla verilen dersler daha sonra da “Karahanlı Türkçesi”, “Harezmi, Kıpçak Türkçesi” ve “Çağatay Türkçesi” dersleri ayrı ayrı ele alınmıştır.

Bu bölümde öncelikle öğretim programlarında “Orta Türkçe” adıyla geçen derslerin değerlendirilmesi yapılacak daha sonra da diğer dersler için ayrı başlıklar açılacaktır.

Yukarıda belirtildiği gibi dersi “Orta Türkçe” adıyla programa yerleştiren üniversiteler Atatürk, Adıyaman, Fırat, Nevşehir ve Trakya üniversiteleridir. Bu üniversitelerdeki “Orta Türkçe” dersleri verildikleri yarıyılar ve derslere tanınan krediler açısından tam olarak örtüşmemektedir. Atatürk Üniversitesinde 5. yarıyılıda 3 kredi olarak verilen ders Adıyaman üniversitesinde 5. ve 6. yarıyıllarda 2 dönem olarak 3'er kredi ile verilmektedir. Ders, Fırat ve Nevşehir üniversitelerinde de 5. ve 6. yarıyıllarda verilmesine rağmen derslerin her biri 2 kredi ile tanımlanmıştır. Öğretim programına dersi 4 dönem olarak yerleştiren tek üniversite ise Trakya Üniversitesidir. Bu üniversitede 5, 6, 7 ve 8. yarıyıllarda verilen derslerin her birinin kredisi de 2'dir.

“Orta Türkçe” dersleri üniversitelerin tamamında teorik saatlerden oluştuğundan öğretim programlarındaki ders saatleriyle derslere tanınan krediler arasında herhangi bir fark söz konusu değildir. Bu durumda “Orta Türkçe” dersini en uzun dönem okutturan ve derse en fazla krediyi tanıyan üniversite de Trakya üniversitesidir.

3.3.2. Dersin Niteliği

Üniversitelerin “Orta Türkçe” dersi için hazırlamış oldukları içeriklere bakıldığında Adıyaman Üniversitesi dışındaki üniversitelerin ders içeriklerini çok kısa ve genel ifadelerle verdikleri anlaşılabacaktır. Adıyaman Üniversitesinde içerikler hafta hafta belirtmekle birlikte dersin amaçları ve ders için yararlanılacak kaynaklar da açıkça gösterilmiştir. Fırat Üniversitesinde ise “Orta Türkçe I” dersinin içeriği 4 madde, “Orta Türkçe II” dersinin içeriği 3 madde olarak verilirken ders için yararlanılacak kaynaklar da açıklanmıştır. Atatürk, Nevşehir ve Trakya üniversitelerinde ders içerikleri bazen bir cümle bazen de bir paragraf şeklinde verilmiştir. Örneğin Atatürk Üniversitesinde dersin içeriği “*Kıpçak ve Harezmi ve Türkçelerinin gramer özellikleri, örnek metinler*” şeklinde iken Trakya Üniversitesinde “Orta Türkçe III” dersinin içeriği “*Çağatay Türkçesi tanıtılacak, örnekler verilecektir.*” şeklindedir.

Bölümlerde verilen “Orta Türkçe” dersine ait içerikler incelendiğinde bu içeriklerin genel olarak aşağıdaki başlıklardan oluştuğu söylenebilir:

1. Dönemin sosyal, tarihi, edebi ve dil özellikleri

2. Karahanlı Türkçesinin genel özellikleri ve önemli eserlerin incelenmesi
3. Harezmi Türkçesinin genel özellikleri ve önemli eserlerin incelenmesi
4. Kıpçak Türkçesinin genel özellikleri ve önemli eserlerin incelenmesi
5. Çağatay Türkçesinin genel özellikleri ve önemli eserlerin incelenmesi
6. Erken Azeri ve Eski Anadolu Türkçesinin genel özellikleri
7. Orta Türkçe Dönemine ait metinlerde kullanılan dilin Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılması
8. Transkripsiyonlu metin çalışması
9. Orta Türkçe üzerine yapılan çalışmalar

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Orta Türkçe Derslerinin Verildiği Yarıyillara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. Atatürk Üniversitesi	Orta Türkçe	5	3	0	3
	3, 4				
2. Adıyaman Üniversitesi	Orta Türkçe I	5	3	0	3
	1, 2, 3, 8, 9				
	Orta Türkçe II	6	3	0	3
	3, 4, 5, 6, 8, 9				
3. Fırat Üniversitesi	Orta Türkçe I	5	2	0	2
	2				
	Orta Türkçe II	6	2	0	2
	3				
4. Nevşehir Üniversitesi	Orta Türkçe I	5	2	0	2
	2, 8, 9				
	Orta Türkçe II	6	2	0	2
	3, 4, 8, 9				
5. Trakya Üniversitesi	Orta Türkçe I	5	2	0	2
	2				
	Orta Türkçe II	6	2	0	2
	7				
	Orta Türkçe III	7	2	0	2
	5				
Orta Türkçe IV	8	2	0	2	
4					

Tablodaki verilerden de anlaşılacağı gibi içeriklerin en yoğun olarak bulunduğu üniversite Adıyaman Üniversitesi'dir. Bu üniversitenin ders içeriklerinde değinilmeyen tek

konu Orta Türkçe Dönemine ait metinlerde kullanılan dilin Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılmasıdır. Zaten bu içerik sadece Trakya Üniversitesinin “Orta Türkçe III” dersinde yer almaktadır. Burada dönemin eserleri üzerinde kelime ve cümle tahlili yapıp Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılacağı belirtilirken bu çalışmaların hangi eserler üzerinde yapılacağı açıkça belirtilmemiştir.

Atatürk Üniversitesi tek dönemlik derste Kıpçak ve Harezmi Türkçesini, Fırat Üniversitesi de 2 dönemlik derste Karahanlı ve Harezmi Türkçesini ele almaktadır. Nevşehir Üniversitesinde ise Karahanlı, Harezmi ve Kıpçak Türkçesi ele alınırken Adıyaman Üniversitesi gibi metinler üzerinde transkripsiyon çalışmaları yapılacağı da belirtmiştir. Nevşehir ve Adıyaman üniversitelerinin ders içeriklerindeki bir başka ortak özellik de her iki üniversitenin Orta Türkçe üzerine yapılan çalışmaları ders konuları arasına almasıdır.

Ders içerikleri ile ilgili dikkat çekici bir başka husus da Adıyaman Üniversitesi ile Trakya Üniversitesinin Kıpçak ve Çağatay Türkçesini ders içeriklerine yerleştirme sırasıdır. Adıyaman Üniversitesinin “Orta Türkçe II” dersinde önce Kıpçak Türkçesi ardından da Çağatay Türkçesi ele alınırken Trakya Üniversitesinin “Orta Türkçe III” dersinde Çağatay Türkçesi “Orta Türkçe IV” dersinde de Kıpçak Türkçesi ele alınmıştır.

Üniversitelerden bazıları Orta Türkçe Dönemine eserlerden hangileri üzerinde durulacağını açıkça belirtmiş olmalarına rağmen bazıları sadece “*önemli metinler üzerinde incelemeler yapılacaktır*” ifadesini kullanmışlardır. Adıyaman Üniversitesinin ders içeriklerinde ele alınacak metinler *Divânu Lugati’t-Türk, Kutadgu Bilig, Atabetü’l-Hakayık, Nehcü’l-Feradis, Gülistan Tercümesi* ve *Seyf-i Sarayi* olarak verilirken Fırat Üniversitesinde *Divanu Lugati’t-Türk, Kutadgu Bilig, Atabetü’l-Hakayık, Kısasü’l – Enbiya, Nehcü’l – Feradis* ve *Muinü’l – Mürid* olarak verilmiştir. Nevşehir Üniversitesinin ders içeriklerinde adı geçen metinler ise *Kutadgu Bilig, Atabetü’l-Hakayık, Nehcü’l-Feradis, Kısasü’l-Enbiya* ve *Gülistan Tercümesi*’dir.

3.4. Karahanlı Türkçesi

3.4.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyillara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

11. ve 12. yüzyıllar arasındaki bu yazı diline Karahanlı Türkçesi yanında “Hakaniye Türkçesi” de denilmektedir (Argunşah ve diğerleri, 2010: 12; Paçacıoğlu , 1995: 1). Yabancı Türkologlar tarafından da “Müşterek Orta Asya Türkçesi” olarak da adlandırılmaktadır (Argunşah ve diğerleri, 2010: 12). Söz konusu üniversitelerde “Hakaniye Türkçesi” ya da “Müşterek Orta Asya Türkçesi” adları kullanılmamıştır. Marmara, Gazi, Ahi Evran, İstanbul, Hacettepe, Erzincan, Çukurova, Çankırı Karatekin, Celal Bayar ve Sakarya üniversiteleri “Karahanlıca” ve “Karahanlı Türkçesi” adlarıyla bu dersi zorunlu dersler kapsamına almıştır. Yalnızca Marmara Üniversitesinde “Karahanlıca” olarak adlandırılan ders diğer üniversitelerde “Karahanlı Türkçesi” olarak adlandırılmıştır. Üniversitelerin seçmeli derslerine bakıldığında yalnızca Trakya Üniversitesinin seçmeli dersleri arasında “Hakaniye ve Harezmi Türkçeleri Metin İnc.” dersine yer verildiği görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi üniversitelerin öğretim programlarında genel olarak 5. yarıyıla yerleştirilen dersler sadece Erzincan Üniversitesinde 6. yarıyıldan verilmektedir. Bütün üniversitelerde tek yarıyıl olarak programa yerleştirilen dersleri İstanbul ve Çukurova üniversiteleri 4 kredi ile tanımlarken diğer üniversiteler 2 kredi ile tanımlamaktadır. İlgili dersler üniversitelerin tamamında teorik ders saatlerinden oluştuğundan derslerin kredileri ile derslere tanınmış olan krediler arasında da herhangi bir fark yoktur.

3.4.2. Dersin Niteliği

Marmara, Gazi, Hacettepe ve Sakarya üniversitelerinde, ders içerikleri bir dönemlik ders planı içerisinde ele alınırken diğer üniversitelerin bir kısmında sadece konu başlıklarına yer verilmiştir. Ders içeriklerini bir dönem planı şeklinde ele alan Marmara, Gazi, Hacettepe ve Sakarya üniversitelerinde dersin amaçları, öğrenme çıktıları, derste yararlanılacak kaynaklar, değerlendirme ölçütleri ayrı ayrı belirtilmiş ve haftalara göre

konu başlıkları detaylandırılmıştır. İstanbul Üniversitesinde ise sadece dersin amaçları ve öğrenme çıktıklarına yer verilmiş, derste ele alınacak konular haftalık olarak detaylandırılmamıştır. Çukurova ve Çankırı Karatekin üniversitelerinin ders içerikleri bilgi paketinde ise sadece derslerin adları verilmiş içerik kısımları boş bırakılmıştır. Bu nedenle aşağıdaki tabloda bu üniversitelerin içerikler kısmı Ahi Evran Üniversitesinin ders içerikleri kısmında olduğu gibi soru işareti (?) ile gösterilmiştir.

Aşağıda da görüleceği gibi üniversitelerin ders içeriklerini oluşturan konu başlıklarından bir kısmı alt maddelerden oluşmaktadır. Bazı üniversiteler ders içeriklerindeki konu başlıklarını genel ifadelerle ele aldıklarından bu alt başlıkların neler olduğu konusunda belirsizlikler ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu şekilde belirsizliklerin olduğu detaylar için de soru işareti (?) kullanılmıştır.

Bölümlerdeki “Karahanlı Türkçesi” derslerinin içeriklerini genel olarak aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Tarihi Türk lehçelerinin sınıflandırılması
2. Karahanlı dönemi hakkında tarihi bilgiler ve Karahanlı Türkçesinin gelişimi
3. Karahanlı Türkçesinin Türk dili tarihindeki yeri ve önemi
4. Karahanlı dönemine ait eserler ve yazarları
5. Karahanlı Türkçesi alfabe, yazı ve imla sistemi
6. İslam dini ve Karahanlı kültürüne etkileri
7. Seçilmiş orijinal metinler üzerinde okuma çalışması
 - a) Kutadgu Bilig
 - b) Divânu Lügati't-Türk
 - c) Atabetü'l Hakâyık
 - d) Divân-ı Hikmet
 - e) Kur'an tercümeleleri
8. Karahanlı Türkçesine ait yazılı belgelerinin incelenmesi
 - a) Ses bilgisi bakımından
 - b) Şekil bilgisi bakımından
 - c) Kelime bilgisi bakımından
 - d) Cümle bilgisi bakımından

9. Transkripsiyon çalışması
10. Karahanlı Türkçesi özelliklerinin kendinden önceki dönemlerle ve Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılması
11. Karahanlı sahasındaki eserler, üzerlerinde yapılan çalışmalar

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 9: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Karahanlı Türkçesi Derslerinin Verildiği Yarıyillara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. Marmara Üniversitesi	Karahanlıca	5	2	0	2
	1, 2, 4, 5, 7 (a, b, c), 8 (b), 9, 10, 11				
2. Gazi Üniversitesi	Karahanlı Türkçesi	5	2	0	2
	3, 7 (a, b), 8 (a, b), 10				
3. Ahi Evran Üniversitesi	Karahanlı Türkçesi	5	2	0	2
	?				
4. Sakarya Üniversitesi	Karahanlı Türkçesi	5	2	0	2
	1, 4, 7 (a, b, c, e), 8 (a, b)				
5. Celal Bayar Üniversitesi	Karahanlı Türkçesi	5	2	0	2
	3, 4, 7 (a, b, c), 8 (a, b), 10, 11				
6. İstanbul Üniversitesi	Karahanlı Türkçesi	5	4	0	4
	5, 7 (a, b, c), 8 (?)				
7. Çukurova Üniversitesi	Karahanlı Türkçesi	5	4	0	4
	?				
8. Hacettepe Üniversitesi	Karahanlı Türkçesi	5	2	0	2
	2, 3, 4, 5, 6, 7 (a, b, c, d), 8 (a, b, c, d), 9, 10, 11				
9. Çankırı Karatekin Üniversitesi	Karahanlı Türkçesi	5	2	0	2
	?				
8. Erzincan Üniversitesi	Karahanlı Türkçesi	6	2	0	2
	2, 3, 4, 8 (a, b, c, d), 11				

Yukarıda da belirtildiği gibi Ahi Evran, Çukurova ve Çankırı Karatekin üniversitelerine ait ders içerikleri belirsizdir. Tabloda da görüldüğü gibi ders içeriklerindeki konu başlıklarının tamamı hiçbir üniversitenin ders içeriğinde mevcut değildir. Buna rağmen konu başlıkları açısından Hacettepe ve Marmara üniversitelerinin ders içerikleri diğerlerine göre daha zengindir. Hacettepe Üniversitesinde sadece Tarihi Türk lehçelerinin sınıflandırılması konu başlığına yer verilmezken Marmara

Üniversitesinde Karahanlı Türkçesinin Türk dili tarihi içerisindeki yeri ve önemi ile İslam dini ve Karahanlı kültürüne etkileri konu başlıklarına yer verilmemiştir.

“Karahanlı Türkçesi” derslerinde en çok ortaklık gösteren konu başlıkları 7. ve 8. madde ile gösterilen seçilmiş orijinal metinler üzerinde okuma çalışması ile Karahanlı Türkçesine ait yazılı belgelerin incelenmesidir. Sadece Marmara, Gazi, Sakarya, Celal Bayar, İstanbul ve Hacettepe üniversitelerinin ders içeriklerinde yer alan “*seçilmiş orijinal metinler üzerinde okuma çalışması*” konusu alt başlıklardaki detaylar açısından bu üniversiteler arasında da birtakım benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Okunacak metinlerden *Kutadgu Bilig* ve *Divânu Lügati't-Türk* bu üniversitelerin tamamında ortak metinler olarak yer alırken *Atabetü'l Hakâyık* metni Marmara, Sakarya, İstanbul, Hacettepe ve Celal Bayar üniversitelerinin ortak metinleridir. Gazi Üniversitesinde 14 hafta olan dönem planının hiçbir haftasında bu metinle ilgili bir bilgi yoktur. *Divân-ı Hikmet* metni ise yalnızca Hacettepe Üniversitesinin ders içeriklerinde yer alırken *Kur'an* tercümelerinin okunması da yalnızca Sakarya Üniversitesinin ders içeriklerine yansıtılmıştır.

Karahanlı Türkçesine ait yazılı belgelerin incelenmesi Marmara, Gazi, Sakarya, Celal Bayar, İstanbul, Hacettepe ve Erzincan üniversitelerinin ortak konu başlıklarından biri olmakla birlikte alt başlıklardaki detaylar açısından bu üniversiteler arasında da birtakım benzerlikler ve farklılıklar söz konusudur. Yazılı belgeleri ses, şekil, kelime ve cümle bilgisi bakımından ele alan üniversiteler Hacettepe ve Erzincan üniversiteleri iken Marmara Üniversitesinde yazılı belgelerin yalnızca şekil bilgisi bakımından ele alınacağına açıkça vurgu yapılmıştır. Diğer üniversitelerin içeriklerinde ise bu belgelerin ses ve şekil bilgisi bakımından ele alınacağına yer verilmiştir.

Ders içeriklerini oluşturan konu başlıklarındaki en belirgin farklılıklar daha çok 1, 6 ve 9. maddelerde yer alan tarihi Türk lehçelerinin sınıflandırılması, İslam dini ve Karahanlı kültürüne etkileri ile Transkripsiyon çalışması konuları üzerinde görülmektedir. Tarihi Türk lehçelerinin sınıflandırılması konusu hem Marmara hem de Sakarya Üniversitesinin ders içeriklerinde yer alırken İslam dini ve Karahanlı kültürüne etkileri konusu yalnızca Hacettepe Üniversitesinin ders içeriğinde yer almıştır. Transkripsiyon çalışmalarına yer veren üniversiteler ise Hacettepe ve Marmara üniversiteleridir.

3.5. Harezmi Türkçesi, Kıpçak Türkçesi

3.5.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi Harezmi ve Kıpçak Türkçeleri bazı üniversitelerin öğretim programlarında “Harezmi – Kıpçak Türkçesi” adıyla tek bir ders adı altında toplanmış, bazı üniversitelerde ayrı ayrı dersler olarak programlara alınmıştır. Harezmi ve Kıpçak Türkçelerini zorunlu dersler kapsamında öğretim programlarına yerleştiren üniversitelerden Celal Bayar, Ahi Evran, Gazi, Hacettepe ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde tek dönem olarak verilen dersin adı “Harezmi – Kıpçak Türkçesi” iken Sakarya ve Çukurova üniversitelerinde “Harezmi Türkçesi” ve “Kıpçak Türkçesi” iki farklı ders olarak Planlanmıştır. İstanbul Üniversitesinde de iki farklı ders olarak planlanan Harezmi ve Kıpçak Türkçelerinin biri için “Harizm Türkçesi” diğeri için “Kıpçak Türkçesi” adları kullanılmıştır. Marmara ve Erzincan üniversitelerinde de tek yarıyıl olarak planlanan derslerin adları “Harezmi” ve “Harezmi Türkçesi” olarak verilmiştir.

Üniversitelerde ilgili derslerin verildiği yarıyıllara bakıldığında “Harezmi – Kıpçak Türkçesi” adıyla dersi tek yarıyıl olarak planlayan üniversitelerden Celal Bayar, Ahi Evran, Gazi, Hacettepe, Çankırı Karatekin üniversitelerinin programlarında dersin 6. yarıyıla yerleştirildiği görülecektir. Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi yalnızca “Harezmi Türkçesi” dersini zorunlu dersler kapsamına alan Erzincan Üniversitesinde ders 5. yarıyıldadır; Marmara üniversitesinde 6. yarıyıldadır verilmektedir. Harezmi ve Kıpçak Türkçelerini farklı dersler altında ele alan üniversitelerde derslerin verildiği yarıyıllara bakıldığında da bu derslerden “Harezmi Türkçesi”nin Sakarya ve Çukurova üniversitelerinde 6. İstanbul Üniversitesinde 7. yarıyıldadır verildiği görülecektir. “Kıpçak Türkçesi” ise Çukurova Üniversitesinde 6, Sakarya Üniversitesinde 7, İstanbul Üniversitesinde de 8. yarıyıllarda verilmektedir.

Üniversitelerde Harezmi ve Kıpçak Türkçeleri ile ilgili verilen derslerin ders saatleri ve kredi oranları her ders için 2’dir. Yani dersi “Harezmi – Kıpçak Türkçesi” adı altında veren üniversitelerin her birinde dersin kredisi 2; dersi “Harezmi Türkçesi” ve “Kıpçak Türkçesi” olarak farklı dersler olarak planlayan üniversitelerde her ders için 2’şer kredi

uygulanmıştır. Buna göre Harezmi ve Kıpçak Türkçeleri Sakarya, İstanbul ve Çukurova üniversitelerinde 4; diğer üniversitelerde 2 kredi değerindedir. İlgili dersleri zorunlu dersler kapsamına alan üniversitelerin tamamında dersler teorik ders saatlerinden oluştuğundan ders saatleriyle derslere tanınan krediler arasında herhangi bir farklılık yoktur.

Üniversitelerin öğretim programlarındaki seçmeli dersler incelendiğinde bazı üniversitelerde Harezmi ve Kıpçak Türkçeleriyle ilgili seçmeli derslerin olduğu görülmektedir. Gazi Üniversitesinin 6. yarıyılında “Kıpçak Türkçesi Metinleri”, Erzincan Üniversitesinin 4. yarıyılında “Kıpçak Türkçesi”, Marmara Üniversitesinin 7. yarıyılında “Kıpçakça” ve “Memlik Kıpçakçası”, Nevşehir Üniversitesinin 5. yarıyılında da “Kıpçak Türkçesi Metinleri” dersleri seçmeli dersler arasında yer almıştır. Ayrıca Fırat Üniversitesinin 3. ve 4. yarıyılında “Kıpçak Türkçesi” I ve II, 4. Trakya Üniversitesinin 5. ve 6. yarıyılında “Hakaniye ve Harezmi Türkçeleri Metin İnc.”, 7. ve 8. yarıyılında da “Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Metin İnc.” dersleri seçmeli dersler arasındadır. Yukarıda adları verilen seçmeli derslerin tamamı bütün üniversitelerde 2 kredi ile tanımlanmıştır.

3.5.2. Dersin Niteliği

Üniversiteler tarafından Harezmi ve Kıpçak Türkçeleri için hazırlanmış olan ders içerikleri bazı üniversitelerde bir dönem planı içerisinde verilmişken bazı üniversitelerde kısa paragraflar hâlinde verilmiştir. Ders içeriklerini bir dönem planı içinde ele alan Gazi, Hacettepe, Marmara ve Sakarya üniversitelerinde konular haftalara göre ayrı ayrı detaylandırılarak verilirken diğer üniversitelerde sadece ele alınacak konu başlıklarına yer verilmiştir. İstanbul Üniversitesinde ders içeriklerini oluşturan konu başlıkları haftalara göre belirtilmemiş olsa da dersin amacı, derste kullanılacak kaynaklar ve dersin öğrenim çıktıları ile ilgili bilgiler ihmal edilmemiştir. Çukurova ve Çankırı Karatekin üniversitelerinin bilgi paketinde sadece derslerin adları verilmiş, içerik kısımları boş bırakılmıştır. Bu nedenle aşağıdaki tabloda bu üniversitelerin içerikler kısmı Ahi Evran Üniversitesinin ders içerikleri kısmında olduğu gibi soru işareti (?) ile gösterilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Harezmi ve Kıpçak Türkçeleri bazı üniversitelerde tek ders altında toplanmışken bazı üniversitelerde farklı dersler altında ele alınmıştır. Bu

nedenle üniversitelerin ders içeriklerindeki konu başlıkları belirlenirken her iki dil için geçerli olanların yanında farklı olanlara da yer verilmiştir.

İlgili dersleri zorunlu dersler kapsamına alan üniversitelerin ders içeriklerindeki konu başlıkları genel olarak aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Tarihi Türk lehçelerinin sınıflandırılması
2. Harezmi Türkçesi döneminin tarihi gelişimi
3. Harezmi Türkçesinin Türk dili içerisindeki yeri ve önemi
4. Harezmi Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar
5. Harezmi sahasındaki önemli eserler ve yazarları
6. Harezmi Türkçesinin Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılması
7. Harezmi Türkçesinin yazı geleneği ve imla sistemi
8. Harezmi Türkçesinin gramer özellikleri
 - a) Ses bilgisi
 - b) Şekil bilgisi
 - c) Kelime bilgisi
 - d) Cümle bilgisi
9. Seçilmiş Harezmi Türkçesi metinlerini okuma ve inceleme
10. Kıpçak Türkçesi döneminin tarihi gelişimi
11. Kıpçak Türkçesinin Türk dili içerisindeki yeri ve önemi
12. Kıpçak Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar
13. Kıpçak sahasındaki önemli eserler ve yazarları
14. Doğu Avrupa'da konuşulmuş olan Kıpçak kökenli diller
15. Kıpçak Türkçesinin yazı geleneği ve imla sistemi
16. Kıpçak Türkçesinin gramer özellikleri
 - a) Ses bilgisi
 - b) Şekil bilgisi
 - c) Kelime bilgisi
 - d) Cümle bilgisi
17. Seçilmiş Kıpçak Türkçesi metinlerini okuma ve inceleme
18. Transkripsiyon çalışması
19. Kıpçak sözlükçülüğü ve sözlükleri

20. Kıpçak Türkçesinin Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılması

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 10: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Harezmi, Kıpçak Türkçesi Derslerinin Verildiği Yarıyillara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. Celal Bayar Üniversitesi	Harezm – Kıpçak Türkçesi	6	2	0	2
	2, 3, 5, 11, 13				
2. Ahi Evran Üniversitesi	Harezm – Kıpçak Türkçesi	6	2	0	2
	?				
3. Gazi Üniversitesi	Harezm – Kıpçak Türkçesi	6	2	0	2
	2, 5, 8 (a, b), 9, 10, 13, 16 (a, b)				
4. Hacettepe Üniversitesi	Harezm – Kıpçak Türkçesi	6	2	0	2
	2, 4, 6, 7, 8 (a, b, c, d), 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16 (a, b, d), 17, 18, 20				
5. Çankırı Karatekin Üniversitesi	Harezm – Kıpçak Türkçesi	6	2	0	2
	?				
6. Erzincan Üniversitesi	Harezm Türkçesi	5	2	0	2
	2, 3, 4, 5, 7, 8 (a, b, c, d), 9				
7. Marmara Üniversitesi	Harezmce	6	2	0	2
	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 (a, b), 9, 18				
8. Sakarya Üniversitesi	Harezm Türkçesi	6	2	0	2
	2, 3, 6, 7, 8 (a, b, c), 9				
	Kıpçak Türkçesi	7	2	0	2
9. İstanbul Üniversitesi	Harizm Türkçesi	7	2	0	2
	2, 5, 7, 8 (a, b)				
	Kıpçak Türkçesi	8	2	0	2
10. Çukurova Üniversitesi	10, 16 (?)	6	2	0	2
	Harezm Türkçesi				
	?	6	2	0	2
	Kıpçak Türkçesi				
?					

Tablodaki bilgilerden de anlaşılacağı gibi ders içeriklerini oluşturan konu başlıklarının tamamı üniversitelerin hiçbirinde tam olarak mevcut değildir. Bunun yanında dersi “Harezm Türkçesi” ve “Kıpçak Türkçesi” şeklinde iki farklı ders olarak planlayan üniversitelerde de ne Harezm Türkçesi ne de Kıpçak Türkçesi dersi için bütün başlıklara yer veren bir üniversite bulunmamaktadır. Dersi “Harezm – Kıpçak Türkçesi” şeklinde tek ders olarak planlayan üniversitelerin ders içeriklerine bakıldığında Hacettepe Üniversitesinin ders içeriklerinde diğerlerine göre daha çok konu başlığının yer aldığı

görülebilecektir. Sadece “Harezmi Türkçesi”ni zorunlu dersler kapsamına alan üniversitelerden Marmara ve Erzincan üniversitelerinin ders içeriklerindeki başlıkları da diğer üniversitelerin “Harezmi Türkçesi” derslerine göre daha çok çeşitlilik göstermektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi bazı üniversiteler Harezmi ve Kıpçak Türkçelerini tek bir ders altında toplarken bazı üniversitelerde bu iki dil farklı adlarla öğretim programlarında yer almıştır. Ancak Kıpçak Türkçesi, Marmara ve Erzincan üniversitelerinin zorunlu dersleri arasında yer almadığından ders içeriklerini oluşturan konu başlıklarındaki benzerliklerin çoğu Harezmi Türkçesine ait başlıklar üzerinde toplanmıştır.

Ders içeriklerindeki Harezmi Türkçesine ait konu başlıklarına bakıldığında üniversitelerde en fazla ortaklık gösteren konunun 2. madde ile gösterilen Harezmi Türkçesi döneminin tarihi gelişimi olduğu anlaşılacaktır. Bu konu, ders içerikleri mevcut olan bütün üniversitelerin ortak başlıklarından biri olmakla birlikte konunun detaylandırılmasında da üniversiteler arasında bir farklılık söz konusu değildir. Diğer önemli bir benzerlik ise üniversitelerce çeşitli biçimlerde bu dilin gramer özelliklerine yer verilmiş olmasıdır. Gazi, Marmara, Hacettepe, İstanbul, Sakarya ve Erzincan üniversitelerinin ders içeriklerinde açık bir biçimde belirtilen konu, alt başlıkları açısından üniversiteler arasında birtakım benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Konunun alt başlıkları ses, şekil, kelime ve cümle bilgisi konularından oluşturulmuşsa da bu alt başlıkların tamamı sadece Hacettepe ve Erzincan üniversitelerinin ders içeriklerine yansımıştır. Gazi, Marmara ve İstanbul üniversitelerinin ders içeriklerinde ise kelime ve cümle bilgisi konularına açıkça yer verilmezken Sakarya Üniversitesinde yalnızca cümle bilgisi başlığı içeriklere yansıtılmamıştır.

Seçilmiş Harezmi Türkçesi metinlerini okuma ve inceleme konusu Gazi, Hacettepe, Marmara, Sakarya ve Erzincan üniversitelerinin ders içeriklerinde açıkça yer almasına rağmen bu üniversitelerde ele alınan metinler de benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Marmara ve Hacettepe üniversitelerinin ders içeriklerinde *Nehcü'l Ferâdis*, *Kıyasu'l-Enbiyâ* ve *Mu'înü'l-Mürîd* metinlerine yer verilirken Gazi Üniversitesinde *Nehcü'l Ferâdis* ve *Kıyasu'l-Enbiyâ* metinleri esas alınmıştır. Erzincan Üniversitesinin ders içeriklerinde herhangi bir metin ismi geçmezken Sakarya Üniversitesinde 2 haftalık zaman

Nehcü'l Ferâdis metnine ayrılmış, diğer 4 haftanın her biri için “*Harezmi Türkçesinin diğer metinleri*” ifadesi kullanılmıştır.

Harezmi Türkçesi ile ilgili derslerden elde edilen başlıklardaki en belirgin farklılık ise tarihi Türk lehçelerinin sınıflandırılması konusunun sadece Marmara Üniversitesinin “Harezmi” dersinin içeriğine yansımış olmasıdır. Bu konu başlığı üniversitenin 5. yarıyılındaki “Karahanlıca” dersinde de ele alınan konulardan biridir.

Ders içeriklerinde yer alan Kıpçak Türkçesi konu başlıklarına bakıldığında ise en fazla çeşitliliğin Hacettepe Üniversitesinin “Harezmi – Kıpçak Türkçesi” dersinde olduğu görülecektir. Ayrıca bu üniversitenin ders içeriklerinde yer alan Kıpçak Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar, Doğu Avrupa’da konuşulmuş olan Kıpçak kökenli diller, Transkripsiyon çalışması ve Kıpçak Türkçesinin Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılması konuları da diğer üniversitelerin ders içeriklerinde yer almamıştır.

Ders içeriklerindeki Kıpçak Türkçesi ile ilgili başlıklara bakıldığında en belirgin ortaklıkların Kıpçak Türkçesi döneminin tarihi gelişimi, Kıpçak sahasındaki önemli eserler ve yazarları ile Kıpçak Türkçesinin gramer özellikleri konuları üzerinde olduğu anlaşılacaktır. Ders içeriklerinde en çok ortaklık gösteren başlık Hacettepe, Gazi, Sakarya ve İstanbul üniversitelerinin derslerindeki Kıpçak Türkçesi döneminin tarihi gelişimi konusudur. Kıpçak sahasındaki önemli eserler ve yazarları konusu da Hacettepe, Gazi ve Celal Bayar üniversitelerindeki ortak başlıklardır. Ses, şekil, kelime bilgisi gibi alt başlıklara sahip olan Kıpçak Türkçesinin gramer özellikleri konusu da Hacettepe, Gazi ve Sakarya üniversitelerinin ders içeriklerindeki ortak başlıklardır. Bu üniversitelerin hiçbirinin ders içeriklerinde ses, şekil, kelime ve cümle bilgisi alt başlıklarının tamamına yer verilmemiştir. Gazi Üniversitesinde yalnızca ses ve şekil bilgisi alt başlıklarına yer verilirken Hacettepe Üniversitesinde ses ve şekil bilgisinin yanında cümle yapısı üzerinde durulacağı da belirtilmiştir. Sakarya Üniversitesinde ise konu “*dil bilgisi özellikleri ve dil incelemeleri*” şeklinde geçtiğinden tabloda bu alt maddelerle ilgili alan soru işareti (?) ile gösterilmiştir. Kelime bilgisi alt başlığı ise üniversitelerin ders içeriklerine açık bir biçimde yansımayan bir konudur.

Üniversitelerde Kıpçak Türkçesi ile ilgili başlıklardaki en belirgin farklılıklardan biri de yalnızca Sakarya Üniversitesinin ders içeriklerine yansımış olan Kıpçak sözlükçülüğü ve sözlükleri konusudur. Sakarya Üniversitesinin Kıpçak Türkçesi ile ilgili ders içeriklerindeki bir diğer farklılık da derste okunacak ve incelenecek olan metinlerin “*Asıl Kıpçak sahası metinleri*” ve “*Memlûk sahası Kıpçak Türkçesi metinleri*” şeklinde bir ayrıma gidilerek verilmiş olmasıdır. Hacettepe Üniversitesinin ders içeriklerinde de Kıpçak Türkçesi metinleri üzerinde okuma ve inceleme yapılacağı belirtilmiş olsa da açıkça eser ya da metin adı verilmemiştir. Sakarya Üniversitesinde ise “*Asıl Kıpçak sahası metinleri*” için *Kodeks Kumanikus*, *Kutb'un Hüsrev ü Şirin* ve *Gülistan Tercümesi* isimlerine yer verilirken “*Memlûk sahası Kıpçak Türkçesi metinleri*” için *İrşadi'l-Melûk ve's-Selâtîn*, *Münyetü'l-Guzât* isimlerine yer verilmiştir.

3.6. Çağatay Türkçesi

3.6.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyillara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Örnekleme üniversitelerden Atatürk, Adıyaman, Çukurova, Erzincan ve Trakya üniversitelerinin dışındaki üniversitelerde “Çağatay Türkçesi” öğretim programlarında zorunlu dersler kapsamındadır. Programında “Çağatay Türkçesi” ile ilgili zorunlu dersi bulunmayan üniversitelerin bazılarında çeşitli seçmeli dersler mevcuttur. Bu üniversitelerden Atatürk Üniversitesinin 3. yarıyılında “Çağatay Türkçesi I”, 4. yarıyılında “Çağatay Türkçesi II” dersleri; Çukurova Üniversitesinin 7. ve 8. yarıyıllarında da “Çağatayca ve Çağatay Edebiyatı” dersi seçmeli dersler arasına alınmıştır. Erzincan Üniversitesinin 3. yarıyılında “Çağatay Türkçesi”; Trakya Üniversitesinin 7. ve 8. yarıyıllarında “Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Metin İncelemeleri” dersleri de seçmeli dersler arasındadır. “Çağatay Türkçesi”ni zorunlu dersler kapsamına alan üniversitelerin bazılarında da yine bu dersle ilgili seçmeli dersler bulunmaktadır. Bu üniversitelerde verilen seçmeli derslere bakıldığında İstanbul Üniversitesinin 3. ve 6. yarıyıllarında “Çağatay Edebiyatı Metinleri”; Fırat Üniversitesinin 8. yarıyılında da “Çağatay Türkçesi II” dersleri programlarda seçmeli dersler arasında gösterilmiştir. Marmara Üniversitesinde de “Çağatayca” adıyla zorunlu bir ders varken 8. yarıyıldaki seçmeli derslerin arasına “Klasik Çağatayca” ve “Çağatay Edebiyatı” dersleri de yerleştirilmiştir. Daha önce de

belirtildiği gibi Marmara Üniversitesinin öğretim programında 7. ve 8. yarıyıllarda verilen derslerin tamamı seçmeli derslerden oluşmaktadır.

Dersi zorunlu ders olarak öğretim programına yerleştiren üniversitelerden İstanbul, Ahi Evran, Gazi, Celal Bayar, Çankırı Karatekin, Fırat, Hacettepe ve Sakarya üniversitelerinde dersin adı “Çağatay Türkçesi” iken Marmara Üniversitesinde “Çağatayca”, Nevşehir Üniversitesinde de “Çağatay Türkçesi ve Edebiyatı”dır.

İstanbul, Çankırı Karatekin, Fırat, Marmara ve Sakarya üniversitelerinde ders tek dönem olarak planlanmışken Ahi Evran, Gazi, Celal Bayar, Hacettepe ve Nevşehir üniversitelerinde 2 dönem olarak planlanmıştır. Dersi tek dönem olarak planlayan İstanbul ve Marmara üniversitelerinde ders 6. yarıyıda; Çankırı Karatekin ve Fırat üniversitelerinde 7. yarıyıda; Sakarya Üniversitesinde de 8. yarıyıda verilmektedir. Dersi 2 dönem olarak planlayan bütün üniversitelerde ise ders 7. ve 8. yarıyıllarda verilmektedir.

Üniversitelerin tamamında “Çağatay Türkçesi” ile ilgili dersler teorik saatlerden oluştuğundan ders saatleriyle derslere tanınan krediler de eşittir. Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi üniversitelerin tamamı dersi her dönem için 2 kredi ile tanımlamaktadır.

3.6.2. Dersin Niteliği

Diğer derslerde olduğu gibi bu dersin içeriklerinde de üniversiteler arasında ortak bir format söz konusu değildir. Gazi, Hacettepe, Marmara ve Sakarya üniversitelerinde ders içeriklerini oluşturan konular haftalara göre detaylarıyla gösterilmişken diğer üniversitelerde hangi konulara ne kadar zaman ayrılacağı belli değildir. Ders içeriklerini hafta hafta gösteren üniversiteler aynı zamanda dersin amaçlarına, öğrenim çıktılarına, derste yararlanılacak kaynaklara ve ders için ölçme ve değerlendirme kriterlerine de yer vermişlerdir. İstanbul Üniversitesi de bu ders için hazırladığı dönem planı içerisinde dersin amaçlarına, öğrenim çıktılarına, derste yararlanılacak kaynaklara ve ders için ölçme ve değerlendirme kriterlerine de yer verdiği hâlde derste ele alınacak konuları haftalara göre detaylandırmamıştır. Fırat Üniversitesinde ise ders içerikleri birkaç madde ile verilirken derste yararlanılacak kaynaklar da ayrıca gösterilmiştir. Çankırı Karatekin Üniversitesine ait ders içeriklerinde bu derse ait herhangi bir bilgi yer olmadığından aşağıdaki tabloda bu

alan Ahi Evran Üniversitesi'nin ders içerikleri bölümünde olduğu gibi soru işareti (?) ile gösterilmiştir. Celal Bayar ve Nevşehir üniversitelerinin ilgili içerikleri ise diğer üniversitelerin içeriklerine göre az detaylandırılmıştır.

Bölmelerin “Çağatay Türkçesi”ne ait ders içerikleri incelendiğinde bu içerikleri genel olarak aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Çağatay Döneminin tarihi ve sosyal özellikleri, Çağatay yazı dilini hazırlayan sebepler
2. Çağataycanın yazımında kullanılan alfabe
3. Transkripsiyon çalışması
4. Çağatay Türkçesi Döneminin önemli edebi şahsiyetleri
 - a) Ali Şîr Nevaî
 - b) Bâbü'r Şah
 - c) Gedâî
 - d) Mevlânâ Lütfî
 - e) Sekkâkî
 - f) Ebü'l-Gâzî Bahadır Han
 - g) Şiban Han
5. Metin incelemeleri
 - a) Çağatay Türkçesi metinlerinde fonolojik özellikler
 - b) Çağatay Türkçesi metinlerinde morfolojik özellikler
6. Çağatay Türkçesinin üzerinden mukayeseli dil incelemeleri
7. Çağatayca sözlükler
8. Çağatay Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Çağatay Türkçesi Derslerinin Verildiği Yarıyillara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. İstanbul Üniversitesi	Çağatay Türkçesi	6	2	0	2
	1, 4 (?), 5 (?)				
2. Ahi Evran Üniversitesi	Çağatay Türkçesi I	7	2	0	2
	?	8	2	0	2
	Çağatay Türkçesi II				
	?				
3. Gazi Üniversitesi	Çağatay Türkçesi I	7	2	0	2
	1, 2, 3, 4 (?), 5 (a, b), 8	8	2	0	2
	Çağatay Türkçesi II				
3, 4, (a, b), 5 (a, b)					
4. Celal Bayar Üniversitesi	Çağatay Türkçesi I	7	2	0	2
	1, 5 (a, b)	8	2	0	2
	Çağatay Türkçesi II				
4 (a, f), 5 (?)					
5. Çankırı Karatekin Üniversitesi	Çağatay Türkçesi	7	2	0	2
	?				
6. Fırat Üniversitesi	Çağatay Türkçesi I	7	2	0	2
	1, 4 (a, c, e), 5 (a, b)				
7. Hacettepe Üniversitesi	Çağatay Türkçesi I	7	2	0	2
	1, 2, 3, 4 (a, c), 5 (a, b), 6, 8	8	2	0	2
	Çağatay Türkçesi II				
3, 4 (a, b, d, e, g), 5 (a, b)					
8. Marmara Üniversitesi	Çağatayca	6	2	0	2
	1, 3, 4 (a), 5 (a, b), 6				
9. Nevşehir Üniversitesi	Çağatay Türkçesi ve Edebiyatı I	7	2	0	2
	1, 3, 4 (?), 5 (a, b), 8	8	2	0	2
	Çağatay Türkçesi ve Edebiyatı II				
3, 4 (a, b), 5 (a, b), 7					
10. Sakarya Üniversitesi	Çağatay Türkçesi	8	2	0	2
	1, 4 (a), 5 (?)				

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi üniversitelerin Çağatayca ile ilgili ders içeriklerinde birtakım benzer ve farklı konular yer almaktadır. Ders içerikleri bulunmayan Ahi Evran ve Çankırı Karatekin üniversitelerinin dışındaki üniversitelerin tamamında Çağatay Döneminin tarihi ve sosyal özellikleri, Çağatay yazı dilini hazırlayan sebepler, Çağatay Türkçesi Döneminin önemli edebi şahsiyetleri, metin incelemeleri konuları çeşitli şekillerde ele alınmaktadır. Bütün üniversitelerde Çağatay Döneminin tarihi ve sosyal özellikleri ile Çağatay yazı dilini hazırlayan sebepler öncelikli konular arasında benzer şekilde yer alırken Çağatay Türkçesi Döneminin önemli edebi şahsiyetlerinin ele alınması üniversiteler arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Bazı üniversitelerin ders içeriklerinde dönemin önemli edebi şahsiyetlerinin ele alınacağı belirtilirken bazı

üniversitelerde hangi şahsiyetlere hangi haftalarda değinileceği açıkça belirtilmiştir. Ele alınacak edebi şahsiyetlerin açıkça belli olduğu üniversitelere bakıldığında derslere göre bu üniversitelerin içeriklerinde adı geçen şahsiyetler şöyledir: Gazi Üniversitesinin “Çağatay Türkçesi II” dersinde *Ali Şîr Nevaî ve Bâbü'r Şah*; Celal Bayar Üniversitesinin “Çağatay Türkçesi II” dersinde *Ali Şîr Nevaî ve Ebü'l-Gâzî Bahadır Han*; Fırat Üniversitesinin “Çağatay Türkçesi I” dersinde *Ali Şîr Nevaî, Gedâî ve Sekkakî*; Hacettepe Üniversitesinin “Çağatay Türkçesi I” dersinde *Ali Şîr Nevaî ve Sekkakî*, “Çağatay Türkçesi II” dersinde *Ali Şîr Nevaî, Bâbü'r Şah, Mevlânâ Lütfî, Şiban Han*; Marmara ve Sakarya üniversitelerinin ilgili derslerinde *Ali Şîr Nevaî*; Nevşehir Üniversitesinin “Çağatay Türkçesi ve Edebiyatı II” dersinde de *Ali Şîr Nevaî ve Bâbü'r Şah*. Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi derslerde ele alınan edebi şahsiyetler açısından en önemli benzerlik *Ali Şîr Nevaî* üzerindedir. Ders içeriğinde ele alınacak edebi şahsiyetleri açıkça belirten üniversitelerin tamamında *Ali Şîr Nevaî* konu olarak yer almaktadır. Fırat Üniversitesinde seçmeli ders olarak verilen “Çağatay Türkçesi II” dersinde de ele alınacak edebi şahsiyetler açıkça belirtilmiş ve *Mevlana Lütfî, Hüseyin Baykara, Babür Han, Ubeydi, Ebulgazi Bahadır Han* simlerine yer verilmiştir.

Çağatay Türkçesiyle yazılmış metinlerin incelenmesi de bütün üniversitelerin ortak konuları arasındadır. Ancak bazı üniversiteler ders içeriklerinde metinleri hangi yönden inceleyeceklerini belirtirken bazıları bu konuda açıklama yapmamış ve “*Çağatay Türkçesine ait metin tahlili*” ifadesini kullanmıştır. Bu nedenle yukarıdaki tabloda bu şekilde genel ifade kullananlar için fonolojik ya da morfolojik incelemeyi gösteren detaylara yer verilmemiş, belirsizlikten dolayı bu alanlar soru işareti (?) ile gösterilmiştir. Ayrıca derslerde ele alınacak metinlere ne kadar zaman ayrılacağı konusunda da üniversiteler arasında birtakım farklılıklar söz konusudur. Dersin konularını hafta hafta gösteren üniversitelerden Gazi Üniversitesinin “Çağatay Türkçesi I” dersinde *Şecere-i Terâkime*'den seçilmiş metinlere 2 hafta ayrılacağı belirtilirken diğer haftalarda metin üzerinde okuma, transkripsiyon, çeviri, fonolojik veya morfolojik inceleme çalışmaları yapılacağından bahsedilmiştir. Ancak bu çalışmaların hangi eserler üzerinde yapılacağı açıkça belirtilmemiştir. “Çağatay Türkçesi II” dersinde ise 5 haftalık bölüm *Ali Şîr Nevaî*'ye ait eserlere ayrılırken 3 haftalık bölüm de *Bâbü'r Şah*'ın şiirlerine ayrılmıştır. Hacettepe Üniversitesinin “Çağatay Türkçesi I” dersinde 5. haftadan itibaren 4 hafta *Gedâî*'ye ait şiirlere, sonraki 4 hafta da *Ali Şîr Nevaî*'ye ait şiirlere yer verilmiştir.

“Çağatay Türkçesi II” dersinde ise 2. hafta *Ali Şîr Nevaî*’nin eserlerine, sonraki 4 hafta *Babür Şah*’ın şiirlerine, 8, 9 ve 10. haftalar *Sekkakî*’nin şiirlerine, 11. ve 12. haftalar *Şiban Han*’ın şiirlerine, 13. hafta da *Mevlânâ Lütfi*’nin şiirlerine ayrılmıştır.

Hacettepe Üniversitesini metin incelemeleri konusunda diğer üniversitelerden ayıran önemli bir konu da tüm metin incelemelerinde incelenen metinlerin cümle yapısı üzerinde de durulacağından bahsedilmiş olmasıdır. Sakarya Üniversitesinde 7. haftadan itibaren 3 haftalık zaman *Ali Şîr Nevaî*’ye ait eserlere ayılırken sonraki 3 hafta da *Ali Şîr Nevaî* sonrası Çağatay Türkçesi metinlerinin ele alınacağı belirtilmiştir. Ders içeriklerini hafta hafta veren üniversitelerden Marmara Üniversitesinin ders içeriğinde ise 10 haftalık zaman metin incelemelerine ayrılmakla birlikte hangi metinler üzerinde durulacağı açıkça ifade edilmemiştir. Ancak bu ders içeriğinde ele alınacak metinler için Klasik Öncesi Çağatay Dönemi, Klasik Çağatay Dönemi ve Klasik Sonrası Çağatay Dönemi eserleri şeklinde bir tasnife gidilmiştir.

Çağatay Türkçesinin üzerinden mukayeseli dil incelemeleri konusu sadece Hacettepe ve Marmara üniversitelerinin ders içeriklerinde görülmektedir. Marmara Üniversitesinde ele alınacak dönem eserlerinin tamamı için “*Eski Türkçe ve diğer tarihi lehçelerle mukayese*” söz konusu iken Hacettepe Üniversitesinde “Çağatay Türkçesi I” dersinde sadece 3. ve 4. haftalar “*Çağatay Türkçesinin Özbekçe, Yeni Uygurca ve Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılması*” söz konusudur.

Nevşehir Üniversitesinin “Çağatay Türkçesi ve Edebiyatı II” ders içeriğinde Çağatayca sözlükler konusuna yer verilirken Gazi Üniversitesinde de “Çağatay Türkçesi II” dersinin ilk 2 haftası bu konuya ayrılmıştır.

Çağatay Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar konusuna ders içeriklerinde yer veren üniversiteler ise Hacettepe, Gazi ve Nevşehir üniversiteleridir.

3.7. Eski Anadolu Türkçesi

3.7.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyillara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Örneklem olarak alınan üniversitelerin 14'ünde "Eski Anadolu Türkçesi" dersi çeşitli adlarla zorunlu dersler kapsamında öğretim programlarına yerleştirilmiştir. Çankırı Karatekin Üniversitesinde ise 3. ve 4. yarıyıllarda "Eski Anadolu Türkçesi" I, II adlarıyla seçmeli dersler arasında gösterilmiştir. Bu ders her iki yarıyıl için de 2 saat teorik olarak verildiğinden derse tanınan kredi de ders saati ile eşittir.

Üniversitelerde "Eski Anadolu Türkçesi" ile ilgili verilen derslerin adlarına bakıldığında genel olarak "Eski Anadolu Türkçesi" adı kullanılmakla birlikte İstanbul Üniversitesinde 5. yarıyılda dersin adı "Eski Anadolu Türkçesi Grameri", 6. yarıyılda "Eski Anadolu Türkçesi Metinleri"dir. Marmara Üniversitesinde ise 3. yarıyılda dersin adı "Eski Anadolu Türkçesi" iken 4. yarıyılda "Anadolu Türkçesi" olarak gösterilmiştir. Diğer üniversitelerin öğretim programlarında dersi tek dönem olarak programına yerleştiren Atatürk ve Nevşehir üniversitelerinde dersin adı "Eski Anadolu Türkçesi" iken dersi öğretim programlarının 2 dönemine yayılan Adıyaman, Ahi Evran, Gazi, Celal Bayar, Erzincan, Fırat, Hacettepe, Sakarya ve Trakya üniversitelerinde ilk dönem "Eski Anadolu Türkçesi I", sonraki dönemde de "Eski Anadolu Türkçesi II" şeklinde adlandırılmıştır. Çukurova Üniversitesinde de bu ders 2 döneme yayılarak verildiği hâlde ders için her iki dönemde de "Eski Anadolu Türkçesi" adı kullanılmış, dönemler için numaralandırma yapılmamıştır.

Üniversitelerde ilgili dersler genellikle 3. ve 4. yarıyıllara yerleştirilmiştir. Dersi tek dönem olarak programına yerleştiren üniversitelerden Nevşehir Üniversitesinde ders 3. yarıyılda verilirken Atatürk Üniversitesinde 4. yarıyılda verilmektedir. İlgili dersleri 2 dönem olarak planlayan İstanbul ve Erzincan üniversitelerinde dersler 5. ve 6. yarıyıllarda verilirken diğer üniversitelerin tamamında bu dersler 3. ve 4. yarıyıllarda verilmektedir.

"Eski Anadolu Türkçesi" ile ilgili dersler üniversitelerin tamamında teorik ders saatlerinden oluşmaktadır. Atatürk Üniversitesinin dışındaki bütün üniversitelerde haftalık

ders saati 2 iken Atatürk Üniversitesinde tek dönem olarak verilen ders 3 saat olarak planlanmıştır. Bütün üniversitelerde derslerin tamamı teorik ders saatlerinden oluştuğundan derslere tanınan kredilerle ders saatleri arasında herhangi bir farklılık yoktur.

3.7.2. Dersin Niteliği

Üniversiteler ders içeriklerini birbirlerinden farklı formatlarda hazırladıkları gibi üniversitelerin ders içinde ele aldıkları konularda da tam bir uyum söz konusu değildir. Bazı üniversiteler ders içeriklerinde hangi konulara ne kadar zaman ayrılacağını açıkça belirtmiş olmakla birlikte bazı üniversiteler sadece konu başlıklarını vermekle yetinmişlerdir. Adıyaman, Gazi, Hacettepe, Marmara ve Sakarya üniversitelerinin ders içeriklerinde haftalara göre hangi konuların ele alınacağı gösterilirken; diğer üniversiteler ilgili derslerde hangi konulara ne kadar zaman ayıracaklarını belirtmemişlerdir. Ayrıca bazı üniversiteler ders içeriklerini hazırladıkları format içinde bu dersin amacını, öğrenim çıktılarını, derste kullanılacak kaynakları ve değerlendirme ölçütlerini açıkça belirtmişlerdir. Ders içerikleri ile ilgili bu formatı kullanan üniversiteler aynı zamanda ders içinde ele alınacak konuları haftalara göre programa yerleştiren üniversitelerdir. “Eski Anadolu Türkçesi” ile ilgili derslerinde tüm bu bilgilere yer veren İstanbul Üniversitesinde ise derste ele alınacak konulara ne kadar zaman ayrılacağı belirtilmemiştir.

Özellikle Atatürk, Çukurova, Celal Bayar ve Trakya üniversitelerinde ders içerikleri sadece bir veya iki cümle ile ifade edilmiştir. Örneğin Atatürk Üniversitesinde dersin içeriği “*ses, şekil özellikleri, örnek metinler*” şeklinde iken Çukurova Üniversitesinde 4. yarıyılıda verilen “Eski Anadolu Türkçesi” dersinin içeriği “*Eski Anadolu Türkçesinin tarihsel gelişimi, gramer özellikleri, metinler üzerinde incelemeler*” şeklindedir. Bu üniversitelere göre Nevşehir ve Erzincan üniversitelerinin ders içerikleri daha detaylıdır.

Bölümlerde verilen “Eski Anadolu Türkçesi” derslerinin içeriklerini oluşturan konu başlıklarını genel olarak aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

1. Eski Anadolu Türkçesinin Türk dili tarihi içindeki yeri ve önemi
2. Eski Anadolu Türkçesinin yapısı ve dönemleri

3. Eski Anadolu Türkçesinin Türkçenin diğer lehçe ve şiveleriyle karşılaştırılması
4. Eski Anadolu Türkçesinde erken Azerbaycan Türkçesi özellikleri
5. Eski Anadolu Türkçesiyle verilmiş temel eserler ile yazarlarının tanıtılması
6. Eski Anadolu Türkçesinin gramer özellikleri
 - a) Eski Anadolu Türkçesinde ses bilgisi
 - b) Eski Anadolu Türkçesinde şekil bilgisi
 - c) Eski Anadolu Türkçesinde sözcük bilgisi
 - d) Eski Anadolu Türkçesinde cümle bilgisi
7. Eski Anadolu Türkçesinde imla
8. Karışık dilli eserler ve özellikleri
9. Metin İncelemeleri
 - a) Dede Korkut
 - b) Süheyl ü Nevbahar
 - c) Yûsuf u Züleyha
 - d) Kelile ve Dinme
 - e) Mantıku't-Tayr
 - f) Müntahab-ı Şifa, Cerrahiyetü'l-Haniyye
 - g) Yunus Emre Divanı
 - h) İskender-Name
 - i) Kız Destanı
 - j) Şehname
 - k) Garibnâme
10. Literatür bilgisi

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 12: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Eski Anadolu Türkçesi Derslerinin Verildiği Yarıyillara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. Atatürk Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi	4	3	0	3
	6 (a,b), 9 (?)				
2. İstanbul Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi Grameri	5	2	0	2
	2, 5, 6 (a, b), 7, 9	6	2	0	2
	Eski Anadolu Türkçesi Metinleri				
1, 3, 5, 9 (?)					
3. Adıyaman Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi I	3	2	0	2
	1, 5, 6 (a, b, c), 7, 9 (?)				
	Eski Anadolu Türkçesi II	4	2	0	2
6 (b, c), 9 (?), 10					
4. Çukurova Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi	3	2	0	2
	1, 2, 6 (a, b, c, d), 9 (?)				
	Eski Anadolu Türkçesi	4	2	0	2
2, 6 (?), 9 (?)					
5. Ahi Evran Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi I	3	2	0	2
	(?)				
	Eski Anadolu Türkçesi II	4	2	0	2
(?)					
6. Gazi Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi I	3	2	0	2
	1, 2, 5, 6 (a, b, c, d), 9 (b)				
	Eski Anadolu Türkçesi II	4	2	0	2
6 (a, b, c, d), 9 (a, d)					
7. Celal Bayar Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi I	3	2	0	2
	1, 6 (a, b)				
	Eski Anadolu Türkçesi II	4	2	0	2
5, 9 (?)					
8. Erzincan Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi I	5	2	0	2
	1, 2, 6 (a, c), 7, 9, 10				
	Eski Anadolu Türkçesi II	6	2	0	2
1, 2, 5, 6 (a, b, c), 8, 9 (?), 10					
9. Fırat Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi I	3	2	0	2
	1, 2, 3, 5, 7				
	Eski Anadolu Türkçesi II	4	2	0	2
5, 6 (?), 9 (?)					
10. Hacettepe Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi I	3	2	0	2
	1, 2, 3, 5, 6 (a, b, c, d), 8, 9 (b, c, d), 10				
	Eski Anadolu Türkçesi II	4	2	0	2
6 (a, b, c, d), 9 (a, e, f, g, h)					
11. Marmara Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi	3	2	0	2
	1, 2, 3, 5, 6 (?), 9 (b, c, f, i), 10				
	Anadolu Türkçesi	4	2	0	2
6 (?), 9 (b, i, j)					
12. Nevşehir Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi	3	2	0	2
	1, 2, 5, 6 (?), 8, 9 (?)				
13. Sakarya Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi I	3	2	0	2
	1, 2, 3, 5, 6 (a, b, c) 7, 8, 9 (?), 10				
	Eski Anadolu Türkçesi II	4	2	0	2
2, 4, 6 (?), 9 (f)					
14. Trakya Üniversitesi	Eski Anadolu Türkçesi I	3	2	0	2
	1, 9 (?)				
	Eski Anadolu Türkçesi II	4	2	0	2
5, 6 (a, b, c, d), 9 (?)					

Tablo 12’de de görüldüğü gibi ders içeriklerindeki en önemli ortaklıklar Eski Anadolu Türkçesinin gramer özellikleri ve metin incelemeleri konuları üzerindedir. Bu içerikler “Eski Anadolu Türkçesi” derslerini zorunlu dersler kapsamında öğretim programına yerleştiren bütün üniversitelerde mevcut olmasına rağmen ele alınışları bakımından birtakım benzerlikler ve farklılıklar göstermektedirler. Bazı üniversiteler ders içeriklerinde bu başlıkların detaylarına da yer verdiği gibi bu detaylara ne kadar zaman ayıracıklarını da haftalık ders saati olarak göstermişlerdir. 6. madde ile gösterilen Eski Anadolu Türkçesinin gramer özellikleri konu başlığı Fırat Üniversitesinin dışındaki üniversitelerin ders içeriklerinde çeşitli şekillerde alt başlıklarla ele alınmıştır. Fırat Üniversitesinin ders içeriğinde ise “*Eski Anadolu Türkçesinin dil özellikleri*” şeklinde yer almıştır. “Eski Anadolu Türkçesi” dersini öğretim programına 2 yarıyıl olarak yerleştiren üniversitelerin ders içeriklerine dönem dönem bakıldığında da İstanbul, Celal Bayar, Fırat ve Trakya dışındaki üniversitelerin her iki dönemde de bu içeriğe çeşitli biçimlerde yer verdikleri anlaşılacaktır. Ancak yukarıda da değinildiği gibi bütün üniversitelerin ders içeriklerindeki en önemli ortaklıklardan birisi de metin incelemeleridir. Bu nedenle gramer konularının bazıları bu metin incelemeleri esnasında ele alınabileceğinden ders içeriklerinde ayrıca bu detaylara yer verilmemiş olacağı gibi her dönem içerisine de bu içerikleri yerleştirme ihtiyacı duyulmamış olabilir.

Bütün üniversitelerin ders içeriklerinde metin incelemeleri konusu yer aldığı hâlde ders içinde incelenecek metinler ve metin incelemelerine ayrılacak zamanlar açısından üniversiteler arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Celal Bayar ve Fırat üniversitelerinin dışındaki üniversitelerde “Eski Anadolu Türkçesi” dersi hangi dönemde verilmiş olursa olsun metin incelemeleri konu başlığı her dönem dersinin içeriğinde yer almıştır. Bu iki üniversitenin ise sadece “Eski Anadolu Türkçesi II” derslerinde bu konu başlığına yer verilmiştir.

Bazı üniversitelerin ders içeriklerinde hangi metinlerin inceleneceği açıkça belirtilmiş olmasına rağmen bazı üniversitelerde sadece “*Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış önemli eserlerin incelenmesi*” şeklinde genel bir bilgiye yer verilmiştir. Atatürk, İstanbul, Adıyaman, Çukurova, Celal Bayar, Erzincan, Fırat, Nevşehir ve Trakya üniversitelerinde hangi metinler üzerinde inceleme yapılacağı ders içeriklerine açıkça yansımamıştır. Sakarya Üniversitesinin 3. yarıyılında verilen dersin içeriğinde “*Eski*

Anadolu Türkçesinde ilk metinler, edebi metinler, dini metinler” şeklinde bir bilgi yer alırken 4. yarıyılında verilen dersin içeriğinde “*Eski Anadolu Türkçesinde mesnevi metinleri, hikâye metinleri, tıp metinleri, destan metinleri*” üzerinde incelemeler yapılacağı belirtilmiştir. Bu nedenle bu ders içeriklerinden hangi eserlerin ele alınacağı tam olarak anlaşılamamaktadır. Hacettepe, Marmara ve Gazi üniversitelerinde Süheyl ü Nevbahar; Hacettepe ve Marmara üniversitelerinde *Süheyl ü Nevbahar, Yûsuf u Züleyha*; Hacettepe ve Gazi üniversitelerinde ise *Dede Korkut, Kelile ve Dinme* açık bir biçimde adları verilip ortak olarak ele alınan metinlerdir.

Yukarıda bahsedilen ders içerikleri dışında “Eski Anadolu Türkçesi” derslerinde en çok ortaklık gösteren başlıklar Eski Anadolu Türkçesinin Türk dili tarihi içindeki yeri ve önemi, Eski Anadolu Türkçesinin yapısı ve dönemleri ve Eski Anadolu Türkçesiyle verilmiş temel eser ve yazarlarının tanıtılmasıdır. Eski Anadolu Türkçesinin Türk dili tarihi içindeki yeri ve önemi konu başlığı sadece Atatürk Üniversitesinin ders içeriğinde yer almazken, Eski Anadolu Türkçesinin yapısı ve dönemleri konu başlığı da Adıyaman, Celal Bayar ve Trakya üniversitelerinin ders içeriklerinde mevcut değildir. Eski Anadolu Türkçesiyle verilmiş temel eser ve yazarlarının tanıtılması konu başlığı ise sadece Çukurova Üniversitesinin ders içeriklerinde mevcut değildir. Ancak yukarıda da bahsedildiği gibi Çukurova Üniversitesinin öğretim programında 2 dönem olarak yer alan “Eski Anadolu Türkçesi” derslerinin içeriğinde metin incelemeleri konusu yer almıştır. Bu derslerde sadece “*metinler üzerinde incelemeler*” şeklinde bir bilgi yer aldığından bu içeriği ne ölçüde karşılayacağı anlaşılamamaktadır.

Bunun dışındaki içerikler ise üniversiteler arasında diğerlerine göre daha az ortaklık göstermektedir. Örneğin Eski Anadolu Türkçesinin Türkçenin diğer lehçe ve şiveleriyle karşılaştırılması konusu sadece İstanbul, Fırat, Hacettepe, Marmara ve Sakarya üniversitelerinde; Eski Anadolu Türkçesinde erken Azerbaycan Türkçesi özellikleri konusu da sadece Hacettepe ve Trakya üniversitelerinin ders içeriklerinde yer almıştır. Eski Anadolu Türkçesinde imla konu başlığı ise İstanbul, Adıyaman, Erzincan, Fırat ve Sakarya üniversitelerinin ders içeriklerinde yer alırken karışık dilli eserler ve özellikleri konu başlığı da Erzincan, Hacettepe, Nevşehir ve Sakarya üniversitelerinin ders içeriklerinde görülmektedir. Literatür bilgisi konu başlığını ders içeriklerine yerleştiren üniversiteler ise Adıyaman, Erzincan, Marmara ve Sakarya üniversiteleridir.

3.8. Osmanlı Türkçesi

3.8.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyillara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Ergin (1998: 18)'e göre “Batı Türkçesinin II. devri olup 15. asrın sonlarından 20. asrın başlarına kadar devam etmiş olan yazı dilidir.” Timurtaş (2000: 1–2) da “Bu dönem dilinde yazı olarak Araplardan alınan ve geliştirilen harfler kullanılmakla birlikte 28 harften oluşan Arap alfabesindeki bazı harflere üç nokta ve keşide denilen küçük çizgi ilave edilerek yeni harfler meydana getirilmiş ve harf sayısı 36’ya çıkartılmıştır.” bilgisini vermektedir. Üniversitelerin öğretim programlarında bu dilin öğretimi için açılan dersler “Osmanlıca”, “Osmanlı Türkçesi” gibi adlarla anılsa da Timurtaş (1995: 3–4)’a göre “Arapça ve Farsça unsurlarla dolu bu yazı dili için Osmanlıca tabiri isabetli ve ilmi değildir. Bunun yerine Osmanlı Türkçesi demek daha doğrudur”. Özkan ve diğerleri (2006: 155)’ne göre de Osmanlı Türkçesi içerisinde Arapça, Farsça her türlü kelime kullanım alanına çıkmasına rağmen bu dil ne Arapçadır ne Farsçadır, bu dil Türkçedir.

“Osmanlı Türkçesi” ile ilgili dersler Nevşehir, Erzincan, Ahi Evran, Gazi, Hacettepe, Celal Bayar, Çankırı Karatekin, Atatürk ve Marmara üniversitelerinde “Osmanlı Türkçesi” adıyla verilirken; Adıyaman, Çukurova ve Fırat üniversitelerinde “Osmanlıca” adıyla verilmektedir. İstanbul Üniversitesinde 1. ve 2. yarıyıllarda dersin adı “Osmanlı Türkçesine Giriş”, 3. ve 4. yarıyıllarda ise “Osmanlı Türkçesi Grameri”dir. Sakarya Üniversitesinin öğretim programında da ders için benzer bir ayrıma gidilerek 1. yarıyılıda verilen ders için “Osmanlı Türkçesine Giriş”, 2. yarıyılıda verilen ders için “Osmanlı Türkçesi Grameri”, 3. ve 4. yarıyıllarda verilen dersler için de “Osmanlı Türkçesi” şeklinde adlandırmalar yapılmıştır. “Osmanlı Türkçesi” ile ilgili derslere en çok zaman ayıran Trakya Üniversitesinin öğretim programında ise ilk 4 yarıyıl “Osmanlıca” adıyla verilen derslerin yanında, 3. yarıyıldan itibaren 4 yarıyıl olarak programa yerleştirilen “Osmanlı Metin İncelemeleri” adıyla bir ders daha mevcuttur.

Üniversiteler genellikle ders adlarını numaralandırırken derslerin verildiği yarıyılları ardışık olarak dikkate almıştır. Ancak Adıyaman Üniversitesi dersleri numaralandırmada her yılı kendi içinde ayrı ayrı değerlendirmiş, bu nedenle de 1. ve 2.

yarıyıllarında “Osmanlıca” I ve II olarak verilen dersin devamı 3 ve 4. yarıyıllarda da “Osmanlıca” I ve II şeklinde numaralandırılmıştır.

Üniversitelerin öğretim programlarında bu dersler için ayrılan saatlere bakıldığında “Osmanlı Türkçesi” derslerine en çok zaman ayıran üniversitenin 24 saatle Trakya Üniversitesi olduğu görülmektedir. Diğer üniversitelerin bu dersler için ayırdıkları ders saatleri: Marmara ve Atatürk Üniversitelerinde 18; İstanbul, Adıyaman, Çukurova ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde 16; Celal Bayar ve Fırat üniversitelerinde 14; Gazi, Ahi Evran, Hacettepe, Nevşehir, Sakarya ve Erzincan Üniversitelerinde 12’dir.

Fırat ve Adıyaman üniversitelerinin dışındaki bütün üniversitelerde bu derse ayrılan ders saatlerinin tamamı teorik ders saatinden ibarettir. Adıyaman Üniversitesinde 4 dönem olarak verilen ders her dönem için 2 saat teorik, 2 saat uygulama olarak planlanırken; Fırat Üniversitesinde de 4 dönem olarak verilen ders ilk 2 yarıyılında 3 saat teorik, 2 saat uygulama şeklinde planlanmış, 3 ve 4. yarıyıllarda ders için uygulama saati ayrılmamıştır.

Üniversitelerin, “Osmanlı Türkçesi” derslerinde teorik ve uygulama ders saatleri birbirinden farklı olduğundan toplamda derslere tanınan krediler de üniversiteler arasında birtakım farklılıklar göstermektedir. “Osmanlı Türkçesi” ile ilgili derslere toplamda en çok kredi tanıyan üniversiteler bu derse en uzun dönem okutan ve derse en çok zaman ayıran Trakya, Atatürk ve Marmara üniversiteleridir. Trakya Üniversitesi “Osmanlı Türkçesi” dersleri için 24 saat teorik ders verirken bu derslerin toplamdaki kredi oranını da 24 olarak belirtmiştir. Atatürk Üniversitesi ile Marmara Üniversitesinin toplamda bu derse verdikleri kredi ise 18’dir. “Osmanlı Türkçesi” derslerine uygulama saati ayıran Adıyaman ve Fırat üniversitelerinde derslere tanınan toplam kredi 12 iken diğer üniversitelerde dersler tamamen teorik ders saatlerinden oluştuğundan bu üniversitelerde ders saati kadar kredi söz konusudur.

3.8.2. Dersin Niteliği

Çalışma grubunu oluşturan üniversitelerin öğretim programlarında “Osmanlı Türkçesi” ile ilgili verilen derslerin içerikleri hem format hem de konu başlıkları açısından birtakım farklılıklar ve benzerlikler göstermektedir. Derslerin içeriklerinde üniversiteler

arasında ortak bir format söz konusu olmadığı gibi kısa ve muğlâk ifadeler de oldukça fazladır. Bazı üniversiteler ders içeriklerini bir ya da birkaç cümle ile ifade ederken bazı üniversiteler de bu ders içeriklerini “Osmanlı Türkçesi” için hazırlanan ders planı içerisinde ayrıntılı olarak ele almışlardır. “Osmanlı Türkçesi” dersinin içeriğini bir ders planı içinde ele alan üniversiteler o derse ait hedefleri, öğrenme çıktılarını, dersin hafta hafta detaylı içeriğini, derste kullanılacak kaynakları ve değerlendirme ölçütlerini ayrıntılı olarak belirtmişlerdir. Örneğin üniversitelerin pek çoğunda “*Osmanlı Türkçesi ile ilgili temel bilgiler*”, “*Osmanlı Türkçesinin yazım kuralları ve gramer özellikleri*”, “*Arapça gramer kuralları ve şekil özellikleri*”, “*Farsça gramer kuralları ve şekil özellikleri*” gibi konu başlıklarından bahsedilirken hiçbir şekilde detaya inilmemiştir. Yani “Osmanlı Türkçesi” ile ilgili verilecek temel bilgilerin içerisinde nelerin yer alacağı ya da Arapça ve Farsça gramer kurallarından hangilerinin ne ölçüde öğretileceği belli değildir.

Bölümlerde verilen “Osmanlı Türkçesi” ile ilgili derslerin içeriklerine bakıldığında bu içerikleri genel olarak aşağıdaki konu başlıkları altında toplamak mümkündür:

1. Osmanlı Türkçesi dersinin amacı
2. Osmanlı Türkçesi ile ilgili temel bilgiler
3. Osmanlı Türkçesinin genel yapısı ve tarihçesi
4. Osmanlı Türkçesinin yazım kuralları ve gramer özellikleri
5. Arapça gramer kuralları ve şekil özellikleri
6. Farsça gramer kuralları ve şekil özellikleri
7. Arapça, Farsça kökenli kelimelerde mana çalışması
8. Osmanlı Türkçesi ile yazılı metinleri okuma ve metin inceleme
9. Sözlük bilgisi ve sözlük kullanım usulleri
10. Çeviriyazı (transkripsiyon) çalışmaları
11. Hat sanatı

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 13: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Osmanlı Türkçesi Derslerinin Verildiği Yarıyillara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTE ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	K	ÜNİVERSİTE ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	K
1-İstanbul Üniversitesi	Osmanlı Türkçesine Giriş I	1	4	0	4	2-Neveşehir Üniversitesi	Osmanlı Türkçesi I	1	4	0	4
	2, 3, 4, 8						3, 4, 8				
	Osmanlı Türkçesine Giriş II	2	4	0	4		Osmanlı Türkçesi II	2	4	0	4
	3, 4, 8						5, 8				
	Osmanlı Türkçesi Grameri I	3	4	0	4		Osmanlı Türkçesi III	3	2	0	2
	4, 5, 8						5, 6, 8				
	Osmanlı Türkçesi Grameri II	4	4	0	4		Osmanlı Türkçesi IV	4	2	0	2
4, 6, 8					5, 6, 8						
3-Adıyaman Üniversitesi	Osmanlıca I	1	2	2	3	4-Sakarya Üniversitesi	Osmanlı Türkçesine Giriş	1	4	0	4
	2, 4, 5, 6, 8, 10						2, 4, 8				
	Osmanlıca II	2	2	2	3		Osmanlı Türkçesi Grameri	2	4	0	4
	5, 6, 8						5, 6, 8				
	Osmanlıca I	3	2	2	3		Osmanlı Türkçesi I	3	2	0	2
	5, 6, 8						5, 7				
	Osmanlıca II	4	2	2	3		Osmanlı Türkçesi II	4	2	0	2
5, 8					5, 7						
5-Çukurova Üniversitesi	Osmanlıca	1	4	0	4	6-Erzincan Üniversitesi	Osmanlı Türkçesi I	1	3	0	3
	3, 8						2, 4, 8				
	Osmanlıca	2	4	0	4		Osmanlı Türkçesi II	2	3	0	3
	6, 8						5, 6, 8				
	Osmanlıca	3	4	0	4		Osmanlı Türkçesi III	3	3	0	3
	5, 8						5, 8				
	Osmanlıca	4	4	0	4		Osmanlı Türkçesi IV	4	3	0	3
5, 8					6, 8						

Tablo 13'ün devamı

ÜNİVERSİTE ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	K	ÜNİVERSİTE ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	K
7-Ahi Evran Üniversitesi	Osmanlı Türkçesi I	1	3	0	3	8-Fırat Üniversitesi	Osmanlıca I	1	3	2	4
	?						2, 6, 8, 10				
	Osmanlı Türkçesi II	2	3	0	3		Osmanlıca II	2	3	2	4
	?						5, 6, 8				
	Osmanlı Türkçesi III	3	3	0	3		Osmanlıca III	3	2	0	2
	?						5, 6, 8				
	Osmanlı Türkçesi IV	4	3	0	3		Osmanlıca IV	4	2	0	2
?					5, 8						
9-Gazi Üniversitesi	Osmanlı Türkçesi I	1	3	0	3	10-Hacettepe Üniversitesi	Osmanlı Türkçesi I	1	3	0	3
	4, 7, 8						2, 3, 4, 8, 10				
	Osmanlı Türkçesi II	2	3	0	3		Osmanlı Türkçesi II	2	3	0	3
	5, 6, 7, 8						2, 3, 4, 8				
	Osmanlı Türkçesi III	3	3	0	3		Osmanlı Türkçesi III	3	3	0	3
	5						5, 8				
	Osmanlı Türkçesi IV	4	3	0	3		Osmanlı Türkçesi IV	4	3	0	3
6					8						
11-Celal Bayar Üniversitesi	Osmanlı Türkçesi I	1	4	0	4	12-Çankırı Karatekin Üniversitesi	Osmanlı Türkçesi I	1	4	0	4
	2, 4, 8						1,3, 4,5, 6,8, 9,10				
	Osmanlı Türkçesi II	2	4	0	4		Osmanlı Türkçesi II	2	4	0	4
	2, 4						5, 6, 8, 9				
	Osmanlı Türkçesi III	3	3	0	3		Osmanlı Türkçesi III	3	4	0	4
	5						5, 8				
	Osmanlı Türkçesi IV	4	3	0	3		Osmanlı Türkçesi IV	4	4	0	4
6					5, 6, 10						

Tablo 13'ün devamı

ÜNİVERSİTE ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	K	ÜNİVERSİTE ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	K	
13-Marmara Üniversitesi	Osmanlı Türkçesi I 3, 4	1	4	0	4	14-Atatürk Üniversitesi	Osmanlı Türkçesi I 2, 3, 8	1	3	0	3	
	Osmanlı Türkçesi II 3, 5, 6, 8	2	4	0	4		Osmanlı Türkçesi II 5, 6, 8	2	3	0	3	
	Osmanlı Türkçesi III 8	3	4	0	4		Osmanlı Türkçesi III 5, 6, 8	3	3	0	3	
	Osmanlı Türkçesi IV 3, 5, 6, 8	4	2	0	2		Osmanlı Türkçesi IV 5, 6, 8	4	3	0	3	
	Osmanlı Türkçesi V 5, 6, 8	5	2	0	2		Osmanlı Türkçesi V 8	5	3	0	3	
	Osmanlı Türkçesi VI 8	6	2	0	2		Osmanlı Türkçesi VI 8	6	3	0	3	
	Osmanlı Türkçesi I 3, 4, 8	1	4	0	4							
	Osmanlı Türkçesi II 8, 11	2	4	0	4							
	Osmanlı Türkçesi III 8	3	3	0	3							
	Osmanlı Türkçesi IV 4	4	3	0	3							
15-Trakya Üniversitesi	Osmanlı Metin İncelemeleri 5, 6, 8	3	3	0	3							
	Osmanlı Metin İncelemeleri II 5, 6, 8	4	3	0	3							
	Osmanlı Metin İncelemeleri III 8	5	2	0	2							
	Osmanlı Metin İncelemeleri IV 8, 10	6	2	0	2							

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi üniversitelerin “Osmanlı Türkçesi” ile ilgili derslerindeki en önemli benzerlikler Arapça, Farsça gramer kuralları ve şekil özellikleri ile Osmanlı Türkçesi ile yazılı metinleri okuma ve metin inceleme konu başlıkları üzerindedir. Bu konu başlıklarından yalnızca Farsça gramer kuralları ve şekil özellikleri Hacettepe Üniversitesinin “Osmanlı Türkçesi” ile ilgili derslerinden hiçbirine yansıtılmamıştır. Diğer konu başlıkları ise bütün üniversitelerin ders içeriklerindeki ortak konu başlıklarıdır.

Üniversitelerin öğretim programları detaylı bir biçimde incelendiğinde bu durumun nedenini Hacettepe Üniversitesinin 3. ve 4. yarıyılarında verilen “Farsça” derslerine bağlamanın da doğru olmayacağı anlaşılabacaktır. Çünkü “Farsça” dersi örneklem üniversitelerden sadece Hacettepe Üniversitesinde verilen bir ders değildir. Bu ders Marmara, Atatürk, Hacettepe, Adıyaman ve Nevşehir Üniversitelerinin öğretim programlarında da zorunlu dersler arasında yer almaktadır.

Osmanlı Türkçesi ile yazılı metinleri okuma ve metin inceleme konusu Atatürk, İstanbul, Adıyaman, Çukurova, Erzincan, Fırat, Hacettepe ve Nevşehir üniversitelerinde “Osmanlı Türkçesi” ile ilgili verilen tüm derslerde bu içeriği görmek mümkündür. Diğer üniversitelerin de en az 1 yarıyıldaki ders içeriğinde yazılı metinlerin okunmasına ve metin incelemesine yer verilmiştir. Üniversitelerin pek çoğunda hangi döneme ait metinlerin hangi derslerde okutulacağı açıkça belirtilmezken bir kısmında okutulacak metinler ders içeriklerine açıkça yansımıştır. Ders içeriklerinde “*okuma alıştırmaları*”, “*yazma ve okuma çalışmaları*”, “*manzum ve mensur metinlerin incelenmesi*” gibi çok kısa açıklamalarla durumu ifade eden üniversiteler Marmara, İstanbul, Adıyaman, Çankırı Karatekin, Erzincan, Çukurova, Celal Bayar, Sakarya, Fırat, Nevşehir ve Trakya üniversiteleridir. Diğer üniversitelerin bazı ders içeriklerinde ise okuma ve inceleme yapılacak metinlerin hangi yüzyıllara ait oldukları belirtilmiştir. Buna göre okuma ve inceleme çalışmaları Atatürk Üniversitesinin “Osmanlı Türkçesi IV” dersinde 16, 17 ve 18. yüzyıl; Gazi Üniversitesinin “Osmanlı Türkçesi” I ve II derslerinde 19. ve 20. yüzyıl; Hacettepe Üniversitesinin “Osmanlı Türkçesi” III ve IV derslerinde de 17, 18 ve 19. yüzyıl metinleri üzerinde yapılacaktır.

Metinler üzerinde çeviriyazı (transkripsiyon) çalışmalarının yapılması ise yalnızca Hacettepe, Trakya, Çankırı Karatekin ve Fırat üniversitelerinin ders içeriklerinde görülmektedir.

Arapça, Farsça gramer kuralları ve şekil özellikleri bütün üniversitelerin ders içeriklerinde yer alırken Arapça ve Farsça kökenli kelimeler üzerinde mana çalışması yapılacağı yalnızca Gazi ve Sakarya üniversitelerinin “Osmanlı Türkçesi” I ve II ders içeriklerine yansıtılmıştır.

Üniversitelerin ders içeriklerini oluşturan konu başlıklarından bazıları ise diğer üniversitelerin herhangi biriyle ortaklık göstermektedir. Örneğin Hat Sanatı konu başlığı yalnızca Trakya Üniversitesinin “Osmanlıca II” dersinin içeriğinde; sözlük bilgisi ve sözlük kullanım usulleri konu başlığı da yalnızca Çankırı Karatekin Üniversitesinin birinci sınıfının her iki yarıyılındaki ders içeriklerinde de görülmektedir. Ayrıca “Osmanlı Türkçesi” ile ilgili ders içeriklerinde sadece Fırat Üniversitesinin “Osmanlıca I” dersinde “*Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıcada ekler*” şeklinde bir içerik söz konusudur. Diğer üniversitelerin ilgili derslerinde “Osmanlı Türkçesi”nin herhangi bir özelliği anlatılırken Eski Anadolu Türkçesine atıfta bulunulmamıştır.

3.9. Türkiye Türkçesi / Ses Bilgisi

3.9.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Türkiye Türkçesi ses bilgisi konuları üniversitelerin tamamında çeşitli şekillerde zorunlu dersler kapsamında ele alınmıştır. Ancak bazı üniversitelerin gramer derslerinde ses bilgisi konuları tek bir ders adı altında alınırken bazılarında bu konular birden fazla dersin içeriğine yayılmıştır. Konuları birden fazla dersin içeriğine yayan üniversiteler Adıyaman, Hacettepe ve Trakya üniversiteleridir. Türkiye Türkçesi gramerini çeşitli dersler altında öğretim programlarına yerleştiren üniversitelerin bir kısmında ise ses bilgisi konuları tek başına bir dersin içeriğini oluştururken bir kısmında da şekil bilgisine ait konularla aynı ders adı altında ele alınmıştır. Atatürk, İstanbul, Adıyaman, Gazi, Çankırı Karatekin, Erzincan, Fırat, Hacettepe ve Sakarya üniversitelerinde ses bilgisi konuları için ayrı birer ders mevcutken Çukurova, Celal Bayar, Marmara, Nevşehir ve Trakya üniversitelerinde ses bilgisinin konuları şekil bilgisi konularıyla aynı derste ele alınmıştır.

Türkiye Türkçesi ses bilgisi ile ilgili konuların ele alındığı dersler, çalışma grubunu oluşturan üniversitelerin öğretim programlarında benzer ve farklı adlara sahiptir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi dersler, Atatürk, Ahi Evran, Celal Bayar, Çankırı Karatekin, Fırat, Gazi, Nevşehir üniversitelerinde “Türkiye Türkçesi I”; Çukurova Üniversitesinde “Türkiye Türkçesi”; İstanbul Üniversitesinde “Türkiye Türkçesi Grameri I”; Marmara Üniversitesinde “Dil Bilgisi I”; Erzincan Üniversitesinde Türk Dili/Ses Bilgisi; Sakarya

Üniversitesinde ise “Türk Dilinin Ses Bilgisi” adıyla geçmektedir. Adıyaman Üniversitesinde ise “Türkiye Türkçesi I” dersinin yanında “Türkiye Türkçesi Uygulamaları I” dersinin içeriği de kısmen ses bilgi konularından oluşmaktadır. Hacettepe Üniversitesinde “Türkiye Türkçesi I” dersinin devamı olan “Türkiye Türkçesi II” dersinin içeriği daha çok şekil bilgisinden oluşsa da dersin ilk 3 haftası ses bilgisine ait konulara ayrılmıştır. Trakya Üniversitesinde de “Türkiye Türkçesi Grameri I” dersinin devamı olan “Türkiye Türkçesi Grameri” III ve V dersleri ses, şekil ve cümle bilgisi konularını kapsamaktadır.

Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi ilgili dersler genellikle 1. yarıyla yerleştirilmişlerdir. Ses bilgisi konularını birden fazla ders içeriğine yansıtan üniversitelerden Adıyaman Üniversitesinde “Türkiye Türkçesi Uygulamaları I” dersi 7; Hacettepe Üniversitesinde “Türkiye Türkçesi II” dersi 2; Trakya Üniversitesinde “Türkiye Türkçesi Grameri III” dersi 3, “Türkiye Türkçesi Grameri V” dersi 5. yarıyıldaki dersler olarak görülmektedir. Ses bilgisi konularının devamı niteliğinde verilen bu derslerin dışındaki bütün dersler 1. yarıyıldaki verilen derslerdir.

Üniversitelerin öğretim programlarında ses bilgisi ile ilgili dersler genellikle aynı yarıyıldaki verildiği hâlde bütün üniversitelerde bu dersler için ayrılan ders saatleri ile derslere tanınan krediler eşit değildir. Adı geçen derslerden herhangi birini öğretim programına alan üniversitelerden sadece Gazi ve Ahi Evran üniversitelerinde ders için uygulama saati ayrılmış, diğer üniversitelerin tamamında ise dersler teorik olarak planlanmıştır. Gazi ve Ahi Evran üniversitelerindeki bu ders, 1 saat teorik, 2 saat uygulama şeklinde iken derse tanınan kredi de 3’tür. Diğer üniversitelerin bu ders için ayırdıkları ders saatlerine bakıldığında: Çukurova, Celal Bayar ve Marmara üniversitelerinde 4; Adıyaman, Atatürk, Erzincan, Hacettepe, Nevşehir ve Sakarya üniversitelerinde 3; İstanbul, Trakya, Fırat ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde 2 saat olduğu anlaşılacaktır. Bu üniversitelerde ses bilgisi ile ilgili derslerin tamamı teorik ders saatlerinden oluştuğundan üniversitelerin ilgili derslere tanıdıkları kredilerle ders saatleri arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

3.9.2. Dersin Niteliği

Yukarı adları verilen derslerin içerikleri üniversitelerin tamamında ortak formatta hazırlanmamıştır. Bir dönem planı içerisinde ders içeriklerine yer veren üniversiteler Hacettepe, Gazi, Marmara, Sakarya, İstanbul ve Adıyaman üniversiteleridir. Diğer üniversitelerin ders içerikleri ise bazen bir cümle bazen de bir paragraftan oluşmaktadır. Dersi bir dönem planı içerisinde ele alan üniversitelerden Hacettepe, Gazi, Marmara, Sakarya ve Adıyaman üniversitelerinde ders içeriklerini oluşturan konu başlıkları haftalara göre detaylandırılarak verilirken İstanbul Üniversitesinin ders içerikleri maddeler hâlinde verilmiştir. Bu şekilde konuları haftalara göre detaylandırmayan üniversitelerde konulara ne kadar zaman ayrılacağını kestirmek de mümkün değildir.

Ders içerikleri ile ilgili diğer önemli farklılıklardan biri de bazı üniversitelerin ders içeriklerinde konuların ana başlıklar hâlinde verilmesidir. Bu nedenle bu konuların içinde yer alabilecek detaylar da anlaşılamamaktadır. Örneğin Trakya Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi Grameri I” dersinin içeriği “*Türkiye Türkçesi'nin ses ve şekil özellikleri verilecektir.*” şeklinde olduğundan bu derste ses bilgisi ile ilgili hangi konuların ele alınacağı anlaşılamamaktadır. Bu ve benzer şekilde muğlak ifadelerden oluşan içeriklerin anlaşılmayan bölümleri için aşağıdaki tabloda soru işareti (?) kullanılmış gerekli açıklamalar tablonun altında verilmiştir.

“Türkiye Türkçesi Ses Bilgisi” konuları bölümlerin ilgili derslerinde genel olarak aşağıdaki başlıklarla ele alınmıştır:

1. Kavram ve Yöntem Bilgisi

- a) Dilin tanımı, dil çeşitleri (konuşma dili, yazı dili vb.)
- b) Dil bilgisi ve dilbilim terim ve kavramları
- c) Dil bilgisinde yöntemler
- d) Ses bilgisi ve ses bilimi arasındaki fark

2. Genel Bilgi

- a) Türk dilinin tarihi gelişimi
- b) Türkiye Türkçesinin Oğuz grubu içindeki yeri, benzerlikleri ve farklılıkları

- c) Türk dilinin lehçeleri, Türk lehçeleri içerisindeki yeri, ağız, şive, lehçe kavramları (İstanbul Türkçesi, Anadolu ağızları, Doğu Anadolu ve Rumeli ağızlarının özellikleri)
- d) Dil aileleri ve Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri

3. Ses Bilgisi

- a) Ses (fiziki yapısı, ses yolu ve ses yolunun anatomik yapısı)
- b) Alfabe (Çeviri yazı alfabesi -transcription ve transliteration, Uluslararası Fonetik Alfabe)
- c) Hece kavramının izahı, Türkçede kullanılan hece çeşitleri
- d) Seslerin sınıflandırılması ve özelliklerinin kavranılması
(Ünlüler ve özellikleri, ünlü uzunluğu, ünlü uyumları, ünlü-ünsüz uyumu, ünsüzler ve özellikleri, ünsüz uzunluğu, ünsüz uyumları)
- e) Ses olayları
- f) Türkçenin parçalarüstü ses birimlerinin öğrenilmesi; vurgu, tonlama

4. İmla Bilgisi

Yazım kuralları ve noktalama işaretlerinin kullanımı

5. Literatür Bilgisi

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 14: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Türkiye Türkçesi Ses Bilgisi Konularını Ele Alan Derslerin Verildikleri Yarıyillara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. Atatürk Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	1	3	0	3
	2 (?), 3 (a, d, e)				
2. İstanbul Üniversitesi	Türkiye Türkçesi Grameri I	1	2	0	2
	1 (a), 2 (a, c, d), 3 (?)				
3. Adıyaman Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	1	3	0	3
	1 (a), 2 (a, b, c, d), 3 (a, b, c, d, e), 4	7	2	0	2
	Türkiye Türkçesi Uygulamaları I				
4. Çukurova Üniversitesi	Türkiye Türkçesi	1	4	0	4
	1 (a, b), 2 (c, d), 3 (?)				
5. Ahi Evran Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	1	1	2	2
	?				
6. Gazi Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	1	1	2	2
	1 (a, b, c), 2 (a, c, d), 3 (a, b, c, d, e, f)				
7. Celal Bayar Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	1	4	0	4
	2 (a, d), 3 (?)				
8. Çankırı Karatekin Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	1	2	0	2
	1 (a, b), 2 (a, d, e, f)				
9. Erzincan Üniversitesi	Türk Dili/Ses Bilgisi	1	3	0	3
	1 (a, c), 2 (a, d), 3 (a, b, c, d, e, f), 5				
10. Fırat Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	1	2	0	2
	1 (a), 2 (a, b, d), 3 (d, e)				
11. Hacettepe Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	1	3	0	3
	1 (a, d), 2 (b), 3 (a, c, d, e), 5	2	3	0	3
	Türkiye Türkçesi II				
12. Marmara Üniversitesi	Dil Bilgisi I	1	4	0	4
	1 (a), 2 (c, d), 3 (d, e)				
13. Nevşehir Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	1	3	0	3
	2 (a, d), 3 (a, c, e)				
14. Sakarya Üniversitesi	Türk Dilinin Ses Bilgisi	1	3	0	3
	2 (a, c), 3 (a, c, d, e), 5				
15. Trakya Üniversitesi	Türkiye Türkçesi Grameri I	1	2	0	2
	3 (?)				
	Türkiye Türkçesi Grameri III	3	2	0	2
	1 (a), 2 (a, d), 3 (?)				
Türkiye Türkçesi Grameri V	5	2	0	2	
3 (?)					

Ders içeriklerine ele alınan konulara ana başlıklar açısından bakıldığında hiçbir üniversitenin derslerinde bu içeriklerinin tamamının mevcut olmadığı görülecektir. Bütün üniversitelerin ders içeriklerindeki en önemli ortaklık 2. maddedeki genel bilgiler konusudur. Bu konu çeşitli alt başlıklardan oluşurken bu alt başlıklardaki en önemli

benzerlik de Türk dilinin tarihi gelişimi konusu üzerindedir. Bu alt başlıklardaki en dikkat çekici farklılık ise Türkiye Türkçesinin Oğuz grubu içindeki yeri, benzerlikleri ve farklılıkları konusunun yalnızca Hacettepe ve Fırat üniversitelerinin ders içeriklerine yansıtılmış olmasıdır.

Ders içerikleri kavram ve yöntem bilgisi açısından karşılaştırıldığında Atatürk, Sakarya ve Nevşehir üniversitelerinin dışındaki tüm üniversitelerin ders içeriklerinde bu konunun yer aldığı görülecektir. Bu başlık altında en çok ortaklık dilin tanımı ve dil çeşitleri konu başlığı üzerinde iken en önemli farklılık da dil bilgisinde yöntemler konusunun sadece Gazi Üniversitesinin ders içeriklerinde ele alınmış olmasıdır. Ses bilgisi ve ses bilimi arasındaki fark konusu ise yalnızca Hacettepe ve Erzincan üniversitelerinin ders içeriklerine yansıtılırken dil bilgisi ve dilbilim terim ve kavramları konusu da yalnızca Çukurova, Gazi ve Çankırı Karatekin üniversitelerinin ders içeriklerine yansıtılmıştır.

Ses bilgisi başlığı altında toplanan içerikler İstanbul, Çukurova, Celal Bayar ve Trakya üniversitelerinde genel olarak verilmiş ve detaylara inilmemiştir. Örneğin Çukurova Üniversitesinde ders içeriği “*Ses bilgisinin özellikleri üzerinde durulacaktır.*” şeklindeyken Celal Bayar Üniversitesinde “*Türkiye Türkçesinin ses bilgileri (ünlüler, ünsüzler, ses olayları)*” şeklindedir. Ses bilgisi” başlığı altında toplanan içeriklerin tümü sadece Gazi Üniversitesi ile Erzincan Üniversitesinin ders içeriğinde bulunmaktadır. Gazi Üniversitesinde ders içerikleri hafta hafta verilirken 14 haftaya yayılan başlıklar detaylarıyla birlikte göstermiştir. Erzincan Üniversitesinde ise ders içinde ele alınacak konular haftalara göre belirtilmemiştir. Bu nedenle bu konuların hangisine ne kadar zaman ayrılacağı da belli değildir. Ayrıca bu iki üniversitenin dışındaki hiçbir üniversite bu başlık altındaki Türkçenin parçalarüstü ses birimlerinin öğrenilmesi; vurgu, tonlama konusuna yer verilmemiştir. İmla bilgisi de Adıyaman ve Hacettepe üniversitelerinin dışındaki hiçbir üniversitenin ders içeriğinde yer almamaktadır.

Adıyaman Üniversitesinde 15 haftalık öğretim programının 7. haftası yazım kuralları ve noktalama işaretlerinin kullanımına ayrılırken Hacettepe Üniversitesinde genel olarak yapı bilgisinin ele alındığı “Türkiye Türkçesi II” dersinde 2. haftanın bir bölümü ayınlı kelimelerin Türkçede söyleyiş ve yazım sorunlarına; 4. haftanın tamamı da noktalama işaretleri konusuna ayrılmıştır.

Ses bilgisi ile ilgili literatür taraması ise Erzincan, Hacettepe ve Sakarya üniversitelerinin dışındaki diğer üniversitelerin ders içeriklerinde yer almamaktadır.

3.10. Türkiye Türkçesi / Şekil Bilgisi

3.10.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Çalışma grubunu oluşturan üniversitelerin tamamında Türkiye Türkçesinin şekil bilgisi konuları benzer ve farklı şekillerde zorunlu derslerin içeriklerinde yer almaktadır. Ancak bazı üniversitelerin gramer derslerinde şekil bilgisi konuları tek bir ders adı altında alınırken bazılarında bu konular birden fazla dersin içeriğine yayılmıştır. Adıyaman, Çukurova, Marmara, Nevşehir ve Trakya üniversitelerinde şekil bilgisi konuları birden fazla dersin içeriğinde görülürken diğer üniversitelerin tamamında ilgili konular tek bir dersin içeriğine yerleştirilmiştir. Türkiye Türkçesi gramerini çeşitli dersler altında öğretim programlarına yerleştiren üniversitelerin bir kısmında ise şekil bilgisi konuları tek başına bir dersin içeriğini oluştururken bir kısmında da ses ve kelime bilgisine ait konularla aynı ders adı altında ele alınmıştır. Atatürk ve Sakarya üniversitelerinde tek bir ders yalnızca şekil bilgisi konularına ayrılırken diğer üniversitelerde bazen ses ve şekil bilgisi bazen şekil ve kelime bilgisi bazen de ses, şekil, kelime ve cümle bilgisi konuları aynı dersin içeriğinde yer almıştır.

Türkiye Türkçesinin şekil bilgisi konularının ele alındığı derslerin adları üniversiteler arasında benzerlikler gösterdiği gibi farklılıklar da göstermektedir. Örneğin dersin adı Atatürk, Adıyaman, Ahi Evran, Gazi, Çankırı Karatekin, Fırat ve Hacettepe üniversitelerinde “Türkiye Türkçesi II” iken İstanbul ve Trakya üniversitelerinde “Türkiye Türkçesi Grameri”dir. Ancak aşağıda *Dersin Niteliği* başlığı altında da ele alınacağı gibi Trakya Üniversitesinde 5 dönem olarak verilen “Türkiye Türkçesi Grameri” derslerinden 1, 3 ve 5. yarıyıldaki derslerin içeriğinde şekil bilgisi konuları çeşitli şekillerde ele alınmaktadır. Benzer şekilde Adıyaman Üniversitesinin öğretim programındaki “Türkiye Türkçesi Uygulamaları I” dersinin içeriği de kısmen şekil bilgisi dersinin konularını içermektedir. Nevşehir Üniversitesinde ise hem “Türkiye Türkçesi I” hem de “Türkiye Türkçesi II” dersinin içeriği şekil bilgisi konularıyla ilgilidir. Diğer üniversitelerde şekil

bilgisi dersinin konularının yer aldığı derslerin adları ise Celal Bayar Üniversitesinde “Türkiye Türkçesi I”; Erzincan Üniversitesinde “Türk Dili / Şekil Bilgisi”; Marmara Üniversitesinde “Dil Bilgisi” I ve II; Sakarya Üniversitesinde de “Türk Dilinin Şekil Bilgisi” şeklindedir.

Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi üniversitelerde bu dersin verildiği yarıyıllara bakıldığında şekil bilgisi dersine ait içeriği tek bir ders hâlinde veren üniversitelerden Hacettepe, İstanbul, Fırat, Gazi, Çankırı Karatekin, Erzincan ve Sakarya üniversitelerinde bu ders programda 2. yarıyla yerleştirilmişken Celal Bayar üniversitesinde 1. yarıyla yerleştirilmiştir. Dersin konularını birden fazla ders adı altında ele alan Marmara, Çukurova ve Nevşehir üniversitelerinde dersler 1. ve 2.; Adıyaman Üniversitesinde 2. ve 4.; Trakya üniversitesinde ise 1, 3 ve 5. yarıyillarda yer almaktadır.

Üniversitelerin bu derslere ayırdıkları ders saatlerine ve dersler için tanımladıkları kredilere bakıldığında ise ses bilgisi konularını bir ve birden fazla ders içinde ele alan üniversitelerin hem birbirleriyle hem de kendi aralarında kredi ve ders saati açısından tam bir uyumun olmadığı anlaşılacaktır. Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılabilir gibi üniversitelerin pek çoğu ders içeriklerinde şekil bilgisi konularını ses, kelime veya cümle bilgisi derslerinin konuları ile aynı ders içinde ele aldıklarından doğrudan tablodaki krediler ve ders saatleriyle ilgili bilgilerden yola çıkarak üniversitelerin şekil bilgisi konularına verdikleri ağırlıklar hakkında yorum yapmak yanıltıcı olabilir. Bu nedenle konu hakkındaki bilgiler *Dersin Niteliği* başlığı altında ele alınacağından bu anlamdaki değerlendirmeler bu bilgilerden sonra yapılmalıdır. Üniversitelerde ilgili derslerin ders saatleri ile ilgili en önemli farklılık Ahi Evran ve Gazi üniversitelerinde bu dersin 1 saat teorik 2 saat uygulama şeklinde veriliyor olmasıdır. Bu üniversitelerin dışındaki hiçbir üniversitede bu ders için uygulama saati ayrılmamıştır.

3.10.2. Dersin Niteliği

Yukarıda da belirtildiği gibi üniversitelerin bazılarında şekil bilgisi ile ilgili konular bazen ses ve şekil bilgisi bazen şekil ve kelime bilgisi bazen de ses, şekil, kelime ve cümle bilgisi konuları aynı dersin içeriğinde yer almıştır. Bu anlamda ders içeriklerinde ses bilgisi ve şekil bilgisi konularının birlikte alındığı dersler Adıyaman Üniversitesinin “Türkiye

Türkçesi Uygulamaları I”; Çukurova Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi” (1. yarıyıldaki ders); Celal Bayar ve Nevşehir üniversitelerinin “Türkiye Türkçesi I”; Hacettepe Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi II”; Marmara Üniversitesinin “Dil Bilgisi I” ve Trakya Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi Grameri I” dersleridir.

Adıyaman, Gazi, Çankırı Karatekin, Fırat ve Marmara üniversitelerinin “Türkiye Türkçesi II”; Çukurova Üniversitesinin (2. yarıyıldaki ders) “Türkiye Türkçesi”; İstanbul Üniversitesinin Türkiye Türkçesi Grameri II”; Erzincan Üniversitesinin “Türk Dili / Şekil Bilgisi ve Marmara Üniversitesinin “Dil Bilgisi II” ders içerikleri ise hem şekil bilgisi hem de kelime bilgisi konularından oluşmaktadır.

Trakya Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi Grameri” III ve V derslerinin içeriklerinde Türkiye Türkçesinin ses, şekil ve cümle bilgisi üzerinde durulacağından bahsedilirken Adıyaman Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi Uygulamaları I” dersinin içeriğinde de daha fazla kompozisyon bilgisi konuları yer almakla birlikte ses ve şekil bilgisine ait konulara da yer verilmiştir.

Üniversitelerin bir kısmında ders içeriklerinde ele alınacak konular açık bir şekilde yazılmadığından aşağıdaki tabloda bu üniversitelerin ders içerikleri bölümü de soru işareti (?) ile gösterilmiştir. Bu üniversitelerden biri Marmara Üniversitesi bir diğeri de Çukurova Üniversitesidir. Marmara Üniversitesinin 1. yarıyılında verilen “Dil Bilgisi I” dersinin içeriği yukarıda da belirtildiği gibi ses ve şekil bilgisi konularını kapsamaktadır. Ancak 17 hafta olarak hazırlanan dönem planının ses bilgisi konuları açık bir biçimde yazılmış olmasına rağmen bu derste 4 hafta ayrılan şekil bilgisi konuları ayrıntılarıyla verilmemiştir. Bu 4 haftanın her birine yalnızca “*şekil bilgisi*” ifadesi yerleştirilmiş, konu başlıkları verilmemiştir. Aynı üniversitenin 2. yarıyılındaki “Dil Bilgisi II” dersinin içeriği de genel manada kelime bilgisi konularını ele almakla birlikte 1. haftanın konusu için “*Türkiye Türkçesi biçim bilgisi*” ifadesi kullanılmıştır. Ancak bu ifadede de anlaşılacağı gibi bu hafta şekil bilgisi konularından hangisinin ele alınacağını kestirmek olanaksızdır. Çukurova Üniversitesinin 1. yarıyıldaki “Türkiye Türkçesi” dersinde de ses ve şekil bilgisi konuları birlikte ele alınmış ancak şekil bilgisi konuları için “*Türkiye Türkçesinin biçim bilgisine giriş*” ifadesi kullanılmıştır.

“Türkiye Türkçesi / Şekil Bilgisi” konuları bölümlerin ilgili derslerinde genel olarak aşağıdaki başlıklarla ele alınmıştır:

1. Türk Dilinde sözcük yapısı
2. Ek, kök ve kelime kavramlarının çeşitli örneklerle açıklanması
3. Ekler ve kullanılış sahaları
 - a) Türkçede kullanılan çekim eklerinin özellikleri ve işlevleri
 - b) Türkçede kullanılan yapım eklerinin özellikleri ve işlevleri
 - c) Fiilimsi ve fiil çatısı ekleri
4. Kelime türetme ve kelime yapma yolları
5. Diğer kelime yapma yolları; birleştirme; geriye türetme; kısaltma vb.
6. Uygulama çalışmaları
7. Yapılarına göre sözcük türleri
8. Söz diziminde kullanılışı bakımından kelimeler
9. Eklerin vurgu bakımından değerlendirilmesi
10. Kelimedeki Anlam
11. Literatür bilgisi

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 15: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Türkiye Türkçesi Şekil Bilgisi Konularının Ele Alan Derslerin Verildikleri Yarıyillara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. Atatürk Üniversitesi	Türkiye Türkçesi II	2	3	0	3
	1, 2, 3 (?), 4				
2. İstanbul Üniversitesi	Türkiye Türkçesi Grameri II	2	2	0	2
	1, 2, 3 (a, b, c), 4, 7, 10				
3. Adıyaman Üniversitesi	Türkiye Türkçesi II	2	3	0	3
	1, 2, 3 (a, b, c), 4, 6, 7				
	Türkiye Türkçesi Uygulamaları I	4	2	0	2
4. Çukurova Üniversitesi	Türkiye Türkçesi	1	4	0	4
	?				
	Türkiye Türkçesi	2	4	0	4
5. Ahi Evran Üniversitesi	Türkiye Türkçesi II	2	1	2	2
	?				
6. Gazi Üniversitesi	Türkiye Türkçesi II	2	1	2	2
	1, 2, 3 (a, b, c), 4, 6, 7, 8				
7. Celal Bayar Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	1	4	0	4
	1, 2, 3 (a, b)				
8. Çankırı Karatekin Üniversitesi	Türkiye Türkçesi II	2	2	0	2
	1, 2, 3 (a, b), 4, 6, 8, 10				
9. Erzincan Üniversitesi	Türk Dili / Şekil Bilgisi	2	3	0	3
	1, 2, 3 (a, b, c), 4, 6, 7, 8, 9, 11				
10. Fırat Üniversitesi	Türkiye Türkçesi II	2	2	0	2
	1, 2, 3 (a, b, c), 10				
11. Hacettepe Üniversitesi	Türkiye Türkçesi II	2	3	0	3
	3 (a, b, c), 4, 5, 9, 11				
12. Marmara Üniversitesi	Dil Bilgisi I	1	4	0	4
	?				
	Dil Bilgisi II	2	4	0	4
13. Nevşehir Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	1	3	0	3
	2, 3 (?)				
	Türkiye Türkçesi II	2	3	0	3
14. Sakarya Üniversitesi	Türk Dilinin Şekil Bilgisi	2	3	0	3
	1, 2, 3 (a, b, c), 4, 7, 8				
15. Trakya Üniversitesi	Türkiye Türkçesi Grameri I	1	2	0	2
	1				
	Türkiye Türkçesi Grameri III	3	2	0	2
	1				
Türkiye Türkçesi Grameri V	5	2	0	2	
6					

Yukarıda verilen tablodaki bilgilerden de anlaşılacağı gibi üniversitelerin şekil bilgisi ile ilgili konularının ele alındığı derslerde ders içeriklerini oluşturan konu başlıkları

açısından tam bir uyum söz konusu değildir. Ders içeriklerinde en fazla ortaklık gösteren başlıklar Türk dilinde sözcük yapısı, ek, kök ve kelime kavramlarının çeşitli örneklerle açıklanması, ekler ve kullanılış sahaları ile kelime türetme ve kelime yapma yollarıdır. Türk dilinde sözcük yapısı başlığı Hacettepe ve Nevşehir üniversitelerinin ilgili derslerinde açıkça belirtilmiş olmamasına rağmen diğer başlıklar altında ele alınıp alınmadığı da belirsizdir. Marmara Üniversitesinde ise “Dil Bilgisi I” dersinde şekil bilgisi ile ilgili konu başlıkları verilmediğinden bu içeriğin veya diğer içeriklerin ne şekilde ve ne ölçüde ele alınacağı belirsizdir.

Konu başlıkları açıkça verildiği hâlde ek, kök ve kelime kavramlarının çeşitli örneklerle açıklanması başlığının yer almadığı Trakya ve Hacettepe üniversitelerinde çeşitli eklerin ele alınması söz konusu olduğundan bu başlıklar yeniden içeriğe yerleştirilmemiş olabilir. Üniversitelerin ekler ve kullanılış sahaları ile ilgili ana başlığının detaylarından da özellikle fiilimsi ve fiil çatısı eklerinin pek çok üniversitenin ders içeriğinde mevcut olmadığı görülecektir. Trakya Üniversitesinde ise bu başlığın alt başlıklarından hiçbirine açıkça yer verilmemiş, ilgili derslerin içeriklerinde sadece “*şekil bilgisi*” ifadesini kullanılmıştır. Atatürk ve Nevşehir üniversitelerinde ekler ve kullanılış sahaları ana başlığında genel bir ifade kullanıldığından yapım ekleri, çekim ekleri ya da fiilimsi ve fiil çatısı ekleri ile ilgili detaylandırma yapmak söz konusu olmamıştır. Bu nedenle yukarıdaki tabloda ilgili detayların belirsizliği için soru işareti (?) kullanılmıştır. Eklerle ilgili alt başlıklardan biri olan fiilimsi ve fiil çatısı ekleri konusu yalnızca Adıyaman, Gazi, Erzincan, Fırat, Hacettepe ve Sakarya üniversitelerinin ilgili ders içeriklerinde yer almaktadır.

Ders içeriklerindeki en önemli farklılıklar ise diğer kelime yapma yolları, eklerin vurgu bakımından değerlendirilmesi, kelimedeki anlam, uygulama çalışmaları ve literatür bilgisi başlıklarında görülmektedir. Diğer kelime yapma yolları konusu sadece Hacettepe Üniversitesinde görülmekle birlikte bu kelime yapma yolları da “*birleştirme; geriye türetme; kısaltma ve bunun gibi.*” ifadesiyle örneklendirilmeye çalışılmıştır. Kelimedeki anlam konusu ise yalnızca İstanbul, Çankırı Karatekin ve Fırat üniversitelerinin ders içeriklerinde yer alırken eklerin vurgu bakımından değerlendirilmesi de yalnızca Erzincan ve Hacettepe üniversitelerinin konuları arasında yer almıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi Gazi ve Ahi Evran üniversitelerinin dışındaki üniversitelerde bu ders için uygulama saati ayrılmamıştır. Ancak ders içeriklerindeki uygulama çalışmaları konusu Çankırı Karatekin, Erzincan ve Trakya üniversitelerinin ortak başlıklarındandır. Literatür bilgisi konusu ise Hacettepe ve Erzincan üniversitelerinin dışında hiçbir üniversitenin ders içeriğinde yer almamıştır.

3.11. Türkiye Türkçesi / Kelime Türleri

3.11.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Kelime türleri, üniversitelerin gramer derslerinde bazen tek bir ders adı altında ele alınmış bazen de diğer gramer dersleriyle birlikte verilmiştir. Bir kısım üniversitelerde ise kelime türlerine ait herhangi bir konu hiçbir dersin içeriğinde yer almamıştır. Zorunlu dersler kapsamındaki derslerinde kelime türlerine açıkça yer vermeyen üniversiteler Atatürk, Sakarya ve Celal Bayar üniversiteleridir.

Fırat, Hacettepe ve Marmara üniversitelerinde ayrı bir ders adı altında ele alınan kelime türleri; Gazi, Ahi Evran, İstanbul, Nevşehir, Çankırı Karatekin, Adıyaman ve Çukurova üniversitelerinde “Şekil Bilgisi” konularıyla aynı derste ele alınmıştır. Erzincan Üniversitesinde de kelime türleri için ayrı bir ders oluşturulmuş, ancak “Türk Dili / Şekil Bilgisi” dersinde de kelime türlerine yer verilmiştir. Trakya Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi Grameri V” dersinin içeriği ise kelime türleriyle ilgili olduğu kadar ses, şekil ve cümle bilgisi konularıyla da ilgilidir.

Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi üniversitelerde kelime türleri ile ilgili konuların ele alındığı gramer dersleri, verildikleri yarıyıllar, ders saatleri, derslere tanınan krediler ve ders adları bakımından da birtakım benzerlikler ve farklılık göstermektedir.

Kelime türlerinin ele alındığı derslerin adları Gazi, Ahi Evran, Çankırı Karatekin, Nevşehir ve Adıyaman üniversitelerinde “Türkiye Türkçesi II”; Fırat ve Hacettepe üniversitelerinde “Türkiye Türkçesi III”; Erzincan Üniversitesinde “Türk Dili / Şekil Bilgisi”, “Türk Dili / Kelime Türleri”; Marmara Üniversitesinde “Dil Bilgisi II”; İstanbul

Üniversitesinde “Türkiye Türkçesi Grameri II”; Trakya Üniversitesinde “Türkiye Türkçesi Grameri V”; Çukurova Üniversitesinde ise “Türkiye Türkçesi”dir.

Söz konusu dersler Hacettepe, Fırat ve Erzincan üniversitelerinde 3. yarıyıllarda verilirken Erzincan Üniversitesindeki 2. ve 3. yarıyıllarda; Trakya Üniversitesinde ise 5. yarıyılıda yer almaktadır. Diğer üniversitelerin tamamında ilgili dersler 2. yarıyıllara yerleştirilmiştir.

Kelime türlerini tek bir ders adı altında veren üniversitelerden Erzincan (Türk Dili / Kelime Türleri), Hacettepe ve Fırat üniversitelerinde dersin kredisi 2 iken Marmara Üniversitesinde 4’tür. Kelime türleri konularını “Şekil Bilgisi” dersinin konularıyla aynı derste ele alan üniversitelerden Adıyaman Üniversitesinde dersin kredisi 3; Çukurova Üniversitesinde 4 diğer üniversitelerde ise 2’dir.

Gazi ve Ahi Evran üniversitelerinin dışındaki bütün üniversitelerde derslerin kredileri ile ders saatleri eşittir. Bu iki üniversitede ise haftalık 3 saat olarak verilen “Türkiye Türkçesi II” dersinin 1 saati uygulamaya ayrılmıştır. Diğer üniversitelerin tamamında dersler teorik ders saatinden ibarettir.

Kelime türlerine zorunlu derslerinde yer vermeyen üniversitelerin seçmeli derslerine bakıldığında yalnızca Atatürk ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde bu konularla ilgili seçmeli derslere yer verildiği görülecektir. Atatürk Üniversitesinde 3. ve 4. yarıyıllarda verilen derslerin adı “Sözcük Türleri ve Metin Çözümlenmeleri” iken Çankırı Karatesin Üniversitesinin 3. ve 4. yarıyıllarında verilen derslerin adı “Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı”dır.

3.11.2. Dersin Niteliği

Zorunlu dersler kapsamında kelime türlerine yer veren üniversitelerden Hacettepe, Gazi, Marmara ve Adıyaman üniversitelerinde ders içerikleri bir dönem planı içerisinde ele alındığından konuların haftalara göre dağılımı da detaylarıyla gösterilmiştir. Gazi Üniversitesinde “Şekil Bilgisi” dersinin konularıyla aynı ders içinde ele alınan kelime türleri dönemin 9 haftasını yansıtılmıştır. 14 hafta olarak planlanan dönem içerisinde en

fazla zaman 4 hafta ile fiiller konusuna ayrılmıştır. Marmara Üniversitesinde 18 hafta olarak planlanan dönemin 1. haftası biçim bilgisine diğer haftalar sözcük türlerine ayrılmıştır. Ancak Marmara Üniversitesindeki dersin 8 haftasında hangi sözcük türünün ele alınacağı belirtilirken 5 haftasında sadece “*sözcük türleri*” ifadesi kullanılmıştır. Bu nedenle aşağıdaki tabloda açıkça belirtilen sözcük türleri verildikten sonra bu belirsizliğe vurgu yapmak için soru işareti (?) kullanılmıştır. Hacettepe Üniversitesinde 14 hafta olarak planlanan dönem içerisinde 2 hafta cümle bilgisi dersi içerisinde ele alınacak olan kelime gruplarına ayrılmıştır. Adıyaman Üniversitesinde ise dönem planı 15 hafta olarak gösterilmiş, dönemin 5 haftasında sözcük türlerine yer verilmiştir. Diğer üniversitelerin ders içerikleri paragraflar hâlinde verildiğinden sözcük türlerine ne kadar zaman ayrılacağı belirtilmemiştir.

“Dersin Konumu” başlığı altında da belirtildiği gibi Trakya Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi Grameri V” dersinin içeriği “*Türkiye Türkçesi Edebi Eserlerinden örnek metinler üzerinde ses, şekil, kelime ve cümle incelemeleri yapılacaktır.*” şeklinde olduğundan aşağıdaki tabloda bu ders içeriği için de soru işareti kullanılmıştır. Benzer şekilde Nevşehir ve Çukurova üniversitelerinin ilgili ders içeriklerinde kelime türleri için yalnızca “*kelime çeşitleri ve özellikleri*”; “*sözcük türleri*” ifadeleri yer almıştır.

Yukarıda adları verilen zorunlu derslerde “Sözcük Türleri” ilgili ele alınan konuları aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Kelime Bilgisi
 - a) Tanımı
 - b) Kelimedeki anlam ve kavram
2. Kelime türleri (sözcüklerin sınıflandırılması)
 - a) İsimler
 - b) Sıfatlar
 - c) Zamirler
 - d) Zarflar
 - e) Fiiller
 - f) Fiilimsiler
 - g) Edatlar

- h) Bağlaçlar
- i) Ünlemler
- 3. Yapılarına göre kelimeler
- 4. Kelime türleri ile ilgili literatür taraması

Bu konu başlıklarının hangi derslerin içeriklerinde ne şekilde yer aldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 16: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Türkiye Türkçesi / Kelime Türleri Konularını Ele Alan Derslerin Verildikleri Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. Erzinan Üniversitesi	Türk Dili / Şekil Bilgisi	2	3	0	3
	2 (a, b, c, d, e, g, h, i), 3				
	Türk Dili / Kelime Türleri	3	2	0	2
2. Ahi Evran Üniversitesi	1 (a), 2 (a, b, c, d, e, f, g, h, i), 3, 4	2	1	2	2
	Türkiye Türkçesi II				
3. Gazi Üniversitesi	?	2	1	2	2
	Türkiye Türkçesi II				
4. Fırat Üniversitesi	2 (a, b, c, d, e, f, g), 3	3	2	0	2
	Türkiye Türkçesi III				
5. Hacettepe Üniversitesi	2 (a, b, c, d, g, h, i)	3	2	0	2
	Türkiye Türkçesi III				
6. Marmara Üniversitesi	2 (a, b, c, d, e, f, g, h, i), 4	2	4	0	4
	Dil Bilgisi II				
7. İstanbul Üniversitesi	2 (a, b, c, d, e, i, ?)	2	2	0	2
	Türkiye Türkçesi Grameri II				
8. Nevşehir Üniversitesi	1 (b), 2 (a, e)	2	2	0	2
	Türkiye Türkçesi II				
9. Adıyaman Üniversitesi	2 (?)	2	3	0	3
	Türkiye Türkçesi II				
10. Çukurova Üniversitesi	2 (a, b, c, d, e, g, h, i)	2	4	0	4
	Türkiye Türkçesi				
11. Çankırı Karatekin Üniversitesi	2 (?)	2	2	0	2
	Türkiye Türkçesi II				
12. Trakya Üniversitesi	1 (b), 2 (?), 3	5	2	0	2
	Türkiye Türkçesi Grameri V				
	(?)				

Tablodaki verilerden de anlaşılacağı gibi sözcük türleri ile ilgili konu başlıklarının tamamı hiçbir üniversitenin ilgili derslerinde mevcut değildir. Kelime bilgisi konusu yalnızca Erzinan Üniversitesinin “Türk Dili / Kelime Türleri” dersinin içeriğine yansıtılırken kelimedeki anlam ve kavram konusu İstanbul ve Çankırı Karatekin üniversitelerinin ders içeriklerinde açıkça belirtilmiştir. (Adıyaman Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi II” dersinin içeriğine bakıldığında genel olarak anlam bilgisi

konularının ele alındığı ancak kelimedeki anlam konusuna da detaylıca yer verildiği anlaşılacaktır.)

Ders içerisinde ele alınacak kelime türlerine açıkça yer veren üniversitelerden yalnızca Hacettepe ve Erzincan üniversitelerinde başlıklarının tamamına yer verilmiştir. Erzincan Üniversitesinin her iki dersine de yansıyan bu başlıklar “Türk Dili / Kelime Türleri” dersinde daha detaylı olarak verilmiştir. “Türk Dili / Şekil Bilgisi” dersinin içeriği genel olarak ses bilgisi konularını içerirken kelime türleri için “*Türlerine göre sözcükler; ad, sıfat, eylem(fiil), belirteç(zarf), adil(zamir), bağlaç, ilgeç(edat), ünlem.*” ifadelerine yer verilmiştir.

Sözcük türlerinden bağlaç ve edatlar Gazi Üniversitesinde; fiiller, fiilimsiler Fırat Üniversitesinde; fiilimsiler, edatlar ve bağlaçlar Marmara Üniversitesinde; fiilimsiler de Adıyaman Üniversitesinde ders içeriklerine yansıtılmamıştır.

İstanbul Üniversitesinin ders içeriğinde isim ve fiil başlıkları açıkça gösterilmiş ayrıca “*kelimelerin fonksiyonel yapıları*” şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Bu üniversitenin “Söz Dizimi I” dersinin içeriğinde de “*zarf fiiller*” ve “*sıfat fiiller*” şeklinde 2 maddelik ifade yer almıştır.

Yapılarına göre kelimeler; kelime türleri ile ilgili literatür taraması konu başlıkları ise yalnızca Erzincan, Gazi ve Çankırı Karatekin üniversitesinin ders içeriklerinde mevcuttur.

3.12. Türkiye Türkçesi / Cümle Bilgisi

3.12.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Çalışma grubunu oluşturan üniversiteler içerisinde “Cümle Bilgisi” ile ilgili herhangi bir dersi zorunlu dersler kapsamına almayan tek üniversite Marmara Üniversitesidir. Bu üniversitenin öğretim programında 7. ve 8. yarıyıldaki derslerin tamamı seçmeli derslerden oluştuğundan “Cümle Bilgisi” ile ilgili dersler de bu

yarıyıllarda seçmeli dersler arasında yer almıştır. “Cümle Bilgisi” I ve II adıyla verilen bu dersler her dönem için iki saat teorik olarak programda yerleştirilmiştir. Bunun yanında aynı yarıyıllarda “Kelime Grupları ve Cümle Çözümlenmeleri I, II” dersleri de seçmeli dersler arasında 2’şer saat teorik olarak planlanmıştır. Bu üniversitenin dışındaki üniversitelerde ise “Cümle Bilgisi” ile ilgili dersler zorunlu dersler kapsamındadır.

Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi üniversitelerin öğretim programlarında bu ders için kullanılan ders adları, derse tanınan kredi oranları ve verildiği yarıyıllar çeşitli şekillerde benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Adıyaman, Ahi Evran, Gazi, Celal Bayar, Çankırı Karatekin, Fırat, Hacettepe ve Nevşehir üniversitelerinde ilgili dersler “Türkiye Türkçesi” adıyla verilirken. Atatürk, Erzincan ve Trakya Üniversitelerinde dersin adı “Cümle Bilgisi”dir. İstanbul ve Sakarya üniversitelerinde ise ders “Türk Dilinin Söz Dizimi”; Çukurova Üniversitesinde “Söz Dizimi” adıyla programda yer almıştır.

“Cümle Bilgisi” ile ilgili dersler bazı üniversitelerde 1 bazı üniversitelerde de 2 dönem olarak planlanmıştır. Bunun yanında bazı üniversitelerin öğretim programlarında da yine bu dersin konularını kapsayacak başka derslere de yer verildiği görülmektedir.

Atatürk, Erzincan, Fırat ve Hacettepe üniversitelerinde ders, tek dönem olarak programda yer alırken; Adıyaman, İstanbul, Çukurova, Ahi Evran, Gazi, Çankırı Karatekin, Nevşehir ve Sakarya üniversitelerinde bu ders 2 dönem olarak programa yerleştirilmiştir. Ayrıca Celal Bayar Üniversitesinin 2, 3 ve 4. yarıyıllarında yer alan “Türkiye Türkçesi” derslerinin tamamı doğrudan “Cümle Bilgisi” dersi ile ilgilidir. Trakya Üniversitesinde ise 6. ve 7. yarıyıllarda “Cümle Bilgisi” dersi vermekle birlikte 2. yarıyıldan itibaren programda yer alan “Türkiye Türkçesi Grameri II, III, IV ve V” dersleri de kısmen “Cümle Bilgisi” dersinin konularını içermektedir. Aynı şekilde Adıyaman Üniversitesinin 8. yarıyılında verilen “Türkiye Türkçesi Uygulamaları II” dersinin de büyük bir bölümü “Cümle Bilgisi” konularını kapsadığından aşağıdaki tabloda yer almıştır.

“Cümle Bilgisi” ile ilgili verilen derslere hiçbir üniversitede uygulama saati tanınmamış bütün dersler teorik ders saati şeklinde planlanmıştır.

Üniversitelerin ilgili derslere tanıdıkları kredilere bakıldığında üniversiteler arasında birtakım benzerlik ve farklılıkların olduğu görülecektir. Dersi tek yarıyıl olarak planlayan üniversitelerden Atatürk Üniversitesinde ders 3 kredi ile tanımlanırken Erzincan, Fırat ve Hacettepe üniversiteleri dersler 2 kredi ile tanımlanmıştır. Nevşehir Üniversitesinin öğretim programında her dönem için verilen ders 3 kredi ile kredilendirilmiş ancak ders içerikleri bilgi paketinde 2’şer kredi olarak gösterilmiştir. Celal Bayar Üniversitesinde 2. yarıyıldaki “Cümle Bilgisi” ile ilgili ders 4 kredi ile tanımlanırken 3. ve 4. yarıyıllardaki dersler 3’er kredi tanımlanmıştır. Diğer üniversitelerde ise verilen derslerin tamamı 2 kredi olarak gösterilmiştir.

Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi “Cümle Bilgisi” ile ilgili dersleri zorunlu dersler kapsamına alan üniversitelerden Celal Bayar ve Trakya üniversitelerinde bu ders kapsamında öğretim programlarına daha fazla ders yerleştirilmiştir. Bu nedenle bu dersler için toplamda en fazla kredi de bu iki üniversiteye aittir.

3.12.2. Dersin Niteliği

Yukarıda da belirtildiği gibi örneklem üniversitelerin bazılarında “Cümle Bilgisi” ile ilgili verilen derslerin bir kısmı sadece bu dersi karşılamamakta aynı zamanda başka derslerle ilgili konuları da içermektedir. Bu duruma örnek oluşturabilecek üniversitelerden Trakya Üniversitesinde verilen “Türkiye Türkçesi Grameri” dersleri “Ses Bilgisi”, “Şekil Bilgisi” ve “Sözcük Bilgisi” derslerini de kapsamaktadır. Örneğin bu üniversitenin öğretim programındaki “Türkiye Türkçesi Grameri V” dersinin içeriği “*Türkiye Türkçesi edebi eserlerinden örnek metinler üzerinde ses, şekil, kelime ve cümle incelemeleri yapılacaktır.*” şeklindedir. Aynı şekilde Adıyaman Üniversitesinin 8. yarıyılında verilen “Türkiye Türkçesi Uygulamaları II” dersinin de sadece 4 haftalık içeriği “Cümle Bilgisi” konularına ayrılmıştır. Bu konular da 9. haftadan itibaren şu şekilde verilmiştir: “*Türkçede kelime grupları, Türkçede söz dizimi, yapısına ve anlamına göre cümleler, yüklem türüne ve yerine göre cümleler.*” Bu dersin diğer haftalarında ele alınan konu başlıkları ise şöyledir: “*Deyimler ve özellikleri, terimler ve özellikleri, dilbilim kavramı ve özellikleri, anlam bilgisi, Atasözleri ve özellikleri, Türk dilinin güncel meseleleri, metinler üzerinde fonetik, morfolojik ve semantik incelemeler.*”

Üniversitelerin “Cümle Bilgisi” ile ilgili ders içerikleri ortak bir düzen içerisinde hazırlanmamış olması da ders içerikleri açısından önemli bir durumdur. Bazı üniversitelerde derslerin içerikleri bir cümle veya paragraf şeklinde verilirken bazı üniversitelerde ders içerikleri hafta hafta detaylandırılmıştır. İlgili derslerin içerikleri ile ilgili bir başka problem de bazen içerikte çok fazla muğlak ifadelerin kullanılmasıdır. Bu durumda konuyla ilgili alt başlıklar hakkında yorum yapmak da oldukça güç hâle gelmektedir. Bu nedenle aşağıdaki tabloda da ders içeriklerini genel ifadelerle veren üniversiteler için sadece ana konu başlığı numarası kullanılmış olup içeriğin alt maddeleri için soru işareti (?) kullanılmıştır. Örneğin Trakya Üniversitesinin 3. yarıyılında yer alan “Türkiye Türkçesi Grameri III” dersinin içeriği “*Dil nedir?, Türk Dilinin Dünya dilleri arasındaki yeri, Türk Dilinin tarihi devirleri, Türkiye Türkçesi'nin ses, şekil ve cümle bilgisi üzerinde durulacaktır.*” şeklinde verilmiştir.

Bunun yanında bazı üniversitelerde 2 veya daha fazla dönem olarak okutturulan derslerin içerikleri bazen birebir aynı bazen de birbirine çok yakın olarak verilmiştir. Örneğin Celal Bayar Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi” III ve IV derslerinin içerikleri “*Türkiye Türkçesinin söz dizim, cümle yapısı, cümledeki temel öğeler, bu öğelerin kuruluşu ve oluşumu, Türkçenin temel anlam olayları, söz dizileri ve söz kalıplarında bu anlam olaylarının meydana gelmesi*” şeklinde verilmiştir.

“Türkiye Türkçesi / Cümle Bilgisi” konuları bölümlerin ilgili derslerinde genel olarak aşağıdaki başlıklarla ele alınmıştır:

1. Kavram ve Yöntem Bilgisi

Cümle kavramı, Türkiye Türkçesi söz diziminin genel özellikleri ve ilkeleri vb.

2. Literatür Çalışması

3. Cümlelerin Temel ve Yardımcı Unsurları

Özne, yüklem, nesne, dolaylı tümleş, zarf tümleşci vb.

4. Cümle Dışı Unsur

5. Kelime Grupları

6. Cümle Çeşitleri

- a) Yüklemelerin yerine göre cümleler

- b) Yüklemelerin türüne göre cümleler

- c) Yapılarına göre cümleler
- d) Biçimlerine göre cümleler
- e) Anlamlarına göre cümleler

7. Cümle Çözümlemeleri

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 17: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Cümle Bilgisi Konularını Ele Alan Derslerin Verildikleri Yarıyillara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. Atatürk Üniversitesi	Cümle Bilgisi	7	3	0	3
	1, 3, 6 (?)				
2. İstanbul Üniversitesi	Türk Dilinin Söz Dizimi I	3	2	0	2
	5	4	2	0	2
	Türk Dilinin Söz Dizimi II				
1, 3, 6 (a, b, c, d, e), 7					
3. Adıyaman Üniversitesi	Türkiye Türkçesi I	3	3	0	3
	1, 3, 4, 5, 6 (a, b, c, d, e), 7	8	2	0	2
	Türkiye Türkçesi Uygulamaları II				
1, 5, 6 (b, c, e), 7					
4. Çukurova Üniversitesi	Söz Dizimi	3	2	0	2
	1, 3, 5, 7	4	2	0	2
	Söz Dizimi				
6 (a, b, c, d, e)					
5. Ahi Evran Üniversitesi	Türkiye Türkçesi III	3	2	0	2
	?	4	2	0	2
	Türkiye Türkçesi IV				
?					
6. Gazi Üniversitesi	Türkiye Türkçesi III	3	2	0	2
	1, 3, 4, 5, 7	4	2	0	2
	Türkiye Türkçesi IV				
5, 6 (a, b, c, d, e), 7					
7. Celal Bayar Üniversitesi	Türkiye Türkçesi II	2	4	0	4
	1, 5, 7	3	3	0	3
	Türkiye Türkçesi III				
	1, 3, 6 (c, d, e)	4	3	0	3
	Türkiye Türkçesi IV				
1, 3, 6 (c, d, e)					
8. Çankırı Karatekin Üniversitesi	Türkiye Türkçesi III	3	2	0	2
	1, 5, 7	4	2	0	2
	Türkiye Türkçesi IV				
3, 4, 6 (a, b, c, d, e), 7					
9. Erzincan Üniversitesi	Türk Dili / Cümle Bilgisi	4	2	0	2
	1, 2, 3, 4, 5, 6 (c, d), 7				

Tablo 17'nin devamı

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
10. Fırat Üniversitesi	Türkiye Türkçesi IV	4	2	0	2
	1, 3, 5, 6 (?), 7				
11. Hacettepe Üniversitesi	Türkiye Türkçesi IV	4	2	0	2
	1, 2, 3, 5, 6 (a, b, c, d, e), 7				
12. Nevşehir Üniversitesi	Türkiye Türkçesi III	3	3	0	3
	1, 3, 6 (b, e), 7	4	3	0	3
	Türkiye Türkçesi IV				
	5, 6 (?), 7				
13. Sakarya Üniversitesi	Türk Dilinin Söz Dizimi I	3	2	0	2
	1, 3, 4, 5, 6 (c)	4	2	0	2
	Türk Dilinin Söz Dizimi II				
	6 (c, d)				
14. Trakya Üniversitesi	Cümle Bilgisi I	6	2	0	2
	5, 7				
	Cümle Bilgisi II	7	2	0	2
	1, 3, 6 (?), 7				
	Türkiye Türkçesi Grameri II	2	2	0	2
	5				
	Türkiye Türkçesi Grameri III	3	2	0	2
	?				
	Türkiye Türkçesi Grameri IV	4	2	0	2
	7				
	Türkiye Türkçesi Grameri V	5	2	0	2
	7				

Tabloda içeriklerle ilgili en dikkat çekici konu genel olarak üniversitelerin ders içeriklerinde tam bir uyuşmanın olamamasıdır. Ders içeriklerindeki en önemli ortaklıklar kavram ve yöntem bilgisi, cümlenin temel ve yardımcı unsurları, cümle çeşitleri ile ilgili konu başlıkları üzerindedir. Literatür bilgisi ile ilgili konu başlığı ise yalnızca Erzincan ve Hacettepe üniversitelerinin ders içeriklerinde yer almaktadır.

Cümlenin temel ve yardımcı unsurları Hacettepe ve Adıyaman üniversitelerinin öğretim programlarında ayrıntılı olarak ele alınırken diğer üniversitelerde bu unsurlar bir cümle ile ifade edilmiştir. Hacettepe Üniversitesinin ders içeriğinde özne, yüklem, dolaylı tümleş, zarf tümleci konularının her biri için 1 hafta ayrılarak hangi hafta hangisinin ne ölçüde ele alınacağı detaylarıyla belirtilmiştir. Adıyaman Üniversitesinin ders içeriğinde ise yüklem ve özne için bir hafta, nesne ve dolaylı tümleş için 1 hafta, zarf ve cümle dışı unsurlar için de 1 hafta ayrılmıştır. Bu içeriğin bulunduğu diğer üniversitelerde ise sadece “cümlenin öğeleri” şeklinde bir bilgi yer almaktadır.

Cümle dışı unsur konusu bazı üniversitenin ders içeriklerine açıkça yansıtılmış bazılarına yansıtılmamıştır. Bu durumun nedeninin kabullenmeme ya da diğer konularla birlikte verileceği düşüncesinden kaynaklanabileceği düşünülebilir. Bu başlığı ders içeriklerinde ele alan üniversiteler: Adıyaman, Çankırı Karatekin, Gazi, Erzincan ve Sakarya üniversiteleridir. Sakarya Üniversitesi dışındaki bu üniversitelerde konu “*cümle dışı unsurlar*” olarak ifade edilirken, Sakarya Üniversitesinde “*gramer bakımından cümle öğeleri ile alâkası olmayan kelimeler*” olarak ifade edilmiştir.

Kelime grupları konusu Atatürk Üniversitesinin dışındaki bütün üniversitelerin ilgili ders içeriklerinde farklı şekillerde kendini göstermektedir. Bu başlık bazı üniversitelerde detaylarıyla birlikte verilirken bazı üniversitelerde sadece ana başlık olarak sunulmuştur. Kelime gruplarını ders içeriklerine yerleştirmiş olan Gazi, Hacettepe, Adıyaman ve İstanbul üniversitelerinin dışındaki üniversitelerin öğretim programlarında hangi kelime gruplarının öğretileceği ya da bunlara ne kadar zaman ayrılacağı belli değildir. Bu duruma Nevşehir ve Fırat üniversitelerinin öğretim programlarının 4. yarıyılarında yer alan “Türkiye Türkçesi IV” derslerindeki içerikleri örnek teşkil edebilecek niteliktedir. Nevşehir Üniversitesinde konu “*Türkiye Türkçesinde kelime grupları (kısaltma grupları)*” şeklinde iken Fırat Üniversitesinde de “*kelime grupları*” şeklindedir. Kelime grupları konusunu ders içeriğinde en detaylı biçimde ele alan üniversite ise Gazi Üniversitesidir. Bu üniversitenin 3. yarıyılındaki “Türkiye Türkçesi III” dersinin içeriğinde “*isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, isim-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, birleşik isim grubu, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu*”; 4. yarıyıldaki “Türkiye Türkçesi IV” dersinin içeriğinde de “*Kısaltma grupları (isnat ve yükleme grubu), Kısaltma grupları (yönelme ve bulunma grubu), Kısaltma grupları (çıkma ve vasıta grubu)*” ifadelerine yer verilmiştir.

Tabloda yer alan bütün üniversitelerin ders içeriklerinde cümle çeşitleri konusu ele alınmış olmasına karşın Atatürk, Fırat ve Trakya üniversitelerinde bu başlık altında herhangi bir detaya yer verilmemiştir. Bu üniversitenin ders içeriklerinde sadece “*cümle çeşitleri*” olarak yer alan konu diğer üniversitelerin ders içeriklerinde de çeşitli şekillerde benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Sakarya ve Erzincan üniversitelerinin ders içeriğinde yapılarına ve biçimlerine göre cümlelerden bahsedilirken Nevşehir Üniversitesinin ders içeriğinde yüklemelerinin türüne göre ve anlamlarına göre cümlelerden

bahsedilmiştir. Celal Bayar Üniversitesinin ders içeriğinde ise yapılarına, biçimlerine ve anlamlarına göre cümlelerden bahsedilmiştir. Diğer üniversitelerin tamamında ise cümle çeşitleri ile ilgili tüm alt başlıklar yer almıştır. Bu alt başlıklar bazı üniversitelerin ders içeriklerinde tek bir dönemdeki derslerde ele alınırken bazı üniversitelerde 2 döneme yayılmıştır. Örneğin Adıyaman Üniversitesi bu içerikleri 2 dönemdeki ders içeriklerine yayarken Gazi Üniversitesinde 2 dönem olarak verilen derslerin sadece 2. döneminde bu içerikler mevcuttur.

Atatürk ve Sakarya üniversitesinin dışındaki bütün üniversitelerin ders içeriklerinde cümle çözümlemelerine yer verilmiş olmakla birlikte bu cümle çözümlemeleri için hiçbir üniversitede uygulama ders saati ayrılmamıştır. Trakya Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi IV” dersinde hangi eserlerdeki cümleler üzerinde örnek çalışmalar yapılacağı belirtilirken diğer üniversitelerin ders içeriklerinde bu yönde bir açıklama mevcut değildir.

3.13. Çağdaş Türk Lehçeleri

3.13.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

Çağdaş Türk Lehçeleri dersleri bazı üniversitelerin öğretim programlarında zorunlu bazılarında seçmeli dersler arasında gösterilmiştir. Erzincan, Çukurova ve İstanbul üniversitelerinin dışındaki üniversitelerin programlarında ilgili dersler benzer ve farklı adlarla öğretim programlarına zorunlu dersler olarak yerleştirilmiştir.

Atatürk, Adıyaman, Celal Bayar, Nevşehir, Ahi Evran, Gazi, Çankırı Karatekin, Marmara ve Trakya üniversitelerinde dersin adı “Çağdaş Türk Lehçeleri” iken Hacettepe ve Fırat üniversitelerinde dersin adı “Yeni Türk Yazı Dilleri”dir. Sakarya Üniversitesinde ise dersler ele alınacak lehçelere göre adlandırılmış ve bu derslere “Azerbaycan – Türkmen Türkçesi”, “Özbek - Yeni Uygur Türkçesi”, “Tatar – Başkurt Türkçesi” ve “Kazak – Kırgız Türkçesi” adları verilmiştir.

Seçmeli dersler açısından örneklem üniversitelerin “Çağdaş Türk Lehçeleri” ile ilgili derslerine bakıldığında ilgili derslerden herhangi birini zorunlu dersler kapsamına

almayan Çukurova ve Erzinan üniversitelerinin 7. ve 8. yarıyılarında “Çağdaş Türk Lehçeleri” dersinin ikişer kredi olarak seçmeli dersler arasına alındığı görülecektir. İstanbul Üniversitesinin öğretim programında ise hem zorunlu hem de seçmeli dersler arasında “Çağdaş Türk Lehçeleri” ile ilgili bir ders mevcut değildir.

Öğretim programlarında “Çağdaş Türk Lehçeleri” ilgili dersleri zorunlu dersler kapsamına alan üniversitelerin bazılarında da dersin devamı için çeşitli yarıyılarda seçmeli dersler de oluşturulmuştur. Örneğin Gazi, Ahi Evran ve Nevşehir üniversitelerinin 7. ve 8. yarıyılarında ”Çağdaş Türk Lehçeleri” III ve IV dersleri; Fırat Üniversitesinin 5. ve 6. yarıyılları ile Hacettepe Üniversitesinin de 7. ve 8. yarıyılarında da “Çağdaş Türk Lehçeleri” I ve II dersleri seçmeli dersler kapsamında öğretim programlarına yerleştirilmiştir. Marmara Üniversitesinin seçmeli derslerinin tamamı 7. ve 8. yarıyılarda yer aldığından ilgili seçmeli dersler de bu yarıyıllara yerleştirilmiştir. Üniversitenin öğretim programına göre 7. yarıyıda Azerbaycan Türkçesi, Kırgızca ve Kazakça 8. yarıyıda da Tatarca, Başkurtça ve Özbekçe dersleri seçmeli dersler arasındadır. Celal Bayar Üniversitesinin 7. ve 8. yarıyıllarındaki “Mukayeseli Çağdaş Türk Lehçeleri” I ve II dersleri ile Sakarya Üniversitesinin 8. yarıyılındaki “Karşılaştırmalı Çağdaş Türk Lehçeleri” dersleri de seçmeli dersler olarak öğretim programlarında yer almıştır. Trakya Üniversitesinde ise 7. ve 8. yarıyıda verilebilecek seçmeli dersler bir bütün olarak gösterilmiş “Çağdaş Türk Lehçeleri Metin İncelemeleri” dersi de bu dersler arasında yer almıştır. Ayrıca bu yarıyıldaki seçmeli dersler arasında “Uygur Türkçesi” dersi de bulunmaktadır. Ancak dersin içeriği “*Uygur Türkçesinin tarih içerisindeki yeri ve o dönemde yazılan eserler ile günümüze intikal eden kelimeleri*” şeklinde verildiğinden bu dersin “Yeni Uygur Türkçesi” ya da “Eski Uygur Türkçesi” derslerinden hangisinin kapsamında yer aldığı tespit edilememiştir.

İlgili dersleri zorunlu dersler kapsamına alan üniversitelerde derslerin verildiği yarıyıllara bakıldığında da Adıyaman, Celal Bayar, Nevşehir, Ahi Evran, Gazi, Çankırı Karatekin ve Marmara üniversitelerinde “Çağdaş Türk Lehçeleri” I ve II adlarıyla 2 yarıyıla yayılan dersler 5. ve 6. yarıyılarda verilmektedir. Hacettepe ve Fırat üniversitelerinde “Yeni Türk Yazı Dilleri” I ve II adıyla verilen dersler Hacettepe Üniversitesinin öğretim programında 5. ve 6. yarıyıllara; Fırat Üniversitesinde ise 7. ve 8. yarıyıllara yerleştirilmiştir. Sakarya Üniversitesinde lehçe adlarıyla (Azerbaycan-Türkmen

Türkçesi, Özbek-Yeni Uygur Türkçesi, Tatar-Başkurt Türkçesi, Kazak-Kırgız Türkçesi) 4 döneme yayılan dersler 5, 6, 7 ve 8. yarıyıllara yerleştirilmişken Atatürk Üniversitesinde tek dönem olarak verilen ders öğretim programının 8. yarıyılında yer almıştır.

Krediler açısından üniversitelerin ilgili derslerine bakıldığında da üniversiteler tarafından derslerin kredilendirmelerinde de birtakım benzerlikler ve farklılıklar olduğu görülecektir. Dersi 2 dönem olarak planlayan Adıyaman ve Celal Bayar üniversiteleri ile dersi tek dönem olarak planlayan Atatürk Üniversitesinde ders her dönem için 3 kredi ile tanımlanmışken diğer üniversitelerin tamamında her yarıyıl için ilgili dersler iki kredi ile tanımlanmıştır.

Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi üniversitelerin tamamında “Çağdaş Türk Lehçeleri”ne ait dersler teorik ders saatlerinden oluşmaktadır. Bu nedenle ilgili derslerin ders saatleri ile derslere tanınmış olan krediler arasında herhangi bir farklılık yoktur.

3.13.2. Dersin Niteliği

Diğer derslerde olduğu gibi “Çağdaş Türk Lehçeleri” ile ilgili derslerde de içerikler açısından ortak bir format söz konusu değildir. Adıyaman, Gazi, Hacettepe, Marmara ve Sakarya üniversitelerinde ders içerikleri bir ders planı şeklinde verilirken aynı zamanda derste ele alınacak konular da hafta hafta detaylandırılmıştır. Atatürk Üniversitesinde dersin içeriği tek bir cümleden oluşurken Çukurova, Celal Bayar ve Nevşehir üniversitelerinde ilgili derslerin içerikleri birer paragraf olarak verilmiştir. Çankırı Karatekin Üniversitesinin ders içerikleri bilgi paketinde ise bazı derslerin içerikleri mevcut değildir. “Çağdaş Türk Lehçeleri” dersleri de bunlardan biri olduğundan aşağıdaki tablodaki ders içerikleri bölümü soru işareti (?) ile gösterilmiştir.

Bu derslerin içeriklerindeki önemli problemlerden biri de bazı üniversitelerin, derslerde ele alacakları lehçeleri açıkça belirtmemiş olması veya birkaç lehçe ismi verildikten sonra “vb.” ifadesiyle diğerlerine gönderme yapış olmasıdır. Örneğin Atatürk Üniversitesinin “Çağdaş Türk Lehçeleri” dersinin içeriği “*Çağdaş Türk lehçelerinden örnekler, Azeri, Türkmen, Özbek, vb.*” şeklindedir. Nevşehir Üniversitesinin ders içeriklerinde ise “*Çağdaş Türk lehçelerinden biri seçilerek okutulacak.*” ifadesi yer alırken

doğrudan doğruya hangi lehçelerin ele alınacağı belirtilmemiştir. Aynı şekilde Trakya Üniversitesin “Çağdaş Türk Lehçeri” I ve II derslerinde de dersin konusunu oluşturan lehçeler belirtilmeden lehçelerin hangi yönden ele alınacağı üzerinde durulmuştur.

Ders içeriklerindeki bir diğer problem de Hacettepe Üniversitesinin öğretim programında yer alan “Yeni Türk Yazı Dilleri” I ve II derslerinde görülmektedir. Bu derslerin her ikisinde de ikişer lehçe birden ele alınmakla birlikte derslerin konularını oluşturacak lehçelerin adları ders adının yanında verilmiş, haftalara göre ders konuları detaylandırılırken o haftayı ilgilendiren konunun hangi lehçeye ait olduğu belirtilmemiştir. Örneğin her iki dersin de 2. haftasının konusunu oluşturan “*seçilen yazı dilinin öğrencilere tahta yazdırılması ve alfabesinin tanıtılması*” ifadesinin hangi lehçe ile ilgili olduğu belirtilmemiş olduğundan bahsi geçen hafta içerisinde her iki lehçenin de mi alfabesinin öğretileceği net olarak anlaşılamamaktadır. Bu derslerin her ikisinin içerikleri de tamamen aynı olup konuların detaylandırılmasında hiçbir şekilde lehçe adından bahsedilmemiştir. Bu nedenle bu derslerde hangi lehçenin konularına kaç hafta zaman ayrıldığı da tespit edilemeyen diğer bir durumdur. Bazı üniversitelerde aynı ders içerisinde lehçeler karşılaştırmalı olarak ele alındığından bu üniversitenin ders içeriklerinde verilen konular da her iki lehçeye ait gibi düşünülerek tabloya yerleştirilmiştir. Benzer şekilde aynı ders içinde iki lehçeye birden yer veren Sakarya Üniversitesinde ise konular hafta hafta detaylandırılırken hangi haftanın konularının hangi lehçeye ait olduğu açıkça belirtilmiştir.

Derslerde ele alınan lehçelerin bütün üniversitelerde ortak olmaması da dikkat çeken başka bir husustur. Bir üniversitenin ele aldığı bir lehçeyi diğeri bazen hiç ele almamış bazen de bu lehçeye seçmeli dersleri arasında yer vermiştir. Ayrıca bazı üniversitelerin ilgili derslerinden birinde tek bir lehçe üzerinde durulurken bazılarında iki veya daha fazla lehçe aynı ders içerisinde ele alınmıştır. Tüm bu durumları daha net olarak görebilmek için üniversitelerde verilen ilgili derslerin içeriklerindeki detaylarıyla bakmak gerekir.

Bölümlerin “Çağdaş Türk Lehçeleri” ile ilgili zorunlu derslerinde ele alınan Türk lehçelerini aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Azerbaycan Türkçesi
2. Türkmen Türkçesi

3. Kırgız Türkçesi
4. Kazak Türkçesi
5. Tatar Türkçesi
6. Başkurt Türkçesi
7. Özbek Türkçesi
8. Yeni Uygur Türkçesi

Genel anlamda derslerin içerik kısmını oluşturan bu lehçeler daha çok aşağıdaki konu başlıklarıyla ele alınmıştır:

- a) Lehçenin teşekkülü ve Türk dili tarihi içindeki yeri
- b) Alfabe
- c) Ses bilgisi
- d) Şekil bilgisi
- e) Sözcük bilgisi
- f) Cümle bilgisi
- g) Metin okuma ve inceleme çalışmaları
- h) Transkripsiyon çalışması
- ı) Lehçenin önemli edebi şahsiyetleri ve eserleri

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 18: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Çağdaş Türk Lehçeleri Derslerinin Verildiği Yarıyillara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1. Atatürk Üniversitesi	Çağdaş Türk Lehçeleri	8	3	0	3
	1(?), 2 (?), 7 (?), (?)				
2. Adıyaman Üniversitesi	Çağdaş Türk Lehçeleri I	5	3	0	3
	8 (c, d, e, g)				
	Çağdaş Türk Lehçeleri II	6	3	0	3
3. Celal Bayar Üniversitesi	Çağdaş Türk Lehçeleri I	5	3	0	3
	1 (?), 2 (?), 7 (?)				
	Çağdaş Türk Lehçeleri II	6	3	0	3
	3 (?), 4 (?), 5 (?)				

Tablo 18'in devamı

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
4. Nevşehir Üniversitesi	Çağdaş Türk Lehçeleri I ? (a, c, d, g, h, ı)	5	2	0	2
	Çağdaş Türk Lehçeleri II ? (a, c, d, g, h, ı)	6	2	0	2
5. Ahi Evran Üniversitesi	Çağdaş Türk Lehçeleri I ?	5	2	0	2
	Çağdaş Türk Lehçeleri II ?	6	2	0	2
6. Gazi Üniversitesi	Çağdaş Türk Lehçeleri I 1 (a, b, c, d, e, g)	5	2	0	2
	Çağdaş Türk Lehçeleri II 3 (a, b, c, d, e, g)	6	2	0	2
7. Çankırı Karatekin Üniversitesi	Çağdaş Türk Lehçeleri I ?	5	2	0	2
	Çağdaş Türk Lehçeleri II ?	6	2	0	2
8. Marmara Üniversitesi	Çağdaş Türk Lehçeleri I 7 (a, b, c, d, g, h, ı)	5	2	0	2
	Çağdaş Türk Lehçeleri II 5 (b, c, d, f, g, ı)	6	2	0	2
9. Trakya Üniversitesi	Çağdaş Türk Lehçeleri I ? (g)	5	2	0	2
	Çağdaş Türk Lehçeleri II ?	6	2	0	2
	Çağdaş Türk Lehçeleri III 8 (?)	7	2	0	2
	Çağdaş Türk Lehçeleri IV 7 (?)	8	2	0	2
	Yeni Türk Yazı Dilleri I 1 (a, b, c, d, e, f, g, h), 2 (a, b, c, d, e, f, g, h)	5	2	0	2
	Yeni Türk Yazı Dilleri II 3 (a, b, c, d, e, f, g, h), 4 (a, b, c, d, e, f, g, h)	6	2	0	2
11. Fırat Üniversitesi	Yeni Türk Yazı Dilleri I 1 (c, d, g, ı), 2 (c, d, g, ı)	7	2	0	2
	Yeni Türk Yazı Dilleri II 5 (c, d, g, ı), 7 (c, d, g, ı)	8	2	0	2
12. Sakarya Üniversitesi	Azerbaycan - Türkmen Türkçesi 1 (a, b, c, d, g), 2 (a, b, c, d, g)	5	2	0	2
	Özbek – Yeni Uygur Türkçesi 7 (a, b, c, d, g), 8 (a, b, c, d, g)	6	2	0	2
	Tatar – Başkurt Türkçesi 5 (a, b, c, d, g), 6 (a, b, c, d, g)	7	2	0	2
	Kazak – Kırgız Türkçesi 3 (c, d, f, g, ı), 4 (c, d, f, g, ı)	8	2	0	2

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi üniversitelerin ilgili derslerinde ele alınan lehçeler üniversiteler arasında birtakım benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Atatürk Üniversitesinde tek dönem olarak verilen “Çağdaş Türk Lehçeleri” dersinde Azeri, Türkmen ve Özbek lehçelerinden bahsedilirken bu lehçelerden sonra “vb.” ifadesi

kullanılarak farklı lehçelerin de ele alınacağına da işaret edilmiştir. Ancak bu ifadeden başka hangi lehçeler üzerinde durulacağı anlaşılamadığından tabloda da bu lehçelerden sonra “vb” ifadesi için soru işareti (?) kullanılmıştır. Diğer üniversitelerin ilgili derslerini oluşturan lehçelere bakıldığında ise Adıyaman Üniversitesinde Yeni Uygur, Tatar; Celal Bayar Üniversitesinde Azerbaycan, Türkmen, Özbek, Kırgız, Kazak, Tatar; Gazi Üniversitesinde Azerbaycan, Kırgız; Marmara Üniversitesinde Özbek, Tatar; Hacettepe Üniversitesinde Azerbaycan, Türkmen, Kırgız, Kazak; Fırat Üniversitesinde Azerbaycan, Türkmen, Tatar, Özbek; Sakarya Üniversitesinde de Azerbaycan, Türkmen, Özbek, Yeni Uygur, Tatar, Başkurt, Kazak ve Kırgız lehçelerinin ele alındığı görülecektir. Yukarıda da bahsedildiği gibi Trakya Üniversitesinin 5. ve 6. yarıyılarında verilen “Çağdaş Türk Lehçeleri” I ve II derslerinde hangi lehçelerin ele alınacağı belirtilmemiş, bunun yerine “Günümüzde konuşulan bazı Türk Lehçe ve Şiveleri metinlerle işlenecektir.” ifadesi ile “Lehçelerin gramer özellikleri üzerinde durularak lehçeler arası mukayese yapılacaktır.” ifadesine yer verilmiştir. Üniversitenin 7. ve 8. yarıyıllarındaki derslerinde ise ele alınacak lehçelerin “Yeni Uygur” ve “Özbek” lehçeleri olacağı belirtilmiştir. Benzer şekilde Nevşehir Üniversitesinin ders içeriklerinde de derste ele alınacak lehçeler açıkça belirtilmemiş bunun yerine “Çağdaş Türk lehçelerinden biri seçilerek okutulacak.” ifadesi kullanılmıştır. Ahi Evran ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde ise ders içerikleri mevcut olmadığından bu üniversitelerde dersin içeriğini oluşturacak lehçeler tespit edilememiştir. Tüm bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi üniversitelerin ilgili derslerinde ele aldıkları lehçeler açısından en fazla ortaklık Azerbaycan Türkçesi üzerindedir. İçeriklerde bu lehçeyi açık bir biçimde belirten üniversiteler Atatürk, Celal Bayar, Gazi, Hacettepe, Fırat ve Sakarya üniversiteleridir. Azerbaycan Türkçesi için bu üniversiteler arasındaki diğer bir ortaklık da bu lehçenin üniversitelerdeki ilgili derslerin ilk aşamasında ele alınmış olmasıdır.

Derslerin ana konularını oluşturan çağdaş Türk lehçeleri adına en dikkat çekici hususlardan biri de Başkurt Türkçesinin sadece Sakarya Üniversitesinin 7. yarıyılındaki ders içeriğinde yer almış olmasıdır. Bütün üniversitelerin seçmeli derslerine bakıldığında da bu lehçeye yer veren bir diğer üniversitenin Marmara Üniversitesi olduğu anlaşılmaktadır. Marmara Üniversitesinin 8. yarıyılındaki seçmeli dersler arasında gösterilen “Baskurtça” diğer üniversitelerin programlarına ders adı olarak yansımadağı gibi ders içeriklerinde de yer almamaktadır.

Ders içeriklerini oluşturan lehçelerin net olarak tespit edildiği üniversitelerden Adıyaman, Gazi, Marmara ve Trakya üniversitelerinde her ders içerisinde tek bir lehçe ele alınırken diğer üniversitelerde aynı ders içerisinde iki veya daha fazla lehçe birlikte ele alınmaktadır. Bu üniversitelerde lehçelerin karşılaştırmalı olarak ele alınabileceğinden bahsetmek mümkün olmakla birlikte ilgili derslerden birini zorunlu dersler kapsamına alan üniversitelerden sadece Adıyaman, Gazi, Trakya, Hacettepe ve Sakarya üniversitelerinin ders içeriklerinde “*lehçeler arası karşılaştırma / mukayse*” ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca Celal Bayar Üniversitesinin 7. ve 8. yarıyıllarındaki seçmeli dersler arasında yer alan “Mukayeseli Çağdaş Türk Lehçeleri” I ve II derslerinde de “*Oğuz grubu*” ve “*Kıpçak grubu*” Türk lehçelerinin karşılaştırmalı olarak incelendiğinden bahsedilmektedir.

Derslerin ana malzemesini oluşturan lehçelerin, ders içeriklerinde yer alma biçimlerinde olduğu gibi bu lehçelerin ele alınan özellikleri bakımından da üniversiteler arasında bazı benzerlikler ve farklılıklar söz konusudur. Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi Atatürk Üniversitesinin ders içeriğinde sadece derste ele alınacak lehçelerden bahsedilmiş, bu lehçelerin hangi özellikleri üzerinde durulacağı konusunda bilgi verilmemiştir. Benzer şekilde Celal Bayar Üniversitesinin “Çağdaş Türk Lehçeleri I” dersinin içeriğinde “*Azeri, Türkmen, Özbek lehçeleri dilbilgisel olarak incelenecek.*” ifadesine yer verilirken “Çağdaş Türk Lehçeleri II” dersinin içeriğinde de “*Kazak, Kırgız, Tatar lehçelerinin belli başlı dil hususiyetleri incelenecektir.*” ifadesine yer verilmiştir. Trakya Üniversitesinde ise “Çağdaş Türk Lehçeleri I” dersinde sadece günümüzde konuşulan bazı Türk lehçe ve şivelerinin metinlerle işleneceğinden bahsedilirken “Çağdaş Türk Lehçeleri II” dersinde de lehçelerin gramer özellikleri üzerinde durularak lehçeler arası mukayese yapılacağından bahsedilmiştir. “Çağdaş Türk Lehçeleri” III ve IV derslerinde de Yeni Uygur ve Özbek lehçelerinin dil özellikleri üzerinde durulacağı birer cümleyle ifade edilmiştir. Bu derslerin içerikleri bahsedildiği gibi kısa ve genel ifadelerden oluştuğundan derslerde ele alınacak konu başlıklarının detayları da net olarak tespit edilememektedir.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi ilgili derslerde ele alınan lehçelerin konu başlıkları daha çok “ses bilgisi”, “şekil bilgisi” ve “metin okuma ve inceleme çalışmaları” üzerinde benzerlik göstermektedir. Metin okuma ve inceleme konusuna içeriklerinde ayrıntılarla yer veren üniversiteler Adıyaman, Nevşehir, Gazi, Marmara, Hacettepe, Fırat

ve Sakarya üniversiteleridir. Trakya ve Nevşehir üniversitelerinde de ders içeriklerinde de ele alınacak lehçeler verilmemiş olsa da üzerinde durulacak muhtemel lehçelerle ilgili metin okuma ve inceleme çalışmaları yapılacağına vurgu yapılmıştır. Derslerde hangi lehçe ya da lehçeler ele alınmış olursa olsun her dönem dersinde metin okuma ve inceleme çalışmasının yapılacağından bahsedilmiş olması da bu konuda üniversiteler arasındaki en önemli benzerliklerden biridir. Sakarya Üniversitesinde “Azerbaycan-Türkmen Türkçesi”, “Özbek-Yeni Uygur Türkçesi” ve “Tatar-Başkurt Türkçesi” derslerinin içeriklerindeki konu başlıkları, konuların sıralanışı ve detaylandırılması bakımından tamamen aynı olup sadece lehçe adlarında değişiklik görülmektedir. Bu derslerde metin okuma ve incelemeye yönelik verilen bilgilerde ise haftalara göre ele alınacak metin türleri verilmiş ve roman, hikâye, masal ve fıkra metinleri için 5, şiir, destan ve manzum metinler için ise 4 hafta ayrılmıştır. Üniversitenin “Kazak-Kırgız Türkçesi” dersinde ise sadece nesir ve şiir örnekleri şeklinde bir ayrıma gidilerek metin okuma ve incelemeye 3 hafta ayrılmıştır.

Ses bilgisi ve şekil bilgisi konuları da üniversitelerin lehçelerle ilgili en fazla benzerlik gösteren konu başlıklarıdır. Ancak bu konular bazı üniversitelerin ders içeriklerinde ana başlıklar hâlinde verilirken bazı üniversitelerde detaylarıyla gösterilmiştir. Örneğin ses bilgisi konusu Sakarya, Nevşehir, Fırat, Adıyaman ve Marmara üniversitelerinin ders içeriklerinde ilgili lehçenin “*ses bilgisi özellikleri*” şeklinde geçerken Gazi Üniversitesinde ayrıntılarıyla “*ünlü sistemi, farklı ünlüler, ünlü uyumları, ünlü değişimleri, ünsüz sistemi, farklı ünsüzler, ünsüz değişimleri, ünsüz uyumları ve uyumsuzlukları, diğer ses hadiseleri: Benzeşme, aykırılışma, ünsüz türemesi, ünlü düşmesi, yer değiştirme*” şeklinde gösterilmiştir. Hacettepe Üniversitesinde ise ses bilgisi konusu bu şekilde detaylandırılmasa da şekil bilgisi konusunda detaylara yer verilmiştir.

Lehçelerle ilgili diğer konu başlıklarına bakıldığında dersin ana iskeletini oluşturan lehçenin teşekkülü ve Türk dili tarihi içindeki yeri ile ilgili bilgilere sadece Nevşehir, Gazi, Marmara, Hacettepe ve Sakarya üniversitelerinde yer verildiği görülecektir. Nevşehir Üniversitesinde her 2 yarıyılıda da verilen derslerin içerikleri tamamen benzer olduğundan bu konu başlığı da iki dersin içeriğinde aynı şekilde yer almıştır. Marmara Üniversitesinde Tatar; Sakarya Üniversitesinde de Kazak-Kırgız lehçelerinin ele alındığı derslerde bu konuya yer verilmemiş diğer ders içeriklerinde ise konu hep 1. haftalara yerleştirilmiştir.

Aynı konu Hacettepe Üniversitesinde her iki dersin ilk haftasının konusu olarak ders içerikleri arasında yer almıştır.

Sakarya Üniversitesinin yalnızca “Kazak–Kırgız Türkçesi” dersinin içeriğinde yer almayan alfabe çalışması ise diğer üniversitelerden Gazi, Marmara, Hacettepe ve Sakarya üniversitelerinin ilgili bütün derslerinde yer almıştır. Lehçelerin önemli edebi şahsiyetleri ve eserleri konusu da Nevşehir, Marmara ve Fırat üniversitelerinin bütün derslerinde yer alırken Sakarya Üniversitesinin sadece “Kazak–Kırgız Türkçesi” dersinde görülmektedir.

Üniversitelerin “Çağdaş Türk Lehçeleri” ile ilgili derslerindeki konu başlıkları genel anlamda tablodaki içeriklerden oluşmakla birlikte Marmara Üniversitesinin “Çağdaş Türk Lehçeleri I” dersinde “*Aile, yaş, gün isimleri ve bunlarla ilgili diyaloglar*” ile “*tanışma – selamlaşma diyalogları*” konularına da birer hafta ayrılmıştır. Adıyaman Üniversitesinin “Çağdaş Türk Lehçeleri I” dersinde de “*yaşayan Türk lehçelerinin genel tasnifi*” konusu diğer üniversitelerin ders içeriklerinde yer almayan farklı konu başlıklarındandır.

3.14. Anadolu ve Rumeli Ağzları

3.14.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

“Anadolu ve Rumeli Ağzları” dersi örneklem üniversitelerden sadece Sakarya ve Trakya üniversitelerinde zorunlu dersler arasında gösterilmiştir. Her iki üniversitede de “Anadolu ve Rumeli Ağzları” I ve II adlarıyla verilen ders, verildiği dönemler açısından farklılık göstermektedir. Dersler Trakya Üniversitesinin öğretim programında 5. ve 6. yarıyıllarında yer almışken Sakarya Üniversitesinin öğretim programında 7. ve 8. yarıyıllarda yer almıştır. Bu üniversitelerde dersler ikişer saat teorik olduğundan derslere tanınan kredi de ikidir.

Bu dersi zorunlu dersler kapsamına almayan üniversitelerin bir kısmında benzer ve farklı biçimlerde ilgili dersler seçmeli ders olarak programlarına yerleştirilmiştir. Ahi Evran, Gazi ve Çankırı Karatekin üniversitelerinin 7. yarıyılında “Anadolu ve Rumeli

Ağızları” adıyla verilen ders Erzincan, Fırat ve Celal Bayar üniversitelerinin 5. ve 6. yarıyılarında “Anadolu ve Rumeli ve Ağızları” I ve II adıyla verilmektedir. Çukurova Üniversitesinin 7. ve 8. yarıyılları ile İstanbul Üniversitesinin 4. yarıyılında da “Anadolu ve Rumeli Ağızları” adlarıyla seçmeli dersler mevcuttur. Hacettepe Üniversitesinin öğretim programının 7. yarıyılında “Ağız Bilimi” adıyla gösterilmiş olan ders, içeriklerde “Anadolu ve Rumeli Ağızları I ve II” adlarıyla verilmiştir.

3.14.2. Dersin Niteliği

“Anadolu ve Rumeli Ağızları” dersini zorunlu dersler kapsamına alan üniversitelerden Trakya Üniversitesinde ders içerikleri birer ikişer cümle ile verilirken Sakarya Üniversitesine ders içinde ele alınacak konular haftalara göre detaylandırılarak belirtilmiştir.

Trakya Üniversitesinde “Anadolu ve Rumeli Ağızları I” dersinin içeriği “*Ağız araştırmalarında takip edilen metod, ses ve şekil bilgisi çalışmaları*” iken “Anadolu Ağızları II” dersinin içeriği “*Rumeli (Edirne) Ağızları, Kütahya Ağızları; Kars, Rize, Gaziantep, Çankırı, Erzurum, Nevşehir, Kastamonu Ağızları*” şeklindedir.

Sakarya Üniversitesinin “Anadolu ve Rumeli Ağızları I” dersinin içeriği genel olarak aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır:

1. Ağız terimi ve onunla ilgili lehçe, şive vb. terimlerin tanımları
2. Anadolu ağızlarının oluşumuna katkıda bulunan unsurlar ve ağızların tarihi devirlerle bağlantısı
3. Ağızlardaki karşıtlık ve benzerliklerin sebepleri
4. Literatür taraması
5. Ağız araştırmalarında yöntem
6. Rumeli ağızlarıyla ilgili yapılmış çalışmalar ve Rumeli ağızları üzerindeki Kıpçak tesiri

Sakarya Üniversitesinin “Anadolu ve Rumeli Ağızları II” dersinin içeriğinde ele alınan konular ise:

1. Ağız çalışmalarında kullanılan yöntemler
2. Ağız çalışmalarında kullanılan transkripsiyon sistemi
3. Kars, Erzurum, Diyarbakır, Doğu Karadeniz, Batı Karadeniz, Nevşehir, Batı Anadolu (Ege) ağızlarının karakteristik özellikleri ve bu ağızlardan seçilmiş metin tahlilleri
4. Rumeli Ağızları
5. Ağızlar arası karşılaştırmalar

şeklinde sıralanabilir.

3.15. Türk Dili

3.15.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyla Göre Derslerin Adı, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

“Türk Dili” dersleri çalışma grubunu oluşturan üniversitelerden yalnızca Çankırı Karatekin ve Çukurova üniversitelerinin öğretim programlarında zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Her iki üniversitede “Türk Dili” adıyla verilen ders iki yarıyıl olarak planlanmıştır. Öğretim programlarının 1. ve 2. yarıyıllarına yerleştirilen dersler Çankırı Karatekin Üniversitesinde dönemlere göre “Türk Dili I”, “Türk Dili II” şeklinde numaralandırılırken Çukurova Üniversitesinde her iki dönem için de yalnızca “Türk Dili” adı kullanılmıştır.

Üniversitelerde bu derslerin her birini 2 saat teorik olarak planlandığından derslerin saatleri ile kredileri arasında da herhangi bir farklılık yoktur.

3.15.2. Dersin Niteliği

Çukurova Üniversitesinin öğretim programında zorunlu dersler arasında gösterilen “Türk Dili” derslerinin içerikleri ders içerikleri bilgi paketinde mevcut değildir. Üniversitenin 1. ve 2. yarıyıllarında verilen toplam ders sayısı 18 olmakla birlikte ders içerikleri bilgi paketinde yalnızca 12 dersin içeriği bulunmaktadır. Bu nedenle her iki

üniversitenin ders içeriklerinin ne ölçüde örtüştüğünün ya da benzer ve farklı yönlerinin tespit edilmesi olanaksızdır.

Çankırı Karatekin Üniversitesinin ders içerikleri ise birer paragraf şeklinde verilmiş ve derste ele alınacak konular yerine dersin amaçlarından bahsedilmiştir. Üniversitenin “Türk Dili I” dersinin içeriğinde yalnızca aşağıdaki amaçlardan bahsedilmekte ancak hangi konulara yer verilerek bu amaçlara ulaşılabileceği gösterilmemektedir:

1. Türk dilinin zenginlikleri
2. Öğrencilerin okuma, dinleme, anlama ve yazma kabiliyetleri geliştirilecek okuma alışkanlığının kazandırılması
3. Metinler üzerinde yapılacak gözlem ve mukayeselerle dil bilgisinin okuma, anlama ve ifade gücüne etkilerinin kavratılması
4. Bilgi paylaşabilme, sunum yapabilme özelliği kazandırma

Üniversitenin “Türk Dili II” dersinde de benzer şekilde yalnızca dersin amaçlarına yer verilmiş, derste ele alınacak konulardan bahsedilmemiştir. Ayrıca bu dersin içeriğinde dersin işlenmesinde görsel- işitsel eğitim araçları kullanılacağından da bahsedilerek derste uygulanacak yöntem hakkında da kısa bir bilgi verilmiştir. Dersin içeriğinde yer alan amaçları aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Türkçeyi kurallarına uygun şekilde kullanma becerisi kazandırma
2. Bilimsel, eleştirel, yaratıcı, düşünme ve yazma alışkanlığı kazandırma
3. Türk dili öğretimi ve eğitimi yoluyla öğrencilere her alanda sağlam, dengeli, hür ve sistemli düşünce alışkanlığı; araştırma, tartışma, değerlendirme gücü kazandırma

3.16. Diksiyon

3.16.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyla Göre Dersin Adı, Ders Saati ve Kredisi

Çalışma grubu içerisinde yer alan üniversitelerden yalnızca Çankırı Karatekin Üniversitesinin öğretim programında “Diksiyon” dersi zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Bu ders üniversitenin 2. yarıyılına yerleştirilmiş ve 2 saat teorik olarak planlanmıştır. Diğer üniversitelerden Celal Bayar, Gazi ve Sakarya üniversitelerinde ise “Diksiyon” dersi seçmeli dersler arasında yer almıştır. Celal Bayar Üniversitesinin 3. ve 4. yarıyılarda 2 dönem olarak planlanan ders Gazi Üniversitesinin 5. yarıyılında tek dönem olarak planlanmıştır. Bu üniversitelerde de “Diksiyon” adıyla verilen dersler Sakarya Üniversitesinde “Diksiyon ve Senaryo Yazarlığı” adıyla öğretim programının 8. yarıyılına yerleştirilmiştir. Üniversitelerde seçmeli dersler arasında yer alan “Diksiyon” derslerinin her biri 2 saat teorik olarak planlandığından bu derslerin ders saatleriyle kredileri arasında da herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

3.16.2. Dersin Niteliği

Çankırı Karatekin Üniversitesinde “Diksiyon” dersi için hazırlanmış ders içeriği dönem planı içerisinde verilmemiştir. İçerik bir paragraf olarak verildiğinden bu derste ele alınacak konulara ne kadar zaman ayrılacağı da anlaşılamamaktadır.

“Diksiyon” dersinin içeriğinde yer alan konu başlıkları ise genel olarak aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Diksiyonun tanımı ve önemi
2. Konuşma becerilerinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi
3. Türkçenin doğru telâffuzunda dikkat edilmesi gereken hususlar
4. Diksiyon alıştırmaları, konuşma bozuklukları ve giderilmesi
5. Konuşma türleri
6. Şiir okuma teknikleri
7. Beden dili
8. Topluluk karşısında konuşma alıştırmaları

3.17. Türkolojiye Giriş

3.17.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyla Göre Dersin Adı, Ders Saati ve Kredisi

“Türkolojiye Giriş” dersi çalışma grubundaki üniversitelerden yalnızca İstanbul Üniversitesinin öğretim programındaki zorunlu derslerden biridir. Bu ders, öğretim programının 1. yarıyılına yerleştirilmekle birlikte 2 saat teorik olarak planlanmıştır.

Dersi zorunlu dersler kapsamına almayan diğer üniversitelerin seçmeli derslerine bakıldığında da bu dersi yalnızca Gazi ve Ahi Evran üniversitelerinin öğretim programlarına aldıkları görülecektir. Her iki üniversitede tek dönem olarak planlanan ders öğretim programlarının 5. yarıyılarında 2 saat teorik olarak planlanmıştır.

3.17.2. Dersin Niteliği

Üniversitede ders için hazırlanmış olan içerik bir dönem planı içerisinde yer aldığından dersin amaçları, öğrenim kazanımları ve değerlendirme ölçütlerine de yer verilmiştir. Ancak derste ele alınacak konular haftalara göre detaylandırılıp belirtilmemiş yalnızca 6 genel madde altında toplanmıştır:

1. Türkolojinin konusu
2. Türk dünyasının geçmişteki ve bugünkü genel durumu.
3. Konuştukları dil ve lehçelerin adları, bunların sınıflandırılması
4. Türkolojinin en önemli el kitapları, genel bilgi veren eserler, sözlükler, gramerler, edebiyat tarihleri
5. Türkiye’de ve dış ülkelerde yayımlanan önemli eserler ve Türkoloji dergileri
6. Öğrencilere verilecek kütüphane ödevleri

3.18. Türklük Bilimi Tarihi

3.18.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyla Göre Dersin Adı, Ders Saati ve Kredisi

Bu ders, yalnızca Sakarya Üniversitesinin öğretim programındaki zorunlu derslerden biridir. 2 saat torik olarak planlanan ders 2. yarıyılıda verilmektedir. Çalışma grubundaki diğer üniversitelerin seçmeli derslerine bakıldığında da hiçbir üniversitenin öğretim programında böyle bir dersin olmadığı anlaşılacaktır.

3.18.2. Dersin Niteliği

Üniversitede bu ders için hazırlanan içerik bir dönem planı içerisinde yer aldığından dersin amaçları, öğrenim kazanımları, değerlendirme ölçütleri ve derste yararlanılacak kaynaklar da bu plan içerisinde gösterilmiştir. Derste ele alınacak konular hafta hafta detaylandırılarak verildiğinden hangi konulara ne kadar zaman ayrılacağı da açıkça gösterilmiştir:

Bu derste ait ele alınacak konuları genel olarak aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Türklük biliminin tarifi ve kapsamı
2. Türklük bilimi ile ilgili önemli yayınlar, dergiler, ansiklopediler, kitaplar
3. Türkleri tanıma yolundaki ilk adımlar, Batıda Türk ülkelerine yapılan seyahatler, seyahatnameler
4. Dünyadaki Türkoloji çalışmaları
 - a) Thomsen ve Radloff'un çalışmalarının ilk Türkoloji çalışmalarındaki yeri
 - b) Bang ve Almanya Türkolojisi
 - c) Vambéry ve Macar Türkolojisi
 - d) Rusya'daki Türkoloji çalışmaları
 - e) Redhouse'un öncülüğü ve İngiltere'deki Türkoloji çalışmaları
 - f) Altay dilleri çalışmaları ve İskandinav Türkolojisi

- g) İtalya ve Fransa'daki Türk dilinin grameri çalışmaları ve diğer çalışmalar
- h) Balkan ülkelerinde yapılan Türkoloji çalışmaları
- i) Türkiye'deki ilk Türkoloji çalışmaları, öncüler, ilk yayınlar

3.19. Dilbilim

3.19.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyıllara Göre Ders Adları, Ders Saatleri ve Kredi Oranları

“Dilbilim” ile ilgili herhangi bir dersi öğretim programlarında zorunlu dersler içerisinde gösteren üniversiteler Celal Bayar, Erzincan, Sakarya ve Nevşehir üniversiteleridir. Bu üniversitelerden Celal Bayar Üniversitesinde dersin adı “Genel Dil Bilimi”; Sakarya ve Erzincan Üniversitelerinde “Dilbilimi”; Nevşehir Üniversitesinde ise “Dil Bilimine Giriş”tir. Nevşehir ve Sakarya üniversitelerinde tek dönem olarak planlanan ders Erzincan ve Celal Bayar üniversitelerinde 2 dönem olarak planlanmıştır. Dersi tek dönem olarak planlayan Sakarya Üniversitesinde ders 5. yarıyılıda verilirken Nevşehir Üniversitesinde 7. yarıyılıda verilmektedir. Dersi 2 dönem olarak planlayan Celal Bayar ve Erzincan üniversitelerinde ise dersler 7 ve 8. yarıyıllara yerleştirilmiştir.

“Dilbilim” ile ilgili dersleri zorunlu dersler kapsamına almayan bazı üniversitelerin programlarında da ilgili dersler çeşitli adlarla seçmeli dersler arasında yer almaktadır. Bu üniversitelerden Gazi Üniversitesinin 5 ve 6. yarıyıllarında “Dil Bilimine Giriş” I ve II dersleri seçmeli dersler arasında yer alırken benzer programı kullanan Ahi Evran Üniversitesinin 6. yarıyılında “Dil Bilimine Giriş II” dersi seçmeli dersler arasında gösterilmiştir. Ancak Ahi Evran Üniversitesinin hiçbir döneminde “Dil Bilimine Giriş I” dersi seçmeli ya da zorunlu dersler arasında yer almamıştır. Bu üniversitelerin dışında Fırat Üniversitesinin 7 ve 8. yarıyıllarında “Genel Dilbilimi” I ve II; Atatürk Üniversitesinin 5 ve 6. yarıyıllarında “Dilbilim” I ve II; Çankırı Karatekin Üniversitesinin de 3 ve 4. yarıyıllarında “Dilbilim” I ve II, 7. yarıyılında da “Göstergebilim” dersleri seçmeli dersler olarak öğretim programlarına yerleştirilmiştir.

Dersi zorunlu ve seçmeli dersler kapsamına alan üniversitelerin tamamında ders, her dönem için 2 kredi olarak planlanmış ve hiçbir üniversite bu dersler için uygulama saati ayırmamıştır. Ancak Celal Bayar Üniversitesinin öğretim programında her dönem için dersler 2 saat teorik ve 2 kredi olarak görülmekle birlikte ders içeriklerindeki bilgilerde bu dersler 3 saat teorik ve 3 kredi verilmiştir.

3.19.2. Dersin Niteliği

Dersi zorunlu dersler kapsamına alan üniversitelerde bu ders için hazırlanmış olan ders içerikleri hem format hem de içeriklerde yer alan konular açısından çeşitli benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Sakarya Üniversitesinde ders içerikleri 1 dönemlik plan içerisinde ele alınırken diğer üniversitelerde sadece üzerinde durulacak konulara yer verilmiştir. Bu nedenle Sakarya Üniversitesinde hafta hafta hangi konulara ne kadar zaman ayrılacağı açıkça belirtilmiş olmasına rağmen Celal Bayar, Erzincan ve Nevşehir üniversitelerinde konular bir bütün olarak içeriğe yerleştirilmiştir. Ayrıca derslerin amaçları, öğrenim çıktıları, değerlendirme ölçütleri ve derste yararlanılacak kaynaklara dair bilgiler de yalnızca Sakarya Üniversitesinin dönemlik ders planında yer almaktadır.

Bölümlerde zorunlu dersler kapsamında programlara yerleştirilen “Dilbilim” derslerinin içerikleri genel olarak aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

1. Dil, dilbilim tarihi
2. Dilbilim ve dilbilimin temel kavramları
3. Dilbilimin diğer bilim dalları ile ilişkisi ve kullanım alanları
4. Dil ve iletişim
5. Göstergibilim ve dilbilim
6. Dilin çift eklemli oluşu, dil yetisi, dil ve söz, dil dizgesi; bildirişim, bildirişme dizgesi olarak dil
7. Dil türleri
8. Genel dilbilim, dilde eş zamanlı ve art zamanlı kavramlar
9. Dil tipolojisi ve dil sınıflamaları, diller arası ve dil içi çeviriler
10. Dilbilim akımları, dilbilim dalları ve toplulukları
 - a) Yapısal Dilbilim

- b) Evrensel dil bilgisi
- c) Toplumsal dilbilim
- d) Dilbilgisel dilbilim
- e) Ruhbilim
- f) Sınır dilbilim
- g) Üretimsel dilbilim
- h) Lehçebilim

11. Dilbilim çalışmalarına yön veren isimler

12. Literatür çalışması

Bu konu başlıklarının üniversitelerin ilgili derslerinde ne ölçüde yer aldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 19: Zorunlu Dersler Kapsamındaki Dilbilim Derslerin Verildikleri Yarıyıllara Göre Adları, İçerikleri, Saatleri ve Kredileri

ÜNİVERSİTENİN ADI	DERSİN ADI ve İÇERİĞİ	YY	TDS	UDS	DK
1-Sakarya Üniversitesi	Dilbilimi	5	2	0	2
	1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 (h)				
2-Celal Bayar Üniversitesi	Genel Dil Bilimi I	7	2	0	2
	4, 9, 10 (a, b)				
	Genel Dil Bilimi II	8	2	0	2
10 (c, d, h)					
3-Erzincan Üniversitesi	Dilbilimi I	7	2	0	2
	1, 3, 8, 10 (c, e, f), 11, 12				
	Dilbilimi II	8	2	0	2
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10 (a, g), 11, 12					
4-Nevşehir Üniversitesi	Dil Bilimine Giriş	7	2	0	2
	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10 (a, b, h), 11				

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi ders içeriklerinde ele alınan konu başlıkları açısından üniversitelerin “Dilbilim” dersleri birbirleriyle tam olarak uyuşmamaktadır. Ancak genel manada Sakarya, Erzincan ve Nevşehir üniversitelerinin ders içerikleri Celal Bayar Üniversitesine göre birbirleriyle daha fazla benzerlik göstermektedir. Dersi tek dönem olarak planlayan Nevşehir ve Sakarya üniversitelerinin ders içerikleri Celal Bayar Üniversitesinde 2 dönem olarak verilen dersin her iki dönemdeki toplam içeriklerinden daha zengindir. Bütün üniversitelerde ortak olarak ele alınan konular dil ve iletişim ile dilbilim akımları, dilbilim dalları ve toplulukları konularıdır. İlgili dersi 2 dönem olarak

planlayan Erzincan Üniversitesinde dil ve iletişim konusu dersin 2. yarıyılında ele alınırken Celal Bayar Üniversitesinde aynı konu 1. yarıyıldaki dersin konusu olmuştur.

Tabloda 10 numara ile gösterilen dilbilim akımları, dilbilim dalları ve toplulukları konusu bütün üniversitelerin ders içeriklerinde yer almışsa da konunun detayları açısından üniversitelerdeki dersler arasında birtakım benzerlikler ve farklılıklar söz konusudur. Sakarya Üniversitesinin ders içeriğinde bu konu için 3 haftalık bir zaman ayrılmış fakat dilbilim dallarından sadece “*lehçebilim*” ismine yer verilmiştir. Bu 3 haftalık zaman diliminin 1 haftası “*lehçebilim ve dil atlasları*” konusuna ayrılırken diğer 2 hafta içerisinde ele alınacak detaylara yer verilmemiştir. Yani ders içeriğinde hangi dilbilim akımları ve topluluklarına ya da hangi dilbilim dallarına değinileceği açık değildir.

Konun detaylarındaki benzerlikler açısından diğer üniversitelerin içeriklerine bakıldığında da Celal Bayar, Sakarya ve Nevşehir üniversitelerinde lehçebilim; Celal Bayar, Erzincan ve Nevşehir üniversitelerinde yapısal dilbilim; Nevşehir ve Celal Bayar üniversitelerinde de evrensel dil bilgisi konularının ortak başlıklar olduğu anlaşılacaktır. Ancak dersi 2 dönem olarak planlayan üniversitelerden Celal Bayar Üniversitesinde Yapısal dilbilim konusuna dersin ilk yarıyılında yer verilirken Erzincan Üniversitesinde bu konu 2. yarıyıldaki dersinin içeriğine yerleştirilmiştir.

Üniversitelerin ilgili derslerinde ele alınan konulardaki mevcut farklılıklara bakıldığında da bazı üniversitelerin ders içeriklerinde yer alan bir konunun bir başka üniversitenin ders içeriğinde yer almadığı görülmektedir. Örneğin dil tipolojisi ve dil sınıflamaları, diller arası ve dil içi çeviriler konusu sadece Sakarya ve Celal Bayar üniversitelerinin ders içeriklerinde yer alırken dilbilim ve dilbilimin temel kavramları ile dilbilim çalışmalarına yön veren isimler konuları da yalnızca Erzincan ve Nevşehir üniversitelerinin ders içeriklerinde yer almaktadır. Dilbilim çalışmalarına yön veren isimler konusuna ders içeriklerinde yer veren Erzincan Üniversitesinde *Saussure*, *Trubetzkoy*, *Martinet*, *Bloomfield*, *Harris*, *Hjelmslev*, *Chomsky* isimlerine yer verilirken Nevşehir Üniversitesinde *Saussure* ve *Chomsky* isimlerinden bahsedilmektedir. Literatür çalışması konusu ise Erzincan Üniversitesinden başka hiçbir üniversitenin ders içeriklerinde mevcut değildir.

Yukarıda belirtildiği gibi ders içeriklerini konulara göre hafta hafta gösteren tek üniversite Sakarya Üniversitesi olduğundan ilgili derslerde ele alınacak konulara ayrılacak zaman ve ele alınacak olan konuların işleniş sırası konusunda üniversiteler arasında bir karşılaştırma yapmak söz konusu değildir.

3.20. Anlam Bilgisi

3.20.1. Dersin Konumu: Verildiği Yarıyla Göre Dersin Adı, Ders Saati ve Kredisi

Bu ders çalışma grubunda yer alan üniversitelerden yalnızca Sakarya ve Adıyaman üniversitelerinin öğretim programındaki zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Sakarya Üniversitesinin 6. yarıyılında yer alan ders 2 saat teorik olarak verildiğinden kredisi de 2'dir. Adıyaman Üniversitesinde ise ders 4. yarıyılıda verilmektedir. Sakarya Üniversitesinde dersin adı "Anlam Bilgisi" olarak verilmişken Adıyaman Üniversitesinde dersin adı "Türkiye Türkçesi II"dir. Diğer üniversitelerin zorunlu dersleri arasında yer almayan "Anlam Bilgisi" Çankırı, Gazi, Nevşehir ve Trakya üniversitelerinde "Anlam Bilim" ve "Anlam Bilimi" adlarıyla seçmeli dersler arasında gösterilmiştir. Trakya ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde tek yarıyıl olarak planlanan ders Gazi ve Nevşehir üniversitelerinde 2 yarıyıl olarak planlanmıştır.

3.20.2.Dersin Niteliği

Her iki üniversitede de zorunlu dersler arasında yer alan derslerin içerikleri bir dönem planı içerisinde ele alınmış ve haftalara göre derste ele alınacak konular gösterilmiştir. Sakarya Üniversitesinin ders içeriğine göre bu derste ele alınacak konular genel olarak aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

1. Anlam bilimi ve dilcilik
2. Anlam biliminin tarihçesi
3. Kelimenin anlam çerçevesi
4. Dil göstergesi ve özellikleri
5. Kavram, kavram alanı ve kavramlaştırma
6. Temel anlam, yan anlamlar; anlam belirleyiciler ve ayırıcıları

7. Edebi sanatlar ve anlam
8. Anlam anlayışımız
9. Gelişmeli anlam biliminde anlam daralması, genişlemesi ve başka anlama geçişler
10. Sözcük ve cümle anlam bilimi
11. Türkçenin anlam bilimi açısından özellikleri

Adıyaman Üniversitesinin “Türkiye Türkçesi II” ders içeriği de aşağıdaki konu başlıklarından oluşmaktadır:

1. Anlam bilgisinin tanımı, kapsamı
2. Türkçenin anlam bilgisi özellikleri
3. Kelimede ve cümlede anlam
4. İletişim ve anlam bilgisi kavramları
5. Anlam bilgisi ile okuma-dinleme; yazma-konuşma kavramları arasındaki ilişkiler
6. Eski Türkçeden günümüze anlam bilgisi
7. Orhun, Uygur dönemi ve Batı Türkçesi eserlerinde anlam bilgisi çalışması
8. Kompozisyonun özellikleri ve uygulama çalışmaları

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de 65 devlet; 12 vakıf üniversitesinde çeşitli fakülteler altında (Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi) Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri mevcuttur. Ayrıca devlet üniversitelerinin 50’sinde de bu bölümün II. öğretim programı faaliyet göstermektedir.

2010–2011 yılı yeni kayıtlarıyla birlikte bu bölümlerdeki toplam öğrenci sayısı 27.219; öğretim elemanı sayısı 1029’dur. Bu öğretim elemanlarından 499’u öğretim üyesi durumundadır. Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerindeki öğretim üyesi sayıları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle öğretim üyesi sayılarının düşük olduğu bölümler genelde son 10 yılda kurulan üniversitelerde yer almakla birlikte daha önce kurulan üniversiteler arasında da bu farklılık belirgindir. Örneğin 1973 yılında kurulan üniversitelerden Çukurova Üniversitesinde öğretim üyesi sayısı 13; Dicle Üniversitesinde 4’tür. 2007 yılında kurulan Nevşehir Üniversitesinde 11 olan öğretim üyesi sayısı aynı yıl kurulan Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinde 2 olarak görülmektedir.

Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin öğretim programlarında çeşitli benzerlikler ve farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Bu benzerlik ve farklılıklar özellikle ders içerikleri, zorunlu ve seçmeli derslerin sayıları, kredileri, teorik ve uygulama saatlerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin Celal Bayar Üniversitesinde mezuniyet kredisi 182 iken Erzincan Üniversitesinde 128’dir. Fırat Üniversitesinde 4 yıl boyunca verilen derslerin sayısı 77; Atatürk Üniversitesinde 58’dir. Adıyaman Üniversitesinin öğretim programında yer alan 68 dersin tamamı zorunlu dersler kapsamında iken Marmara Üniversitesinde 77 dersin 17’si seçmelidir. Üniversitelerin ders programlarındaki en önemli benzerlik bütün üniversitelerin seçmeli derslerini teorik olarak planlamış olmasıdır. Derslerine en çok uygulama saati ayıran üniversiteler Ahi Evran ve Gazi üniversiteleridir. Ahi Evran Üniversitesinde toplam 187 saatin 28’i uygulama olarak planlanırken Gazi Üniversitesinde 186 saatin 26’sı uygulamaya ayrılmıştır. İstanbul, Atatürk, Marmara,

Erzincan ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde ise hiçbir ders için uygulama saati konulmamıştır.

Üniversitelerin bazılarında “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi”, “Yabancı Dil”, ve Bilimsel Araştırma Yöntemleri (Bitirme Tezi) derslerine kredi tanınmamaktadır. Örneğin Atatürk ve Erzincan üniversitelerinde farklı yarıyıllarda verilen “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi” ile “Yabancı Dil” derslerinin kredisi sıfır (0) olarak gösterilmiştir. Yükseköğretim Kanunu’nda Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Türk Dili ve Yabancı Dil derslerinin en az iki yarıyıl okutturulması gerektiği söylenirken bu derslerin saatlerinin ya da kredilerinin ne olacağı konusunda bilgi verilmemiştir (Yükseköğretim Kanunu, <http://www.yok.gov.tr/>).

Çalışma alanımızı oluşturan zorunlu Türk dili alan derslerinin üniversitelerdeki dağılımına bakıldığında sınıflar düzeyinde ve genel toplamda ders sayılarının, kredilerin, teorik ve uygulama ders saatlerinin arasında birtakım benzerlikler ve farklılıklar olduğu anlaşılmıştır. Genel toplamda 70 zorunlu derse sahip olan Trakya Üniversitesinde Türk dili alan derslerinin sayısı 32 iken Atatürk Üniversitesinde 52 zorunlu dersin 14’ü Türk dili alan derslerine ayrılmıştır. Yüzdeler açısından bakıldığında bu iki üniversitenin zorunlu Türk dili alan dersinin Trakya Üniversitesinde % 45. 7; Atatürk Üniversitesinde % 26. 9 olduğu görülmüştür. Toplamda 178 kredi zorunlu dersi bulunan Adıyaman Üniversitesinde Türk dili alan dersleri kredisi, toplam zorunlu ders kredilerinin % 29. 7’sini oluşturmaktadır. Bu oran Erzincan Üniversitesinde % 43. 7; Trakya üniversitesinde % 43. 5’tir.

Üniversitelerde Türk dili alan dersleri genel olarak teorik olarak planlanmakla birlikte Fırat, Gazi, Adıyaman ve Ahi Evran üniversitelerinde bazı dersler için uygulama saatleri de konulmuştur. Fırat ve Adıyaman üniversitelerinde uygulama saati ayrılan dersler “Osmanlıca”; Gazi ve Ahi Evran üniversitelerinde “Türkiye Türkçesi” dersleridir. Diğer üniversitelerde Türk dili alan derslerinin hiçbirine uygulama saati ayrılmamıştır.

Öğretim programlarında yer alan derslerin içerikleri benzer ve farklı formatlarda hazırlanmıştır. İstanbul, Gazi, Hacettepe, Marmara, Sakarya ve Adıyaman üniversitelerinde ders içerikleri bir dönem planı içerisinde verildiğinden bu planda dersin amaçlarına, öğrenme çıktılarına, derste yararlanılacak kaynaklara ve değerlendirme

ölçütlerine yer verilmiştir. Ahi Evran Üniversitesinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde ders içerikleri mevcut değildir. Bölüm yetkililerin verdiği bilgilere göre Gazi Üniversitesi ile aynı programı kullandıklarından ihtiyaç duyulduğunda bu üniversitesinin internet sitesinden gerekli bilgilere ulaşılmaktadır. Ders içeriklerini bir dönem planı içerisinde ele alan Gazi, Hacettepe, Marmara, Sakarya ve Adıyaman üniversitelerinde ders içeriğini oluşturacak konular haftalara bölünerek verilmiştir. İstanbul Üniversitesinde ise konular maddeler hâlinde verilmiştir. Bu maddelerin sayıları bazen 2 bazen 3 bazen de daha çok olduğundan haftalara göre oluşturulmadıkları anlaşılmıştır. Bu nedenle derslerde ele alınacak konuları haftalara göre detaylandırmayan üniversitelerde bu konulara ne kadar zaman ayrılacağı tespit edilememiştir.

Fırat Üniversitesinin ders içerikleri bazen paragraflar şeklinde bazen de maddeler hâlinde verilmiş, her ders içeriğinden sonra derste yararlanılacak kaynaklar belirtilmemiştir. Örneğin “Türkiye Türkçesi” III ve IV derslerinde yararlanılacak kaynaklar ders içeriğinin altında verilmiş olsa da “Osmanlıca” ders içeriklerinden sonra derste yararlanılacak kaynaklara yer verilmemiştir. Diğer üniversitelerin tamamında ders içerikleri bir dönem planı içerisine oturtulamamış, bazen bir cümle bazen de bir veya daha fazla paragraf halinde verilmiştir. Türk dili alan derslerinin içerikleri incelenirken tespit edilen önemli bir sorun da bazı üniversitelerde birtakım derslerin içeriklerine yer verilmemiş olmasıdır. Bazen bilgi paketinde dersin adı yer aldığı hâlde içerik kısmı boş bırakılmış bazen de ders, içeriklerin verildiği bilgi paketine hiç alınmamıştır. Örneğin Çukurova Üniversitesinin 5. ve 6. yarıyılında verilen “Karahanlı Türkçesi”, “Harezmi Türkçesi” ve “Kıpçak Türkçesi” dersleri, ders içeriklerinde yer almış olsa da içerik kısımları boş bırakılmıştır. Yine aynı üniversitenin 1. yarıyılında toplam 9 zorunlu ders bulunmasına rağmen ders içerikleri bilgi paketinde yalnızca 6 dersin içeriğine yer verilmiştir.

Üniversitelerin öğretim programlarında yer alan Türk dili alan derslerinden biri bazen bir üniversitede zorunlu dersler kapsamında iken diğer bir üniversitede seçmeli dersler arasında gösterilmiştir. Bazen de herhangi bir üniversitede zorunlu ders kapsamına alınan ders diğer üniversitelerin seçmeli dersleri arasında da gösterilmemiştir. Örneğin Çankırı Karatekin Üniversitesinde seçmeli dersler arasında yer alan “Türk Dili Tarihi” dersi Marmara Üniversitesinde seçmeli veya zorunlu derslerden herhangi biri arasında yer

almamıştır. Bu ders diğer üniversitelerin tamamında çeşitli biçimlerde zorunlu dersler kapsamındadır. Türk dili alan derslerinden “Türkolojiye Giriş” dersi de yalnızca İstanbul Üniversitesinin öğretim programındaki zorunlu derslerdendir. Bu ders de Gazi ve Ahi Evran üniversitelerinin dışındaki herhangi bir üniversitede seçmeli dersler arasında yer almamıştır.

Üniversitelerde ortak olarak verilen zorunlu Türk dili dersleri isim, verildikleri yarıyıl, kredi, uygulama ve teorik ders saatleri açısından da tam olarak örtüşmemektedir. Örneğin Celal Bayar, Ahi Evran, Gazi, Hacettepe ve Çankırı Karatekin üniversitelerinde tek dönem olarak verilen dersin adı “Harezmi – Kıpçak Türkçesi” iken Sakarya ve Çukurova üniversitelerinde “Harezmi Türkçesi” ve “Kıpçak Türkçesi” iki farklı ders olarak planlanmıştır. İstanbul Üniversitesinde de iki farklı ders olarak “Harizmi Türkçesi” ve “Kıpçak Türkçesi” adları kullanılmıştır. Nevşehir, Erzincan, Ahi Evran, Gazi, Hacettepe, Celal Bayar, Çankırı Karatekin, Atatürk ve Marmara üniversitelerinde “Osmanlı Türkçesi” adıyla verilen dersler Adıyaman, Çukurova ve Fırat üniversitelerinde “Osmanlıca” adıyla geçmektedir.

Üniversitelerde Türk dili alan derslerinin saatleri ve kredileri arasındaki farklılıklar için verilebilecek en önemli örneklerden biri Osmanlı Türkçesi ile ilgili derslerdir. Osmanlı Türkçesi dersleri Trakya Üniversitesinde toplam 24; Gazi, Ahi Evran, Hacettepe, Nevşehir, Sakarya ve Erzincan Üniversitelerinde 12 saattir. Bu üniversitelerde dersler teorik ders saatlerinden oluştuğundan derslerin saatleriyle kredileri de eşittir. Bu durumda Osmanlı Türkçesi dersine Trakya üniversitesinde 24; diğer üniversitelerde 12 kredi ayrılmıştır.

Zorunlu Türk dili alan dersleri bazen aynı yarıyılarda verilmediği gibi bazen de bir üniversitede bir veya iki yarıyıl olarak planlanan ders bir başka üniversitede daha çok yarıyılı kapsamaktadır. Adıyaman, Celal Bayar, Nevşehir, Ahi Evran, Gazi, Çankırı Karatekin ve Marmara üniversitelerinde Çağdaş Türk Lehçeleri dersleri 5. ve 6. yarıyıllarda verilirken Sakarya Üniversitesinde 4 döneme yayılarak 5, 6, 7 ve 8. yarıyıllarda verilmektedir. Nevşehir, Ahi Evran, Gazi, Çankırı Karatekin, Marmara, Hacettepe ve Fırat üniversitelerinde zorunlu dersler arasında yer alan “Çağdaş Türk Lehçeleri” iki döneme yayılırken bu derslerin her iki dönemdeki ders saatleri ve kredileri 2’dir. Ancak aynı şekilde dersi 2 yarıyıl olarak planlayan Adıyaman ve Celal Bayar

üniversitelerinde her dönem için derslerin saatleri ve kredileri 3 olarak belirlenmiştir. “Eski Türkçe” ile ilgili zorunlu dersler Sakarya, Ahi Evran, Gazi, İstanbul, Erzincan, Fırat, Hacettepe, Marmara, Çukurova, Nevşehir, Trakya ve Çankırı Karatekin üniversitelerinin programlarında 3. ve 4. yarıyıllara yerleştirilmişken Celal Bayar Üniversitesinde 5. ve 6. yarıyıllara; Adıyaman Üniversitesinde de 7. ve 8. yarıyıllara yerleştirilmiştir. Yalnızca Atatürk Üniversitesinde tek yarıyıl olarak okutturulan ders 3. yarıyılıda verilmektedir.

Üniversiteler genellikle devamı olan derslerin adlarını numaralandırırken derslerin verildiği yarıyıllar ardışık olarak dikkate alınmıştır. Ancak Adıyaman Üniversitesi dersleri numaralandırmada her yılı kendi içinde ayrı ayrı değerlendirmiştir. Örneğin 1. ve 2. yarıyıllarında “Osmanlıca” I ve II olarak verilen dersin devamı 3 ve 4. yarıyıllarda da “Osmanlıca” I ve II şeklindedir. Çukurova Üniversitesinde ise iki yarıyıl olarak planlanan “Türkiye Türkçesi”, “Türk Dili Tarihi” dersleri ve 4 yarıyıl olarak planlanan “Osmanlıca” dersleri için yarıyıllara göre herhangi bir numaralandırma yapılmadığı gibi devamı olan diğer derslerde de böyle bir numaralandırma yoktur.

Zorunlu Türk dili alan derslerinin içeriklerini haftalara göre detaylandırmadan ele alan üniversitelerin bir kısmında, birtakım ders içerikleri bazen bir cümle ile ifade edilmiş, bazen de muğlâk ifadelerle geçiştirilmiştir. Bu nedenle ders içerikleri karşılaştırılırken bu tür belirsizlikler için soru işareti (?) kullanılmıştır. Örneğin Marmara Üniversitesindeki “Dil Bilgisi II” dersinin içeriği kelime türlerinden oluşsa da 8 hafta hangi sözcük türünün ele alınacağı belirtilmiş, 5 hafta için yalnızca “*sözcük türleri*” ifadesi kullanılmıştır. Atatürk Üniversitesinde “Orta Türkçe” dersinin içeriği “*Kıpçak ve Harezmi Türkçelerinin gramer özellikleri, örnek metinler*” şeklinde verildiğinden bu içerikten Kıpçak ve Harezmi Türkçelerinin hangi gramer özellikleri üzerinde durulacağı ya da derste hangi metinlerin ele alınacağı anlaşılamamaktadır. Benzer şekilde “Çağdaş Türk Lehçeleri” dersinin içeriği de “*Çağdaş Türk lehçelerinden örnekler, Azeri, Türkmen, Özbek vb.*” şeklindedir. Bu “vb.” ifadesinin hangi lehçeyle doldurulacağı anlaşılamamaktadır. Nevşehir Üniversitesinin ders içeriğinde ise “*Çağdaş Türk lehçelerinden biri seçilerek okutulacak.*” ifadesi yer alırken doğrudan doğruya hangi lehçelerin ele alınacağı belirtilmediği gibi hangi yönlerden ele alınacağına da yer verilmemiştir. Trakya Üniversitesinde “Orta Türkçe III” dersinin içeriği “*Çağatay Türkçesi tanıtılacak, örnekler verilecektir.*”; Çukurova

Üniversitesinde “Türkiye Türkçesi” dersinin içeriği “*Ses bilgisinin özellikleri üzerinde durulacaktır.*” ifadeleri ile bu belirsizliklere örnek teşkil edebilecek durumdadır.

Üniversitelerde Türkiye Türkçesinin grameri ile ilgili dersler “*Türkiye Türkçesi*”, “*Dil Bilgisi*”, “*Türkiye Türkçesi Grameri*”, “*Türk Dilinin Ses Bilgisi*”, “*Türkiye Türkçesi Uygulamaları*”, “*Türk Dili / Şekil Bilgisi*”, “*Türk Dili / Kelime Türleri*”, “*Cümle Bilgisi*”, “*Söz Dizimi*” vb. başlıklar altında ele alındığı hâlde bu dersleri yalnızca Türkiye Türkçesi grameri başlığı altında toplamak mümkün olmamıştır. Çünkü üniversitelerin bir kısmında ses, şekil, kelime ve cümle bilgisi konuları ayrı ayrı dersler altında ele alınırken bir kısmında ses ve şekil bilgisi; bir kısmında da ses, şekil, kelime ve cümle bilgisi konularına aynı ders adı altında yer verilmiştir. Örneğin Atatürk, İstanbul, Adıyaman, Gazi, Çankırı Karatekin, Erzincan, Fırat, Hacettepe ve Sakarya üniversitelerinde ses bilgisi konuları için ayrı birer ders mevcutken Çukurova, Celal Bayar, Marmara, Nevşehir ve Trakya üniversitelerinde ses bilgisinin konuları şekil bilgisi konularıyla aynı derste ele alınmıştır. Ses bilgisi konularının ele alındığı dersler Atatürk, Ahi Evran, Celal Bayar, Çankırı Karatekin, Fırat, Gazi, Nevşehir üniversitelerinde “*Türkiye Türkçesi I*”; Çukurova Üniversitesinde “*Türkiye Türkçesi*”; İstanbul Üniversitesinde “*Türkiye Türkçesi Grameri I*”; Marmara Üniversitesinde “*Dil Bilgisi I*”; Erzincan Üniversitesinde *Türk Dili/Ses Bilgisi*; Sakarya Üniversitesinde ise “*Türk Dilinin Ses Bilgisi*” adıyla geçmektedir. Adıyaman Üniversitesinde ise “*Türkiye Türkçesi I*” dersinin yanında “*Türkiye Türkçesi Uygulamaları I*” dersinin içeriği de kısmen ses bilgi konularından oluşmaktadır. Hacettepe Üniversitesinde “*Türkiye Türkçesi I*” dersinin devamı olan “*Türkiye Türkçesi II*” dersinin içeriği daha çok şekil bilgisinden oluşsa da dersin ilk 3 haftası ses bilgisine ait konulara ayrılmıştır.

Bazı üniversitelerde Türkiye Türkçesinin grameri ile ilgili farklı dersler aynı veya benzer içeriklerden meydana gelmiştir. Örneğin Celal Bayar Üniversitesinin “*Türkiye Türkçesi*” III ve IV derslerinin her ikisinde de içerik aynen şu şekildedir: “*Türkiye Türkçesinin söz dizim, cümle yapısı, cümledeki temel öğeler, bu öğelerin kuruluşu ve oluşumu, Türkçenin temel anlam olayları, söz dizileri ve söz kalıplarında bu anlam olaylarının meydana gelmesi*”.

Ders içerikleri detaylarıyla ele alındığında bazen bir üniversitenin ders içeriğinde yer alan bir konunun başka bir üniversitenin ders içeriğine yansımadağı görülmüştür. Örneğin Trakya Üniversitesinin “Osmanlıca II” dersinin içeriğindeki “*Hat Sanatı*”; Çankırı Karatekin Üniversitesinin “Osmanlı Türkçesi” I ve II derslerinin içeriğinde yer alan “*sözlük bilgisi ve sözlük kullanım usulleri*” konuları diğere üniversitelerin Osmanlı Türkçesiyle ilgili herhangi bir dersinin içeriklerinde mevcut değildir. Üniversitelerin “Eski Türkçe” derslerinde de “*Türük/Türk kelimesi ve Türük/Türk kelimesinin oluşmasındaki dinamik değerler*” konusu yalnızca Sakarya ve Erzincan üniversitelerinin; “*Köktürk yazılı belgelerin Türk dilinin sonraki dönem diyalektlerine etkileri*” konusu da yalnızca Adıyaman Üniversitesinin ders içeriklerine yansıtılmıştır.

Türk dili alan derslerinin bir kısmında ders içi uygulamalar yapılacağından bahsedilse de bu derslerin pek çoğu için uygulama saati ayrılmamıştır. Şekil bilgisi derslerinde uygulama çalışmalarına yer verileceğini belirten Adıyaman, Gazi, Çankırı, Erzincan ve Trakya üniversitelerinden yalnızca Gazi Üniversitesinde dersin bir kısmı uygulamaya ayrılmış, diğere üniversitelerde dersler teorik olarak planlanmıştır. Hatta Adıyaman Üniversitesinin 7. ve 8. yarıyıllarında yer alan “Türkiye Türkçesi Uygulamaları” dersleri de tamamen teorik olarak planlanmıştır.

Bazı derslerde konular metinler üzerinden verilmeye çalışılmış ya da dersin gereği çeşitli metinler, şairler ve yazarlar ele alınmıştır. Ancak üzerinde durulacak metinleri, şairleri veya yazarları açıkça ders içeriklerinde belirten üniversiteler olduğu gibi isim vermeden “*metin incelemeleri yapılacaktır.*”, “*dönemin önemli sanatçıları ve eserleri ele alınacaktır.*” şeklinde ifadeler kullanıldığı da görülmüştür. “Eski Türkçe” derslerinde metinler üzerinden verilecek olan konular için Hacettepe Üniversitesi *Kültigin*, *Bilge Kağan*, *Tonyukuk* ve *Yenisey Yazıtları*, *Aç Pars*, *Prens Kalyanankara* ve *Papamkara*, *Çastani Beg* hikayeleri, *Anı Teg Orınlarta* ve *Sevgili* şiirleri ile *Irk Bitig* fal kitabı; Marmara Üniversitesinde *Kültigin* ve *Tonyukuk*, *Sekiz Yükme* (5 hafta) adlı metin isimlerine yer verilmiştir. Diğere üniversitelerin ders içeriklerinde ise eser ya da yazar/şair adından bahsedilmemiştir.

Üniversitelerin toplumların hayatındaki önemi inkâr edilemez. Gerek bilim ve teknolojik alanlardaki gelişmeleri takip etmek gerek bu alanlar üzerinden üretime katkıda

bulunmak üniversitelerin varlık sebebidir. Bir yandan da üniversiteler toplumların kültürel birikiminin oluşturulduğu, aktarıldığı ve anlaşıldığı kurumlardır. Bu sebeplerle standart birtakım kalıplar içinde hareket etmeleri her zaman beklenemez. Zira standartlaşmak aynı zamanda üniversiteleri tek tipleştirmek anlamına gelecektir. Bu durum “üniversite fikri” ve “üniversite ruhu” ile tezat da oluşturabilir. Yine de temel bilimler alanındaki bilgi birikiminin oluşturulmasında bir ülkenin benzer kurumları arasındaki gelişigüzel, sakıncaları açısından da mutlaka yorumlanması ve tartışılması gereken bir konudur. Bu anlamda Türk Dili ve Edebiyatı lisans programlarının ortak bir kalite üretebilmek ve birikim oluşturabilmek adına gözden geçirilmesi, bilginin aktarılma ve dolayısıyla kazandırılma sürecinin planlanması önem arz etmektedir. Sonuç olarak denilebilir ki daha geniş manada Türk dili ve edebiyatı alanının amaç, içerik, kapsam, nitelik ve yeni ihtiyaçlar ekseninde güncelleştirilmesi meselesi bir an önce tartışmaya açılmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Antalyalı, Ömer Lütfi (2007), “Tarihsel Süreç İçerisinde Üniversite Misyonlarının Oluşumu”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(6), 24–40, http://sosyalbilimler.sdu.edu.tr/PDF/yil3_sayi6_02.pdf (21.07.2011).
- Argunşah, Mustafa ve diğerleri (2010), **Karahanlıca, Harezmece, Kıpçakça Dersleri**, 1. Baskı, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Aytunga, Oğuz (2004), “Bilgi Çağında Yüksek Öğretim Programları”, **Milli Eğitim Dergisi**, 164, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/164/oguz.htm> (21.07.2011).
- Bahar, Hüseyin Hüsnü (2005), “Program Geliştirme”, Melek Öztürk (Ed.), **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**, 1. Baskı içinde (47–86), Ankara: Lisans Yayıncılık.
- Başaran, İbrahim Ethem (1996), **Türkiye Eğitim Sistemi**, 3. Baskı, Ankara: Yargıcı Matbaası.
- Büyüköztürk, Şener ve diğerleri (2009), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 3. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cin, Mustafa ve diğerleri (2011), “Coğrafya Lisans Programları Üzerine Bir Değerlendirme: Giresun Üniversitesi Örneği”, **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, 3, 55–64.
- Çeliköz, Nadir (2004), “Yeni Program Geliştirme Anlayışına Dayalı Olarak Geliştirilen Bir Program Tasarımının Öğrenci Başarısına Etkisi”, **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 24(1), 9–13, <http://www.gefad.gazi.edu.tr/window/dosyapdf/2004/1/2004-1-99-113-7-nadircelikcz.pdf> (19.07.2011).

Demirel, Özcan (2005), **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı**, 8. Baskı, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Doğramacı, İhsan (2007), **Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimi**, Ankara: Meteksan A. Ş.
http://www.bilkent.edu.tr/hocabey/turkiyede_ve_dunyada_yukseko_gretim_yoneti_mi.pdf (21. 07. 2011).

Dönmez, Beytullah (1995), **Beden Eğitimi ve Öğretmeni Yetiştiren Programlardaki Alan Derslerinin Karşılaştırılması**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eğitim Bilimleri Öğretmen Adayları İçin KPSS Program Geliştirme (2011), Ankara: Hacettepe Birikim Yayınları.

Erdem, Ali Rıza (2006), “Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 15, 299–314,
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Ali%20Rıza%20ERDEM/ERDEM,%20Ali%20Rıza.pdf (21.07. 2011).

Ergin, Muharrem (1998), **Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri için Türk Dil Bilgisi**, İstanbul: Bayrak Yayınları.

Erginer, Ergin (2000), **Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme**, Ankara: Anı Yayıncılık.

Ertürk, Selâhattin (1979), **Eğitimde Program Geliştirme**, 3. Baskı, Ankara: Yelkentepe Yayınları.

Gazi Üniversitesi (2003), **Gazi Üniversitesi Öğretim Elemanları Profili**, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.

Güler, Ali (1994), **Türkiye’de Üniversite Reformları**, 1. Baskı, Ankara: Adım Yayıncılık.

Gültekin, Nihat ve diğerleri (2008), “Üniversitelerin Kuruldukları Kent’e Katkıları”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(24), 264–269, http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TSOS&ano=99941_e907f35ac334e241abf3151d6fbf5616 (20.07.2011).

Güneş, Firdevs (2007), **Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma**, Ankara: Nobel Basımevi.

Gürüz, Kemal ve diğerleri (1994), **Türkiye’de ve Dünya’da Yüksek Öğretim, Bilim ve Teknoloji**, İstanbul: TÜSİAD Yayınları.

Kavili Arap, Sultan (2010), “Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuştururken: Türkiye’de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gereçekleri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 65(1), 1–29, http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/dergi/pdf/65/1/3_Arap_Sultan_Kavili.pdf (19.07.2011).

Külahoğlu, Şermin (2004), **Okul Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi**, 10. Baskı, Ankara: Pegem Yayıncılık.

MEB (1998), **Cumhuriyetin 75. Yılında Yükseköğretim**, Ankara: MEB Yayınları.

_____ (2010), **Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler**, Ankara: MEB Yayınları.

ÖSYM (t.y.), “2010 – 2011 Öğretim Yılı Lisans Eğitimi Veren Yükseköğretim Programlarında Görevli Öğretim Elemanlarının Öğretim Alanlarına Göre Sayıları”, <http://osym.gov.tr/dosya/1-58264/h/e29lisansogretimalan.xls> (15.08.2011).

_____ (t.y.), “Öğretim Alanlarına Göre Lisans Düzeyindeki Öğrenci Sayıları”, <http://osym.gov.tr/dosya/1-58247/h/e13ogretimalanlisansogrencisay.xls> (23.07.2011).

_____ (t.y.), “Öğrenci Sayıları Özet Tablosu”, <http://www.osym.gov.tr/dosya/1-58243/h/e1ogrencisayozettablosu.xls> (19.08.2011).

Özkan, Mustafa ve diğerleri (2006), **Yüksek Öğretimde TürkDili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, 2. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Paçacıoğlu, Burhan (1995), **Orta Türkçe**, 1. Baskı, Sivas: Dilek Ofset.

Rukancı, Fatih ve Anameriç, Hakan (2004), “Ortaçağda İlk Üniversiteler: Studium Generale”, **Felesefe Dünyası**, Sayı: 39, 170–186, <http://www.tufed.org/1301-0875/39-2004/39-170.pdf> (21.07.2011).

Sargın, Sevil (2007), “Türkiye’de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3(5), 133–150, http://sosyalbilimler.sdu.edu.tr/PDF/yil3_sayi5_08.pdf (22.07.2011).

Sönmez, Veysel (2003), **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, 10. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.

TDK (2005), **Türkçe Sözlük**, 10. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.

Temizyürek, Fahri ve Balcı, Ahmet (2006), **Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları**, Ankara: Nobel Basımevi.

Timurtaş, Faruk K. (1995), **Osmanlı Türkçesi Grameri III**, 7. Baskı, İstanbul: Alfa Basım, Yayım, Dağıtım.

Ülgen, Pınar (2010), “Geç Ortaçağ’da Avrupa’daki Üniversiteler ve Eğitim”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(14), 347–372,

<http://www.mku.edu.tr/image/sosyalbilimleri/file/Microsoft%20Word%20%2021U%20Igen.pdf> (21.07.2011).

Variş, Fatma (1978), **Eğitimde Program Geliştirme “Teori ve Teknikler”**, 3. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Versan, Vakur (1988), “Tarihsel Gelişim İçinde Üniversite ve Yükseköğretim Kavramı”, Özcan Demirel ve Nizamettin Koç (Ed.), **Yükseköğretimde Değişmeler**, No: 12 içinde (3-18), Ankara: Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (1999), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayınevi.

YÖK (1981), “Yükseköğretim Kanunu”, <http://www.yok.gov.tr/content/view/435/> (15.05.2011).

_____ (2007), **Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi**, No: 2007-1, Ankara: Meteksan A.Ş.

_____ (2010), **Yükseköğretimde Yeniden Yapılanma: 66 Soruda Bologna Süreci Uygulamaları**, 2. Baskı, Ankara: YÖK Yayınları, <http://bologna.yok.gov.tr/files/ce63c4b383ae852dce0a9b17bac57c6e.pdf> (22.07.2011).

_____ (t.y.), “Diploma ve Derecelerin Tanınması”, <http://bologna.yok.gov.tr/?page=yazi&c=68&i=69> (22.07.2011).

_____ (t.y.), “Bologna Süreci’nin Eylem Başlıkları”, <http://bologna.yok.gov.tr/?page=yazi&c=1&i=4> (22.07.2011).

_____ (t.y.), “Bologna Süreci Nedir?”, <http://bologna.yok.gov.tr/?page=yazi&c=1&i=3> (22.07.2011).

ÖZGEÇMİŞ

Şenol SANCAK 01.01.1979 tarihinde Trabzon'un Köprübaşı ilçesinde doğdu. İlköğretim ve lise eğitimini doğduğu ilçede tamamladı. 2002 yılında KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünden mezun oldu. Mezun olduktan sonra aynı yıl İstanbul Esentepe İlköğretim Okuluna Türkçe Öğretmeni olarak atandı. 2003 yılında KTÜ Giresun Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2008 yılında KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Orta derecede İngilizce bilen SANCAK, hâlen Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Evli ve 1 çocuk babasıdır.